

Evaluatie Transparantiebenchmark

Eindrapport

Den Haag, 14 november 2013

Colofon

Projectnummer: 35613

Auteurs: Yorick van den Berg
Dick Hanemaayer
Yermo Wever
Guy Monod de Froideville

B&A B.V.
Prinses Margrietplantsoen 87
Postbus 829
2501 CV Den Haag
t 070 - 3029500
f 070 - 3029501

e-mail: info@bagroep.nl
http: www.bagroep.nl

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het **Ministerie van Economische Zaken**.

B&A is gevestigd in Den Haag, Arnhem en Amsterdam.

14-11-2013 13:20:00

Inhoudsopgave

Management samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Aanleiding	9
1.2 Evaluatie	9
1.3 Onderzoeksvragen	10
1.3.1 Vragen effectiviteit	10
1.3.2 Vragen efficiëntie	10
1.3.3 Vragen toekomstige strategie	11
1.4 Onderzoeksverantwoording	11
1.5 Leeswijzer	12
2 De Transparantiebenchmark	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Aanleiding voor de introductie van de Transparantiebenchmark	13
2.3 Doelstelling Transparantiebenchmark	14
2.4 Ontwikkeling van de Transparantiebenchmark in vogelvlucht	15
2.4.1 2004	15
2.4.2 Tweede fase: herijking methode en verrijking beoordelingsproces	16
2.4.3 Verbreding van de Transparantiebenchmark	16
3 De context van de TB	19
3.1 Inleiding	19
3.2 Vigerend Rijksbeleid	19
3.3 Wetgeving	21
3.3.1 Nationale wetgeving	21
3.3.2 EU Richtlijn 78/660/EEC en 83/349/EEC	21
3.4 Standaarden voor jaarverslaglegging	22
3.4.1 OESO-richtlijnen	22
3.4.2 Raad voor de Jaarverslaglegging: Richtlijn 400	23
3.4.3 ISO 26000	24
3.4.4 Global Reporting Initiative (GRI): G4 Sustainability Reporting Guidelines	25
3.4.5 Integrated Reporting	26
3.5 Rankings en benchmarks	27
3.6 Internationale positie van Nederland	27
3.7 Beantwoording onderzoeksvraag	29
4 Effectiviteit en efficiëntie	31
4.1 Inleiding	31
4.2 Effectiviteit	32
4.2.1 Effecten TB op de transparantie	32
4.2.2 Oordeel stakeholders	34
4.2.3 Oordeel ondernemingen	36
4.2.4 Oordeel Kristalprijs	37
4.2.5 Effecten op MVO-beleid	38

4.3	Efficiëntie en uitvoering	39
4.3.1	Efficiëntie	39
4.3.2	Efficiëntie bedrijven	40
4.3.3	Kwaliteit van de uitvoering	41
4.4	Beantwoording onderzoeksvragen	42
5	Toekomstscenario's	47
5.1	Inleiding	47
5.2	Betekenis context voor de toekomst van de TB	47
5.2.1	Vigerend Rijksbeleid: beleidsbrief 'Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen loont'	48
5.2.2	Aangepaste EU-richtlijn 78/660/EEC en 83/349/EEC	48
5.2.3	Global Reporting Initiative (GRI): G4 Sustainability Reporting Guidelines en Integrated Reporting (IR)	48
5.2.4	Samenvatting consequenties ontwikkelingen in de context van de TB	49
5.3	Dimensies	49
5.3.1	Dimensie doelgroep	50
5.3.2	Dimensie functie: stimulering - monitoring	51
5.3.3	Dimensie reikwijdte TB	52
5.3.4	Dimensie verantwoordelijkheid: publiek - privaat	53
5.4	Toekomstscenario's	54
5.4.1	Toekomstscenario's grootbedrijf	54
5.4.2	Bedrijven met 250 tot 500 medewerkers en semi-publieke bedrijven	56
5.4.3	Het midden- en kleinbedrijf	58
5.5	Beoordelingskader scenario's	59
5.6	Overall advies	63
5.7	Beantwoording onderzoeksvragen	67
6	Conclusies en aanbevelingen	69
	Bijlage 1: Vragenlijst enquête	75
	Bijlage 2: Resultaten enquête	81
1	Respons	83
2	Invullen self-assessment	84
3	Bijdrage aan MVO-beleid	88
4	De toekomst van de Transparantiebenchmark	90

Management samenvatting

Evaluatie Transparantiebenchmark

Vanaf 2004 laat het Ministerie van Economische Zaken jaarlijks de Transparantiebenchmark (TB) uitvoeren. In de TB wordt beoordeeld in welke mate bedrijven verantwoording afleggen in hun jaarverslagen over hun activiteiten op het terrein van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO). De centrale werkhypothese van de TB is dat de TB bedrijven aanspoort om transparant te zijn over hun beleid en beleidsresultaten op het terrein van MVO, dat daardoor de stakeholderdialoog vergemakkelijkt wordt en dat daarmee de aandacht voor MVO-beleid toeneemt en de prestaties van ondernemingen op dit terrein verbeteren. Eind juni 2013 heeft het Ministerie van Economische Zaken B&A opdracht gegeven de effectiviteit en efficiëntie van de Transparantiebenchmark te evalueren en mogelijke toekomstscenario's te verkennen.

Methode van onderzoek

Dit onderzoek is uitgevoerd door analyse van relevante wet- en regelgeving en andere instrumenten op het terrein van MVO, gesprekken met stakeholders en ondernemingen en een enquête onder ondernemingen die tot de doelgroep van de TB behoren. Daarnaast heeft begin september 2013 een expertmeeting plaatsgevonden.

Deelnemers aan de Transparantiebenchmark

Voor deelname aan de TB gelden in principe de volgende criteria:

- AEX- of AMX-genoteerd en/of
- Behorend tot de 500 grootste Nederlandse ondernemingen die gehouden zijn aan de Richtlijn 400 van de Raad voor Jaarverslaggeving. Dit zijn ondernemingen die aan ten minste twee van de onderstaande drie eisen voldoen:
 - de activa bedragen meer dan 17,5 miljoen euro;
 - de netto-omzet van het commerciële deel bedraagt meer dan 35 miljoen euro;
 - gedurende het boekjaar werken er gemiddeld meer dan 250 werknemers.

Bedrijven die niet tot de doelgroep behoren hebben de mogelijkheid om vrijwillig aan de TB deel te nemen.

Effectiviteit

De resultaten van het onderzoek tonen aan dat er sinds de invoering van de TB sprake is van toename van de transparantie in maatschappelijke verslaggeving. Ongeveer 36% van de doelgroep heeft een toename van de score op transparantie laten zien, met name in de laatste drie jaar. Aan deze ontwikkeling liggen diverse factoren ten grondslag, zoals de toenemende betekenis van, en publiciteit over MVO, het feit dat een aantal beeldbepalende Nederlandse bedrijven duurzaamheid tot een belangrijk onderdeel van hun *branding* heeft gemaakt, de in het Burgerlijk Wetboek opgenomen verplichting voor verslaggeving over niet-financiële informatie, de sterk toegenomen betekenis voor beursgenoteerde bedrijven van de Dow Jones Sustainability Index (DJSI) en de wijze waarop NGO's zich bemoeien met duurzaamheidsaspecten in de bedrijfsvoering van bedrijven. De mate waarin de TB van invloed is geweest kan in deze context niet geïsoleerd en becijferd worden. Toch kan aangenomen worden dat de betekenis van de TB aanzienlijk geweest is, onder andere omdat de TB sinds 2004 een constante beïnvloedende factor is geweest. De toenemende aandacht voor transparantie op het terrein van MVO heeft binnen ondernemingen een sterk agenderende functie gehad voor beleidsvorming op MVO. Volgens 43% van de

ondernemingen is het MVO-beleid van de eigen onderneming verbeterd. Een groter percentage, 53% is van mening dat het MVO-beleid in de sector waarin men werkzaam is, is verbeterd. De stakeholderdialoog in deze oorzaak-en-gevolg-keten is minder relevant geweest dan werd verondersteld. Hoewel hij wordt genoemd door stakeholders, refereert slechts 30% van de ondernemers aan de dialoog terwijl 43% van de ondernemers de aandacht voor het MVO-beleid heeft zien toenemen. Dit betekent dat ook zonder stakeholders meer aandacht voor MVO is ontstaan.

Naast de gevonden positieve effecten van de TB kan op basis van een aanzienlijk aantal ondernemingen met een nulscore of een lage score de conclusie worden getrokken dat een deel van het bedrijfsleven aan transparantie met betrekking tot MVO-thema's nog weinig waarde hecht. Meer dan de helft van de ondernemingen uit de doelgroep, 52% behoort tot dit 'betonnen bestand'.

Werking Transparantiebenchmark

Ondernemingen die tot de doelgroep behoren nemen op twee manieren deel aan de TB. Ondernemingen kunnen door middel van een e-tool een self-assessment invullen dat vervolgens door de uitvoerder van de TB - in de regel een accountantsbureau - wordt gecontroleerd. Ondernemingen die de self-assessment niet invullen krijgen een score op basis van een onderzoek door de uitvoerder. Meerdere belangen blijken een rol te spelen bij de keuze van ondernemingen om actief aan de TB deel te nemen. Zo worden motieven als reputatie/imago en ranking genoemd, alsmede het gegeven dat transparantie een integraal onderdeel van het MVO-beleid is geworden. De meest genoemde reden om actief aan de TB deel te nemen is het feit dat het ministerie van EZ ondernemingen uitdrukkelijk uitnodigt. Blijkbaar is het voor ondernemingen belangrijk dat het Rijk zich voor transparantie inzet en ondernemingen vraagt te participeren.

Stakeholders zijn van mening dat transparantie nu, veel meer dan tien jaar geleden bij ondernemers op de kaart staat. Transparantie bij bedrijven is langzamerhand geïnternaliseerd: ook in de huidige periode van economische crisis verslapt de aandacht voor transparantie niet. Van de uitkomsten van de TB wordt gebruik gemaakt. Zo nemen sommige stakeholders de TB-score standaard op in dossiers en analyses van specifieke ondernemingen.

Efficiëntie

De kosten van de TB bedroegen de laatste twee jaar voor de overheid ongeveer € 350.000 en voor het bedrijfsleven ongeveer € 260.000, waarmee met de maatschappelijke kosten van de TB in totaal ca. € 610.000 per jaar bedragen. Het betreft hier nadrukkelijk een inschatting van de kosten in de huidige situatie met een doelgroep van 460 ondernemingen. Deze kosten staan in redelijke verhouding tot de opbrengst. De opbrengst is een zekere verbetering van de transparantie bij ondernemingen en een significante toename van de aandacht voor MVO-beleid in het Nederlandse bedrijfsleven. De kosten zijn laag in vergelijking met andere denkbare strategieën waarvoor de overheid had kunnen kiezen in 2004, zoals een permanente bewustwordingscampagne of een stimuleringsubsidie voor het bedrijfsleven.

Toekomst

Op basis van de analyse van vigerende en toekomstige wet- en regelgeving en andere internationale initiatieven op het terrein van MVO kunnen drie factoren en/of ontwikkelingen worden onderscheiden die impact zullen hebben op de TB in de nabije toekomst.

Dit zijn:

- De beleidsbrief ‘Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen loont’ waarin de kabinetsvisie aangaande MVO is verwoord.
- Voorstel tot aanpassing van EU-richtlijn 78/660/EEC en 83/349/EEC waarin wordt voorgesteld ondernemingen verplicht te stellen om in het jaarverslag te rapporteren over een aantal MVO-thema's.
- Het toenemende gebruik van de Global Reporting Initiative (GRI) en in mindere mate Integrated Reporting (IR). GRI is een internationale standaard voor verslaglegging die grote bekendheid geniet bij bedrijven en ook in hoge mate qua thematiek aansluit bij de TB.

Gelet op het Rijksbeleid, het voorstel van de Europese Commissie en de opvattingen van stakeholders passen de volgende ambities bij een volgende stap in de ontwikkeling van het transparantiebeleid van EZ:

- Het uitbreiden van de huidige doelgroep van 460 bedrijven naar de 600 bedrijven die naar verwachting onder de EU-Richtlijn gaan vallen.
- Het op termijn steeds meer gelijk laten lopen van de TB met GRI4.
- Het opnemen van sectorspecifieke MVO-kwesties (materialiteit) in de TB op basis van sectorrisicoanalyses. Het Panel van Deskundigen kan het voortouw nemen in het ontwikkelen van criteria ten aanzien van sectorspecifieke MVO-kwesties en MVO-beleid, resultaten en risico's.
- Het maken van een onderscheid tussen het grootbedrijf (top 600 ondernemingen conform EU-Richtlijn), middelgroot bedrijven (bedrijven met 250-500 medewerkers), semi-publieke bedrijven en het MKB als het gaat om de bevordering van transparantie en MVO-beleid.
- Het op vrijwillige basis uitnodigen van het middelgroot bedrijf (250-500 werknemers) en het uitbreiden van de deelnemersdoelgroep met semi-overheidsbedrijven, bij voorkeur per sector.

Verbeteringen die op korte termijn gerealiseerd kunnen worden zijn:

- Verbetering gebruiksvriendelijkheid e-tool
 - Gemakkelijker opslaan en uploaden van gegevens
 - Gemakkelijker maken om commentaar te leveren
 - Verbetering overzichtelijkheid en leesbaarheid
 - Interactieve toepassing met voorbeelden etc.
- Verbetering uitleg vraagstelling:
 - Concretere en duidelijkere vragen
 - Minder complexe vragen
 - Eenduidigere vragen (voor één interpretatie vatbaar)
- Invoeren meer sectorspecificiteit; een volgende stap in dit proces kan eenvoudig worden gezet door toepassing van de ‘Concept criteria Transparantiebenchmark 2013’.
- Onderzoek doen naar de oorzaak van het grote aantal bedrijven met een nulscore
- Verbetering van communicatie rond de Transparantiebenchmark met name richting de doelgroep

Op basis van de resultaten van het onderzoek zijn de volgende aanbeveling geformuleerd voor de toekomst van de Transparantiebenchmark te formuleren:

Jaar	Voorgestelde ontwikkeling
2014	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verbetering gebruiksvriendelijkheid e-tool ▪ Verbetering uitleg vraagstelling ▪ Verbetering communicatie rond de Transparantiebenchmark ▪ Invoeren sectorspecificiteit door toepassing van de 'Concept criteria Transparantiebenchmark 2013' ▪ Analyse van de oorzaak van het grote aantal nulscorers ▪ Uitbreiding doelgroep naar 600 ondernemingen ▪ Op vrijwillige basis uitnodigen middelgroot bedrijf (250-500 werknemers) en uitbreiden deelnemers semi-overheid, bij voorkeur per sector
2014-2016	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stimuleringsstrategie laag- en nulscorende bedrijven: <ul style="list-style-type: none"> – Ondernemingen ondersteunen bij het behalen van een score – Actiever benaderen – Meer ondersteuning bieden bij invullen self-assessment – Stakeholders sectorspecifiek in positie brengen om bedrijven te bewegen stappen te zetten op het gebied van MVO ▪ Ontwikkelstrategie koplopers en achtervolgers: <ul style="list-style-type: none"> – Ontwikkelen criteria ter beoordeling van de resultaten van MVO beleid met mogelijke rol voor Panel van Deskundigen – Ontwikkelen sectorspecifieke risico's op basis van sectorrisicoanalyses en deze incorporeren in TB – Afstemmen waar mogelijk en relevant met GRI4 ▪ Doorgaan met het op vrijwillige basis uitnodigen middelgroot bedrijf (250-500 medewerkers) en uitbreiden deelnemers semi-overheid per sector
2016-2018	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aanpassen criteria aan EU-richtlijn ▪ Overgangperiode Transparantiebenchmark naar monitorinstrument (in ieder geval voor koplopers, achtervolgers en peloton)
2018-2022	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gelijk regime middelgroot bedrijf en semi-overheid aan EU-600 ondernemingen ▪ Gelijk laten lopen aan de dan geldende richtlijnen GRI <ul style="list-style-type: none"> – MVO-prestaties – Sectorspecifiek ▪ Accountantskantoor voorziet jaarverslag van goedkeurende verklaring ▪ TB monitort accountantsverklaringen
2023	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Herwaardering van de Transparantiebenchmark

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) is een vorm van ondernemen gericht op economische prestaties (profit), met respect voor de sociale kant (people), binnen de ecologische randvoorwaarden (planet). De Nederlandse overheid bevordert MVO onder andere door middel van de Transparantiebenchmark (TB). Transparantie is een centraal element binnen het stimuleringsbeleid van het kabinet. De leidende gedachte is dat een transparante onderneming verantwoording aflegt over de maatschappelijke resultaten van de bedrijfsvoering. Op basis van de informatie die de onderneming beschikbaar stelt, ontstaat een dialoog met stakeholders zoals klanten, investeerders, overheden en maatschappelijke organisaties. De verwachting is dat daardoor een verbeterproces in gang wordt gezet waarin bedrijven verantwoording afleggen, feedback krijgen van stakeholders en bewuster hun MVO-beleid vormgeven. Sinds 2004 laat het Ministerie van Economische Zaken jaarlijks de Transparantiebenchmark uitvoeren. In de TB wordt beoordeeld in welke mate bedrijven verantwoording afleggen in hun jaarverslagen over hun MVO-activiteiten. Bedrijven ontvangen een score op basis van een set criteria op basis waarvan een jaarlijkse ranglijst wordt opgesteld. Door de ranglijst vervolgens te publiceren zouden bedrijven worden gestimuleerd om een hogere score te halen en dus transparanter te worden.

Het verwachte effect van de TB is daarmee driedig:

- Het primaire effect is dat de TB zorgt voor een verbetering van de transparantie
- Verwacht wordt dat deze informatie de dialoog met stakeholders verbetert
- En dat uiteindelijk, door meer bewustwording binnen de onderneming het MVO-beleid meer aandacht krijgt en de MVO-prestaties verbeteren.

1.2 Evaluatie

Inmiddels wordt binnen de EU gewerkt aan een wetgevendvoorstel waarin richtlijnen worden aangepast inzake 'disclosure of non-financial and diversity-information' bij grote bedrijven. De richtlijn zal bepalen dat jaarverslagen informatie bevatten over '.. at least environmental, social and employee matters, respect for human rights, anti-corruption and bribery matters'. In het jaarverslag wordt het bedrijfsbeleid op deze punten beschreven evenals de resultaten van het beleid en wordt een risico-analyse opgesteld.

In de zomer van 2013 heeft het Kabinet een nieuwe MVO-visie gepubliceerd waarin de nadruk wordt gelegd op het bevorderen van transparantie en maatschappelijke verslaglegging. Aanleiding daarvoor is ondermeer de hiervoor genoemde aanpassing van de Europese Richtlijn die grote bedrijven zal verplichten om een aantal sociale onderwerpen te verankeren in de jaarlijkse verslaglegging en deze verankering te laten controleren door een onafhankelijke accountant.

De nieuwe MVO-visie was aanleiding voor het ministerie van Economische Zaken om de TB in 2013 zorgvuldig te evalueren, zodat de aanbevelingen uit het onderzoek kunnen worden meegenomen in de verdere ontwikkeling van het beleid ter bevordering van transparantie en MVO. Daarnaast was de TB nog niet eerder uitvoerig geëvalueerd.

Eind juni 2013 heeft het Ministerie van Economische Zaken B&A opdracht gegeven de Transparantiebenchmark te evalueren. De evaluatie is in drie maanden tijd uitgevoerd. Deze korte doorlooptijd was mogelijk dankzij een hechte samenwerking tussen het Ministerie van EZ, PwC (de uitvoerder van de Transparantiebenchmark in 2013) en B&A. Daarnaast zijn enkele tientallen ondernemingen en stakeholders bevraagd door onderzoekers en heeft een selectie van deskundigen deelgenomen aan een expertmeeting over de TB. Een kleine 200 ondernemingen heeft deelgenomen aan een telefonische enquête.

1.3 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen zijn onderverdeeld in drie hoofdvragen:

- A. Vragen over effectiviteit van de TB
- B. Vragen over de efficiency van de TB
- C. Vragen over de toekomstige strategie

1.3.1 Vragen effectiviteit

A1. Resultaten TB op transparantie:

- Is er sprake van toename van de transparantie in de maatschappelijke verslaglegging in de periode 2004 - 2012?
- Welke factoren liggen hieraan ten grondslag en in welke mate heeft de TB hieraan bijgedragen?
- Aannemende dat de TB hieraan positief bijdraagt: wat maakt dat de TB van invloed is?

A2. Oordeel stakeholders:

- Hoe oordelen stakeholders over stand van zaken en ontwikkeling hierover, en in welke zin maken zij gebruik van de resultaten van de TB?
- Wordt hierover met bedrijven / bedrijfsorganisaties een dialoog gevoerd (bevordert de TB de stakeholderdialoog)?

A3. Oordeel ondernemingen:

- Welke belangen hebben bedrijven bij een hoge/lage plaats in de rangordering, publiciteit hierover en de Kristalprijs?
- Welke gevolgen zijn hieraan, naar eigen perceptie, voor bedrijven verbonden en vormen die een verklaring voor een actieve deelname aan de TB?
- Wordt de TB als zinvol ervaren door ondernemingen?

A4. Resultaten op MVO-beleid:

- Wat zijn directe en indirecte gevolgen van TB-resultaten op het MVO-beleid van bedrijven?

1.3.2 Vragen efficiëntie

B1. Efficiëntie overheid:

- Hoe efficiënt (effectiviteit afgezet tegen kosten) is het TB-proces gezien vanuit het ministerie van Economische Zaken? Welke verbeteringen zijn mogelijk?

B2. Efficiëntie bedrijven:

- Hoe efficiënt is het TB-proces gezien vanuit de (meewerkende) bedrijven? Welke verbeteringen zijn mogelijk?

1.3.3 Vragen toekomstige strategie

C1. De TB en de context

- Wat zijn verschillen en overeenkomsten tussen TB enerzijds en anderzijds ISO 26000, GRI, overige benchmarks en het voorstel van de Europese Commissie?
- Wat zijn de gevolgen wanneer elementen uit andere benchmarks en het voorstel van de Europese Commissie worden ingebracht in de TB, zoals de opschaling naar 600 bedrijven?

C2. Mogelijke ambities:

- In welke mate kan de huidige vorm van de TB leiden tot verbetering van transparantie en zal de groep bedrijven met een nulscore kleiner worden?
- Welke ambities passen bij een volgende stap in het transparantie-beleid, gelet op het Rijksbeleid, het voorstel van de Europese Commissie en de opvattingen van de relevante stakeholders?

C3. Scenario's:

- Welke realistische scenario's voor de vormgeving en inbedding van een TB zijn mogelijk?

C4. Beoordeling scenario's:

- Hoe worden deze scenario's beoordeeld op effectiviteit, efficiency, uitvoerbaarheid en draagvlak?

1.4 Onderzoeksverantwoording

Gestart is met een documentenanalyse waarmee een overzicht is opgesteld van de wijze waarop de TB wordt uitgevoerd, de laatste ontwikkelingen rond het denken over MVO (binnen het Rijk en de EU), de manier waarop andere benchmarks werken en de effecten die zij daarmee behalen.

De volgende fase van het onderzoek betrof een interviewronde onder 22 ondernemingen, koepelorganisaties en stakeholders. Aan ondernemingen zijn voornamelijk vragen gesteld over de wijze waarop ondernemingen aan de TB deelnemen, de bereikte effecten van de TB op transparantie, stakeholderdialogoog en MVO-beleid en mogelijke toekomstscenario's. In de gesprekken met stakeholders kwamen met name de bereikte effecten en de toekomst van de TB aan de orde. Alle gespreksverslagen zijn voorgelegd aan de geïnterviewden en geaccordeerd.

De volgende stap in de aanpak was een enquête onder alle deelnemende bedrijven aan de TB. De vragenlijst, responsverantwoording en resultaten worden in de bijlage 2 weergegeven. De uitkomsten van de interviews, de documentenanalyse, de enquête en de ontwikkelde scenario's zijn in de voorlaatste fase van het onderzoek voorgelegd aan een selectie van deelnemers aan de TB, geïnterviewde stakeholders en andere deskundigen in een expertmeeting op 3 september 2013.

1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt een beschrijving gegeven van de TB, zoals die vanaf 2004 jaarlijks is uitgevoerd. Het daarop volgende hoofdstuk (3) gaat over de ontwikkelingen in het denken over transparantie en MVO (o.a. het kabinetsstandpunt en het EU-voorstel) en bevat een overzicht van andere benchmarks op dit terrein. In hoofdstuk 4 worden de onderzoeksvragen betreffende de effectiviteit en de efficiëntie beantwoord. In het hoofdstuk 5 worden enkele mogelijke strategieën voor de toekomst beschreven en worden de toekomststrategieën getoetst en gewogen. In hoofdstuk 6 volgen de conclusies en aanbevelingen.

2 De Transparantiebenchmark

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk beschrijft de ontstaansgeschiedenis van de Transparantiebenchmark en de ontwikkelingen die het instrument sinds de lancering heeft doorgemaakt. In het volgende hoofdstuk wordt de context waarin de TB moet worden gezien, nader beschreven.

2.2 Aanleiding voor de introductie van de Transparantiebenchmark

Rond de eeuwwisseling begint maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) zich steeds nadrukkelijker op de politieke agenda te manifesteren. Zo adviseert de SER hierover in het rapport 'De winst van waarden' (2000). Eén van de thema's in het SER-rapport is de omgang met belanghebbenden:

De raad ziet de onderneming als een samenwerkingsverband van verschillende belanghebbenden (stakeholders). Een voorwaarde voor het goed functioneren van een dergelijk samenspel is het borgen van een zeker evenwicht in zeggenschapsverhoudingen en beïnvloedingsmogelijkheden tussen de verschillende belanghebbenden bij de onderneming.¹

In het verlengde van deze opvatting houdt de SER een pleidooi voor periodieke verslaglegging door bedrijven over MVO. De geëigende route om dit te bewerkstelligen is in de opvatting van de SER niet de weg van uitbreiding van wettelijke rapportageverplichtingen, maar door ruimte te bieden voor 'het uitkristalliseren van *good practises*'². Het kabinet onderschrijft het SER-advies, oormerkt MVO als prioriteit in het kabinetsbeleid en kondigt aan MVO actief te zullen ondersteunen. Hiertoe worden concrete maatregelen genomen, zoals de oprichting van een Kenniscentrum MVO, maatschappelijk verantwoorde inkoop door de overheid en implementatie van MVO in het Financieel Buitenland Instrumentarium. Ook wordt de Raad voor Jaarverslaglegging (RJ) gevraagd een advies op te stellen over de verbetering van de verslaglegging van bedrijven inzake maatschappelijk verantwoord ondernemen.

In 2002 schrijft de Nederlandse regering in een commentaar op het Groenboek van de Europese Commissie inzake de bevordering van een Europees kader voor de sociale verantwoordelijkheid van bedrijven het volgende:

De Nederlandse regering is voorstander van een goede verslaglegging door bedrijven inzake MVO. Het betrekken van transparantie door bedrijven over de maatschappelijke aspecten van hun activiteiten is een belangrijke voorwaarde voor hun imago en hun maatschappelijke acceptatie. Uitgangspunt van de regering is dat maatschappelijke verslaglegging op basis van vrijwilligheid plaatsvindt en dat Europese regelgeving dan ook niet aan de orde is³.

¹ SER rapport 'De winst van waarden', 2000.

² Maatschappelijk verantwoord ondernemen: het perspectief vanuit de overheid. Notitie naar aanleiding van het advies van de Sociaal Economische Raad 'De winst van waarden', 15 december 2000. TK 2000-2001, 26485, nr. 14, 5 april 2001; p. 26.

³ TK 2001-2002, 26 462, 21; 11 januari 2002.

De staatssecretaris van Economische Zaken informeert in oktober 2003 de Tweede Kamer over de uitkomsten van het advies van de RJ. De RJ had al eerder de Richtlijn 400 'Jaarverslag' opgesteld als onderdeel van de Richtlijnen voor de Verslaglegging en 'Handreiking voor Maatschappelijke verslaglegging'. Eén van de centrale uitgangspunten van deze handreiking was het streven om *stakeholders* te informeren over de visie en aanpak van MVO binnen bedrijven en (maatschappelijke) organisaties. Een sociaal jaarverslag of het incorporeren van MVO-onderwerpen in het reguliere jaarverslag zou als vertrekpunt kunnen dienen voor de dialoog tussen organisaties en hun stakeholders. De staatssecretaris van Economische Zaken kondigt aan om te gaan volgen hoe, met name middelgrote en grote bedrijven hun eigen verantwoordelijkheid nemen en overgaan tot het opstellen van een maatschappelijk jaarverslag:

“Ik vind dat MVO voor bedrijven vanzelfsprekend zou moeten zijn. Daarom wil ik MVO uit de sfeer van de vrijblijvendheid halen. Transparantie, het afleggen van verantwoording door bedrijven en een constructieve dialoog tussen de verschillende partijen zijn daarbij voor mij sleutelbegrippen⁴”

Berenschot publiceerde in de jaren voor 2003 al jaarlijks het rapport 'Maatschappelijk verantwoord ondernemen in de etalage', waarin de mate van transparantie die de grootste ondernemingen van Nederland boden over MVO in hun jaarverslagen werd geanalyseerd en gerangschikt. Voortbouwend op de door Berenschot ontwikkelde onderzoeks- en waarderingsmethodiek wordt uiteindelijk in 2004 in opdracht van Economische Zaken de TB geïntroduceerd, uitgevoerd door Berenschot en Universiteit Nyenrode.

2.3 Doelstelling Transparantiebenchmark

Het doel van de TB is om aandacht voor MVO te stimuleren in ondernemingen door zicht te bieden op de mate waarin ondernemingen transparantie bieden in hun verslaglegging op het gebied van MVO, en daarmee stakeholders - zoals aandeelhouders, consumenten, belangengroeperingen en overheden - aanknopingspunten aan te reiken om de dialoog over MVO-beleid en -prestaties te voeren. Dit is in essentie het motief voor het uitvoeren van de TB. De kern van de benchmark is het meten en rangschikken van de mate van transparantie in de verslaglegging. MVO-beleid als zodanig is geen onderwerp in de TB, wel de mate waarin bedrijven in hun verslaglegging transparant zijn over hun MVO-beleid. Dit sluit aan bij de stimulerende en faciliterende taakopvatting van de overheid op MVO-gebied en bij het streven om het percentage bedrijven dat over MVO rapporteert in de jaarlijkse verantwoordingscyclus toe te laten nemen.

Het gaat in de opzet van de TB niet alleen om het vaststellen van scores per onderneming; ook het signaleren van trends op bedrijfs- en sectorniveau is een belangrijke doelstelling. Door te benchmarken kunnen ondernemingen hun maatschappelijke verslaggeving systematisch met die van concurrenten en ondernemingen in andere sectoren vergelijken. Juist deze vergelijking met andere ondernemingen wordt bij aanvang gezien als nuttig om vooruitgang te kunnen boeken op het gebied van maatschappelijke verslaggeving.

⁴ Transparantiebenchmark 2004, Berenschot/EIBE/Universiteit Nyenrode.

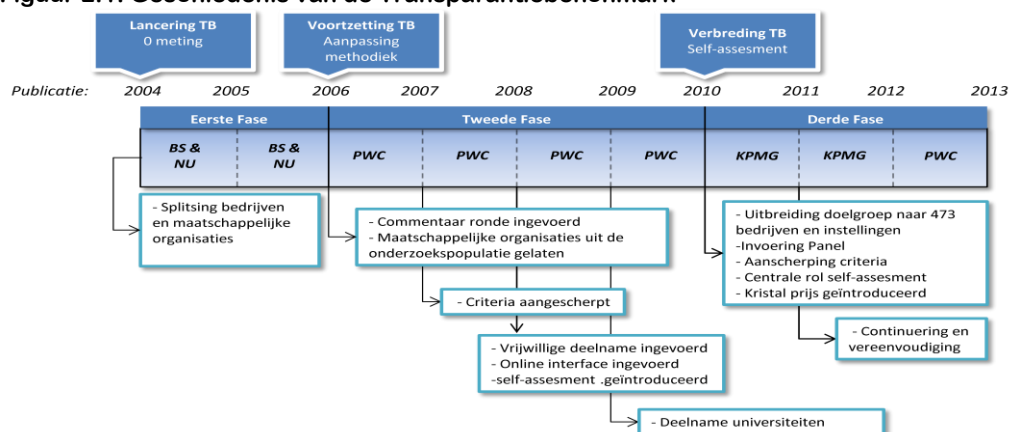
De ambitie van Economische Zaken voor de TB kan als volgt worden samengevat:

- Een jaarlijkse stijging van de ‘transparantie’-scores van de onderzochte ondernemingen.
- De TB wordt het nationale ijkpunt op het gebied van transparantie over MVO in het bedrijfsleven.

2.4 Ontwikkeling van de Transparantiebenchmark in vogelvlucht

In figuur 2.1 is in hoofdlijnen de ontwikkeling van de TB in beeld gebracht.

Figuur 2.1: Geschiedenis van de Transparantiebenchmark

2.4.1 2004

In 2004 wordt de eerste TB uitgevoerd door Berenschot en Universiteit Nyenrode over het verslagjaar 2003. De onderzoekspopulatie bestond uit 175 grote bedrijven (100 beursgenoteerd in Amsterdam, 75 niet beursgenoteerd) en 25 maatschappelijke organisaties. Van deze bedrijven en organisaties zijn de reguliere (financiële) jaarverslagen onderzocht op MVO-aspecten, en waar aanwezig maatschappelijke jaarverslagen, onder welke naam dan ook. Het conceptueel kader voor de beoordeling is ontleend aan twee documenten van de Raad voor de Jaarverslaglegging: de Richtlijn 400 Jaarverslag en de Handreiking voor Maatschappelijke verslaglegging, beiden uit 2003.

In de Transparantiebenchmark 2004 konden 100 punten worden gehaald op vijf verschillende thema's:

- Profiel van de onderneming
- Maatschappelijke aspecten van de bedrijfsvoering
- Stakeholderdialoog en ketenverantwoordelijkheden
- Inbedding MVO-beleid in organisatiestructuur
- Resultaten, vorm, verificatie

In de periode 2004-2005 (verslagjaren 2003 en 2004) is de transparantie van bedrijven enerzijds en maatschappelijke organisaties anderzijds in twee afzonderlijke rapportages beschreven en gerangschikt.

2.4.2 Tweede fase: herijking methode en verrijking beoordelingsproces

Vanaf 2007 (rapportagejaar 2006) is de uitvoering van de TB ondergebracht bij Price Waterhouse Coopers (PwC). In een aantal opzichten is bij de overgang van Berenschot naar PwC een aantal wijzigingen doorgevoerd, zowel procesmatig- als methodologisch. Een belangrijke verandering was dat maatschappelijke organisaties als categorie volledig buiten beschouwing zijn gelaten om overlap met de Transparant Prijs voor beste charitatieve verslaglegging te voorkomen.

Het beoordelingsmodel werd in deze fase als volgt geordend:

- Profiel
- Visie en strategie
- Ondernemingsbestuur en managementsystemen
- Ketenverantwoordelijkheid
- Stakeholders
- Economische aspecten van de bedrijfsvoering
- Milieuaspecten van de bedrijfsvoering
- Sociale aspecten van de bedrijfsvoering
- Verificatie
- Uitwerking

In procesmatig opzicht is in 2007 de 'commentaarrronde' geïntroduceerd. Bedrijven kregen de mogelijkheid om te reageren op hun voorlopige score. PwC zag hier zelf een kwaliteitsverhogend effect van uitgaan: er is langer stilgestaan bij individuele scores en de criteria zijn door PwC consequenter toegepast. Ook bleek dat een aantal criteria voor een aantal bedrijven niet helemaal duidelijk was, wat aanleiding is geweest om de criteria inhoudelijk aan te scherpen. Dit heeft geleid tot een zekere mate van synchronisatie met het GRI-referentiekader⁵ en er is meer nadruk gelegd op ketenprocessen. In 2008 en 2009 zijn de criteria ongewijzigd gebleven.

In de TB 2008 is de mogelijkheid opengesteld voor vrijwillige deelname. Daarnaast zijn voor het eerst Europese en internationale sectorvergelijkingen geïntroduceerd. Verder hebben alle deelnemers een individueel benchmarkrapport gekregen, waarin hun scores worden vergeleken met een *peer* groep.

Ook is in dat jaar een online omgeving gelanceerd om de communicatie rondom de TB te vereenvoudigen en verstevigen, en is een eerste versie van een 'self-assessment tool' geïntroduceerd, een hulpmiddel voor bedrijven om zelf hun transparantie te beoordelen.

In 2009 zijn vervolgens 14 Nederlandse Universiteiten vrijwillig aangesloten op de TB, waarmee maatschappelijke organisaties – zij het op bescheiden schaal – weer een plek hebben gekregen in de TB.

2.4.3 Verbreding van de Transparantiebenchmark

In 2010 en 2011 heeft KPMG de TB uitgevoerd. De opzet van de TB is vanaf rapportagejaar 2010 op een aantal belangrijke punten flink op de schop gegaan. De onderzoeksgroep is uitgebreid naar ca. 500 bedrijven, de criteria zijn verdiept, meer specifieke MVO-onderwerpen zijn in het beoordelingsschema opgenomen en ketenverantwoordelijkheid weegt zwaarder dan voorheen.

⁵ In het volgende hoofdstuk wordt nader ingegaan op de GRI.

Voor deelname aan de benchmark gelden in principe de volgende criteria:

- AEX- of AMX-genoteerd; en/of
- behorend tot de 500 grootste Nederlandse ondernemingen die gehouden zijn aan de Richtlijn 400. Dit zijn ondernemingen zijn die aan ten minste twee van de onderstaande drie eisen voldoen⁶:
 - de activa bedragen meer dan 17,5 miljoen euro;
 - de netto-omzet van het commerciële deel bedraagt meer dan 35 miljoen euro;
 - gedurende het boekjaar werken er gemiddeld meer dan 250 werknemers.

De beoordelingscriteria zijn de volgende:

- Inhoudsgerichte criteria
 - Profiel
 - Strategie en beleid
 - Bestuursstructuur en managementbenadering
 - Resultaten
 - Maatschappelijk verslagleggingsbeleid
- Kwaliteitsgerichte criteria
 - Relevantie
 - Duidelijkheid
 - Betrouwbaarheid
 - Betrokkenheid van stakeholders
 - Contextuele samenhang

Vanaf 2012 voert PwC opnieuw de TB uit. De eerder geïntroduceerde *self-assessment* (de e-tool) is een centrale rol gaan spelen in de opzet van de monitor. De onderzoeksgroep is gevraagd om in eerste instantie *zelf* aan de slag te gaan met het beoordelen van de transparantie die over MVO in de jaarverslagen wordt geboden. De uitkomsten worden vervolgens getoetst door onderzoekers van PwC en de top 20 bedrijven wordt aanvullend door een deskundigenpanel beoordeeld. Verder is in samenwerking met de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) 'De Kristal' ingevoerd, de prijs voor het bedrijf dat het beste scoort in de TB. Een onafhankelijke jury maakt deze keuze.

Indien ondernemingen en organisaties die door EZ tot de onderzoeksgroep worden gerekend de self-assessment niet invullen, beoordeelt PwC de mate van transparantie op basis van beschikbare jaarverslagen en aanpalende documenten. Indien niet voldaan wordt aan de voorwaarden van het deelnameprotocol (waaronder de eis dat de rapportage kosteloos en vrijelijk opvraagbaar is, is toegesneden op de Nederlandse activiteiten van een onderneming en voor een specifieke deadline is gepubliceerd) wordt automatisch een nulscore toegekend.

⁶ Zie BW 2-397.

3 De context van de TB

3.1 Inleiding

Het is belangrijk om de TB niet als geïsoleerd (stimulerings)instrument te beschouwen, maar te bezien in de context van nationale en internationale kaders, regels, afspraken en relevante politiek-bestuurlijke ontwikkelingen. De TB is immers slechts één van de vele verschijningsvormen van aandacht voor MVO waar bedrijven in hun dagelijkse bedrijfsvoering mee te maken hebben. Een analyse van de bredere context van de TB is daarom van belang om de implicaties voor en raakvlakken met de TB als wegingsfactoren mee te kunnen nemen bij het opstellen en beoordelen van verschillende mogelijke toekomstscenario's.

In dit hoofdstuk wordt het volgende beschreven:

- **Beleid, wetgeving en richtlijnen rondom MVO en verslaglegging**
 - Het vigerend Rijksbeleid
 - Nationale wetgeving
 - Toekomstige Europese richtlijnen (EU Richtlijn 78/660/EEC en 83/349/EEC)
 - OESO-richtlijnen
- **Rapportageformats- en standaarden**
 - Raad voor de Jaarverslaglegging: Richtlijn 400
 - ISO 26000
 - Global Reporting Initiative (GRI)
 - Integrated Reporting (IR)
- **Andere benchmarks en rankings op MVO gebied**

Dit ter beantwoording van de eerste onderzoeksvraag onder C1 (paragraaf 3.6).

- *Wat zijn verschillen en overeenkomsten tussen TB enerzijds en anderzijds ISO 26000, GRI, overige benchmarks en het voorstel van de Europese Commissie?*

3.2 Vigerend Rijksbeleid

De minister van Economische Zaken is verantwoordelijk voor nationaal MVO-beleid en de minister voor Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking voor het internationaal MVO-beleid. Het internationale MVO-beleid is gericht op het gedrag van Nederlandse ondernemingen die opereren in landen waar lokale wetgeving of handhaving vaak gebrekkig is.

Tot de taken van de overheid behoort het vaststellen van heldere kaders voor MVO, het verzorgen van voorlichting, bevorderen van een 'level-playing field' voor ondernemers, het aanspreken van andere overheden op hun verantwoordelijkheden, het bevorderen van transparantie en de daarbij horende stakeholderdialoog en het zelf geven van het goede voorbeeld. Het huidige kabinet heeft haar beleid ten aanzien van MVO recent opgetekend in de beleidsbrief 'Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen loont'⁷. Het kabinet wil dat bedrijven zich bewust zijn van de maatschappelijke effecten, verantwoordelijkheden en kansen die ondernemen met zich meebrengen en spant zich in om bedrijven te stimuleren om MVO ook daadwerkelijk in hun kernactiviteiten te integreren.

⁷ Beleidsbrief Maatschappelijk verantwoord ondernemen loont, 28-06-2013.

Maatschappelijk verantwoord ondernemen is volgens het kabinet zowel een bedrijfs-economische kans als een maatschappelijke verantwoordelijkheid. Dit betekent dat bedrijven zich bewust moeten zijn van het effect dat ze hebben op mens en milieu, rechtstreeks en via hun keten van toeleveranciers en afnemers. Bedrijven hebben de verantwoordelijkheid om risico's in kaart te brengen en dienen hun invloed te gebruiken om de situatie te verbeteren.

Het kabinet heeft een aantal maatregelen aangekondigd om maatschappelijk verantwoord ondernemen verder te bevorderen. Versterkte inzet op voorlichting, transparantie en toezicht zijn daar wezenlijke componenten van. Zo gaat het kabinet de ontwikkeling van nieuwe ranglijsten financieren om de bijdrage van individuele bedrijven aan maatschappelijke opgaven transparant en vergelijkbaar te maken. Ook zet Nederland zich in Europees verband ervoor in dat van grote bedrijven gevraagd wordt om in jaarrekeningen inzichtelijk te maken hoe zij omgaan met mensenrechten, milieu, sociale- en werknemersaspecten en corruptie.

Transparantie en stakeholderdialogo zijn in de optiek van het kabinet wezenlijke elementen van MVO. Het kabinet vindt dat het bedrijfsleven helderheid moet geven over wat er in hun keten gebeurt en verwacht van bedrijven en stakeholders dat de transparantie van, en in de keten wordt vergroot. Het Rijk wil die transparantie op o.a. de volgende manieren stimuleren:

- **Maatschappelijke verslaglegging:** het Kabinet steunt het voorstel van de Europese Commissie voor wijziging van het jaarrekeningrecht ten aanzien van verslaglegging van grote bedrijven over mensenrechten, milieu, sociale en werknemersaspecten en corruptie.
- **Country by Country Reporting:** Nederland heeft, in het kader van de Europese jaarrekeningrichtlijn, de invoering van een rapportageplicht voor de delfstoffensector over de afdrachten aan overheden gesteund. Door deze rapportageplicht komt informatie beschikbaar voor de lokale bevolking die inzicht verschafft over de aanwending van de opbrengsten uit de grondstoffenexploitatie. Deze transparantie kan bijdragen aan het tegengaan van corruptie. Ook mengt het kabinet zich actief in andere discussies in EU-verband, zoals rapporteren over belastingbetalingen in derde landen en het Extractive Industries Transparency Initiative (EITI) dat zich ook richt op het transparant maken van financiële transacties tussen grondstoffenbedrijven (olie, gas en mineralen) en overheden in grondstoffenrijke landen.
- **Transparantiebenchmark:** de TB wordt ingezet als uitwerking van actief stimuleringsbeleid op het vlak van Maatschappelijke Verslaglegging. Daarbij is gemeld dat bij de actualisatie van de criteria voor transparantie en de keuze van de doelgroep eind 2013 zal worden geanticipeerd op de inwerkingtreding van de nieuwe bepalingen van de Europese Jaarrekeningrichtlijn.
- **Zelfverklaring ISO 26000:** het gebruik van ISO 26000, de internationale standaard voor de implementatie van MVO, en de - met ondersteuning van het ministerie van Economische Zaken - door NEN ontwikkelde zelfverklaring over de toepassing van ISO 26000 wordt verder gestimuleerd.
- **Sector Risico Analyses** moeten zicht bieden op sectoren waar extra aandacht voor MVO nodig is.
- **Efficiëntie keurmerken vergroten:** het Kabinet laat onderzoeken welke bijdrage Nederland kan leveren aan de stroomlijning en opschaling van verschillende keurmerken en standaarden.

- **Bedrijfsbenchmarks:** in navolging van het succes met de Access to Medicine Index, gaat het Kabinet de ontwikkeling van nieuwe *rankings* financieren, zoals dat al gebeurt voor de Access to Seeds Index en een index gericht op responsible mining. Deze rankings zijn bedoeld om de bijdrage van individuele bedrijven aan maatschappelijke opgaven transparant en vergelijkbaar te maken. Het Kabinet wil nieuwe ideeën steunen die dit mechanisme van ranking in andere industrieën willen toepassen. Het Kabinet zal een beperkt aantal haalbaarheidsstudies financieren, waarvoor in totaal vier miljoen euro beschikbaar gesteld wordt voor een periode van vier jaar.

3.3 Wetgeving

3.3.1 Nationale wetgeving

In het Burgerlijk Wetboek is in artikel 2:391, lid 1, het volgende bepaald:

'Indien noodzakelijk voor een goed begrip van de ontwikkelingen, de resultaten of de positie van de rechtspersoon en de groepsmaatschappijen, omvat de analyse in het jaarverslag zowel financiële als niet-financiële prestatie-indicatoren, met inbegrip van milieu- en personeelsaangelegenheden'.

De reikwijdte van deze bepaling is begrensd door een aantal uitzonderingen:

- Bedrijven met minder dan 50 werknemers zijn vrijgesteld van de verplichting om een jaarverslag te publiceren (BW 2:396, 7).
- Bedrijven met minder dan 250 werknemers zijn vrijgesteld om informatie over niet-financiële prestatie-indicatoren te publiceren.
- Bedrijven die onderdeel uitmaken van een bedrijf met hoofdzetel buiten Nederland, zijn vrijgesteld van de verplichting een jaarverslag te publiceren.

Per saldo betekent dit dat de verplichting om in de jaarrapportage aandacht te besteden aan sociaal-maatschappelijke dimensies geldt voor bedrijven met hoofdzetel in Nederland en meer dan 250 werknemers. Tot het wettelijk kader behoort ook de verplichting voor beursgenoteerde ondernemingen (Besluit van 23.12.2004 op basis van BW 2:391, 5) en voor institutionele beleggers (artikel 5:86 Wft) om de Corporate Governance Code toe te passen. Deze code bevat bepalingen over het bestuur van de onderneming. Het betreft onder andere de bezoldiging van bestuurders en de openbaarheid daarover, de afwezigheid van belangenverstreming tussen vennootschap en bestuurders, de onafhankelijkheid van de raad van commissarissen, de deskundigheid van de commissarissen en de bevoegdheden van de aandeelhoudersvergadering.

3.3.2 EU Richtlijn 78/660/EEC en 83/349/EEC

In EU verband wordt aangekoerst op een aanpassing van Richtlijn 78/660/EEC en 83/349/EEC, waarin de eisen worden beschreven waaraan jaarverslagen van grote ondernemingen dienen te voldoen. In een concept-voorstel d.d. 16 april 2013 - waarover nog politieke besluitvorming moet plaatsvinden - worden bepaalde ondernemingen verplicht gesteld om in het jaarverslag te rapporteren over een aantal MVO-thema's: *'environmental, social and employee matters, respect for human rights, anti-corruption and bribery matters'*.

De rapportage dient een beschrijving van het door de onderneming gevoerde beleid op deze thema's te bevatten, evenals de resultaten van dat beleid en de met de verschillende thema's samenhangende risico's te beschrijven. Nadere uitleg is vereist

wanneer een bedrijf op een of meer van deze thema's geen beleid voert. Het staat bedrijven vrij een geëigend raamwerk te kiezen als kader voor de verslaglegging. De verplichting geldt voor bedrijven met meer dan 500 werknemers en hetzij een balans-totaal van meer dan 20 miljoen euro of een netto omzet van meer dan 40 miljoen euro. In Nederland voldoen circa 600 ondernemingen aan die criteria. Het besluitvormings-traject, bestaande uit voorbereiden raads werkgroepen, behandeling in de Raad voor Concurrentievermogen en de behandeling door het Europees Parlement, wordt naar verwachting begin 2014 afgerond. Nadat het voorstel is aangenomen volgt een implementatietraject door de lidstaten van circa 24 maanden dat naar verwachting in het najaar van 2016 zal worden afgerond. De inwerkingtreding is naar verwachting 1 januari 2017.

3.4 Standaarden voor jaarverslaglegging

3.4.1 OESO-richtlijnen

De OESO heeft richtlijnen opgesteld voor multinationale ondernemingen die doorgaans fungeren als het inhoudelijke kader van MVO (OESO (2011) Richtlijnen voor multinationale ondernemingen: Aanbevelingen voor verantwoord ondernemen in een mondiale context). De Richtlijnen 'bevatten juridisch niet bindende beginselen en normen voor verantwoord ondernemen ..', maar '.. de landen die de Richtlijnen onderschrijven gaan een bindende verplichting aan hen te implementeren in overeenstemming met het Besluit van de Raad inzake de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen'⁸.

Het gaat in de richtlijnen om het '.. stimuleren van de positieve bijdragen die multinationale ondernemingen aan economische, ecologische en sociale vooruitgang kunnen leveren, alsmede het minimaliseren van de problemen waartoe hun activiteiten kunnen leiden'⁹.

De richtlijnen openen met een aantal 'Algemene beginselen voor bedrijfsbeleid'. De eerste uitspraak, bijvoorbeeld, luidt dat bedrijven behoren 'Bij te dragen aan de economische, ecologische en sociale vooruitgang teneinde duurzame ontwikkeling te bevorderen'. In het daarop volgende hoofdstuk over 'Informatieverstrekking' wordt een aantal onderwerpen genoemd waarop van bedrijven verwacht wordt dat zij informatie verstrekken: financiën, ondernemingsdoelen, risicofactoren, en anderen. En daarnaast, zo wordt gesteld, worden bedrijven aangemoedigd tot 'Openbare verklaringen omtrent hun waarden of gedragscodes die voor publieke openbaarmaking bedoeld zijn waaronder, (...) informatie over het beleid van de onderneming met betrekking tot zaken die aan de orde komen in de Richtlijnen; ...'¹⁰. Volgende hoofdstukken gaan over mensenrechten, werkgelegenheid en arbeidsverhoudingen, milieu, bestrijding van corruptie, omkopingsverzoeken en afpersing, consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. In de tekst van de richtlijnen is bewust ruimte gelaten voor contextgebonden invullingen.

De OESO-richtlijnen nemen ook in het Nederlandse beleid een centrale plaats in. Zo is het streven dat de OESO-richtlijnen worden onderschreven door 90% van de bedrijven waarop de nieuwe EU Richtlijn (zie paragraaf 3.3.2.) betrekking zal hebben. Het kabinet zet in haar recente beleidsbrief een aantal instrumenten uiteen om de naleving van de

⁸ Besluit van de Raad inzake de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen', p. 1.

⁹ Besluit van de Raad inzake de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen', p. 2.

¹⁰ Besluit van de Raad inzake de OESO Richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen', p. 12.

OESO-richtlijnen te bevorderen, waaronder de Corporate Governance Code, Bedrijfslevensinstrumentarium, Zorgplicht/ Ruggie Framework en het Nationaal Contact Punt OESO Richtlijnen. Er is geen juridische grondslag voor het afdwingen van deze richtlijnen.

3.4.2 Raad voor de Jaarverslaglegging: Richtlijn 400

De Stichting voor de Jaarverslaggeving is in 1981 opgericht door de koepelorganisaties van werkgevers, werknemers en registeraccountants. De Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) is het uitvoerend orgaan van de Stichting. Het doel van de Stichting is het bevorderen van de kwaliteit van de externe verslaggeving van niet-beursgenoteerde ondernemingen in Nederland. Richtlijn 400 gaat over de jaarverslaggeving. De Richtlijn 400 heeft als functie om in Nederland op uniforme wijze uitvoering en verduidelijking te geven aan de wettelijke bepaling op het vlak van maatschappelijke verslaggeving (artikel 2:391 lid 1 BW). In een herziening, vastgesteld in 2009, zijn aanbevelingen opgenomen op het gebied van maatschappelijke verslaggeving, deels opgesteld op verzoek van de SER inzake internationaal ketenbeheer. De RJ koos voor aanbevelingen 'omdat (...) MVO maatwerk is waarbij het aan elke onderneming zelf is te bepalen welke maatschappelijke aspecten in de individuele situatie relevant zijn.'¹¹ Het toepassingsgebied van Richtlijn 400 sluit aan bij de bepalingen in het Burgerlijk Wetboek inzake de verplichting (en de vrijstellingen daarvan) tot het opstellen van een jaarrekening en een jaarverslag (artikel 2:360 BW).

Onder de tussenkop 'Informatie over maatschappelijke aspecten van ondernemen' worden tien alinea's gegeven (114 - 123) met als overwegingen en bepalingen onder andere:

- Rekening houden met milieu-, sociale en economische aspecten levert een bedrijf een bijdrage aan duurzame ontwikkeling;
- Invulling van MVO vindt mede plaats in dialoog met de maatschappelijke omgeving van een bedrijf;
- Voorwaarde hiervoor is dat een bedrijf transparant rapporteert over het MVO-beleid, waartoe in alinea's 119 - 121 een algemeen kader wordt gegeven;
- Alinea 119 bevat een opsomming van deelthema's betreffende algemene maatschappelijke aspecten, milieu-aspecten, sociale aspecten en economische aspecten;
- In alinea 120 wordt aangegeven dat in de verslaggeving per aspect onderscheiden wordt tussen de eigen bedrijfsvoering en de (internationale) keten waarin het bedrijf opereert;
- In alinea 121 wordt aangegeven dat per aspect ingegaan zou moeten worden op de dialoog met stakeholders terzake, het beleid van het bedrijf, de organisatie van het beleid, de uitvoering en uitkomsten ervan en de toekomstverwachtingen.

¹¹ RJ-Uiting 2009-8, p. 1.

Samengevat hebben de aanbevelingen uit de Richtlijn betrekking op:

- Algemene aspecten: belangrijkste uitdagingen voor de onderneming, de belangrijke stakeholders en de duiding van de (internationale) keten waarin de onderneming actief is.
- Milieuaspecten (planet): houding van de onderneming tegenover het milieu.
- Sociale aspecten (people): werkgelegenheid, arbeidsvoorwaarden, mensenrechten en corruptie.
- Economische aspecten (profit): belastingen, verdeling van toegevoegde waarde, maatschappelijke creatie en verspreiding van kennis.

De RJ heeft voor Richtlijn 400 een handreiking uitgewerkt. Het is geen gedetailleerde handreiking; voor meer details wordt verwezen naar de Richtlijnen voor Duurzaamheidsverslaglegging van de Global Reporting Initiative (GRI); bij de herziening van de Handreiking is aansluiting gezocht bij de GRI. De doelgroep voor de Handreiking komt overeen met de doelgroep van de Richtlijn 400. De inhoud van het maatschappelijke verslag wordt in hoofdstuk 4 besproken. Thema's zijn: dialoog met belanghebbenden, strategie en beleid, verankering MVO in het bedrijfsbestuur, beleidsuitvoering en resultaten inzake milieuaspecten, sociale aspecten en economische aspecten; en ook het maatschappelijk verslagleggingsbeleid. De te verstrekken informatie wordt betrekkelijk globaal beschreven, bijvoorbeeld:

De informatie over aspecten van sociaal-maatschappelijke betrokkenheid betreft informatie over de bijdrage aan activiteiten en projecten die ten goede komen aan de gemeenschap in het algemeen, de investeringen in lokale gemeenschappen en de beïnvloeding van lokale overheden of instanties¹².

3.4.3 ISO 26000

De International Organization for Standardization heeft ISO 26000 over 'social responsibility' ontwikkeld en in 2010 gepubliceerd. Het is tot stand gekomen na een jarenlange consultatie van stakeholders en experts en kent een breed draagvlak. ISO 26000 is geen standaard die tot certificering kan leiden (zoals de meeste andere ISO-standaarden) maar is een hulpmiddel voor bedrijven en organisaties op weg naar een maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering. ISO 26000 is in principe passend voor alle typen bedrijven en organisaties; het midden- en kleinbedrijf wordt uitdrukkelijk genoemd als gebruiker van ISO 26000. Het kernconcept van ISO 26000 is een holistische benadering waarin de samenhang wordt gezocht tussen de organisatie en zes 'core subjects': mensenrechten, arbeid, fysieke omgeving, fair operating practices, consumentenbelangen en community involvement and development. Deze onderdelen van MVO worden in Clause 6 van de norm uitgewerkt in een aantal 'issues' per 'core subject'. In de handleiding wordt ook aandacht besteed aan het invoeringsproces. Het biedt een zeer doordacht en logisch stappenplan voor ondernemers en andere organisaties die met MVO aan de slag willen. Het sluit aan op internationale richtlijnen voor MVO (waaronder de OESO-richtlijnen). Waar de OESO-richtlijnen zich meer richten op het 'wat', is ISO 26000 een standaard voor implementatie van MVO ('hoe'). In de Nederlandse beleidspraktijk speelt ISO 26000 een belangrijke rol. De rijks-overheid heeft steun verleend bij de promotie van ISO 26000 en heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van de Zelfverklaring (NEN NPR 9026). In een Zelfverklaring geeft een organisatie aan hoe maatschappelijke verantwoordelijkheid wordt genomen, hoe zich dat verhoudt tot ISO 26000 en wat de resultaten zijn. Om hiertoe te komen wordt een

¹² Handreiking Richtlijn 400, p. 21.

zelfonderzoek uitgevoerd, aan de hand van een door NEN ontwikkelde vragenlijst. Op de NEN-website is een publicatieplatform ingericht waarin Zelfverklaringen (met bijlagen) kunnen worden gepubliceerd. De zelfverklaring speelt beleidsmatig - zie: MVO loont - een rol in het streven om meer transparantie te verkrijgen in productieketens. MVO Nederland geeft de Zelfverklaring een prominente plaats in voorlichtings-activiteiten en overwogen wordt om de Zelfverklaring een rol te geven in het kader van het duurzaam inkoopbeleid van de rijksoverheid.

3.4.4 Global Reporting Initiative (GRI): G4 Sustainability Reporting Guidelines

Het Global Reporting Initiative is ontstaan vanuit het Amerikaanse CERES ('Mobilizing Business Leadership for a Sustainable World'). Nadat in 2002 een tweede versie van het Sustainability Reporting Framework was gepubliceerd, kwam een nauwe samenwerking tot stand met het UN Environment Programme. In 2013 verscheen een nieuwe versie: de G4 Sustainability Reporting Guidelines. Deze handreiking bestaat uit twee delen: deel 1 gaat over 'reporting principles and standard disclosures', deel 2 is de 'implementation manual'. Doel van G4 is: 'to help reporters prepare sustainability reports that matter, contain valuable information about the organization's most critical sustainability-related issues, and make such sustainability reporting standard practise'¹³. De G4 is in twee varianten uitgewerkt, de 'core' variant en de 'comprehensive' variant. Deze tweede is uitgebreider, vooral op de punten bestuur, ethiek en integriteit.

Hoofdstuk vier van de GRI-handleiding bevat een aantal principes voor de rapportage. Bijvoorbeeld 'stakeholder inclusiveness': in de rapportage wordt beschreven wie de belanghebbenden zijn en hoe de organisatie met hun belangen omgaat. Aangaande de kwaliteit van de rapportage worden criteria gesteld zoals nauwkeurigheid en vergelijkbaarheid (in de tijd en met andere organisaties). Hoofdstuk vijf gaat over de thema's, onderscheiden naar algemeen en specifiek. Algemene thema's zijn onder andere 'strategy and analysis, organizational profile, stakeholder engagement, governance en ethics and integrity'. De specifieke thema's zijn 'economic', 'environmental' en 'social', waarbij deze laatste uitgesplitst wordt in 'labor practises and decent work', 'human rights', 'society' en 'product responsibility'. In het raamwerk wordt gevraagd naar inhoudelijke informatie op al deze punten, bijvoorbeeld: 'Report the percentage of recycled input materials used to manufacture the organization's primary products and services'¹⁴. In de Implementation Manual wordt iedere indicator toegelicht op betekenis, bronnen, en dergelijke. De GRI-organisatie heeft een tabel gepubliceerd over de vergelijkbaarheid van GRI en ISO 26000.

Circa 4.000 organisaties in 60 landen gebruiken GRI voor hun rapportage. Van de grootste ondernemingen ter wereld gebruikt ongeveer 75% de GRI-richtlijnen. Van de bedrijven die deelnemen aan de TB en geen nulscore hebben maakt de helft gebruik van GRI. Zoals blijkt uit onderstaande tabel.

¹³ <https://www.globalreporting.org/reporting/g4/g4-developments/Pages/default.aspx>.

¹⁴ G4-EN2, p. 52.

Tabel 3.1: Toepassing GRI onder deelnemers TB

% GRI	2010	2011	2012
Koplopers	90%	100%	100%
Achtersvolgers	100%	90%	100%
Peleton	65%	50%	50%
Achterblijvers	1%	5%	5%
Totaal	35%	50%	50%

Bij de bedrijven uit de TB die behoren tot de koplopers en achtersvolgers is het gebruik van GRI de standaard. Als de nulscorende bedrijven die deelnemen aan de TB worden meegerekend, dan maakt 27 procent gebruik van GRI. In de interviews met de bedrijven die in het kader van dit onderzoek zijn gehouden, is GRI meermaals genoemd als standaard. Echter omdat met een beperkt aantal bedrijven interviews zijn afgenomen, kunnen daarover geen kwantitatieve uitspraken worden gedaan.

3.4.5 Integrated Reporting

The International Integrated Reporting Council is een samenwerkingsverband van 'regulators, investors, companies, standard setters, the accounting profession and NGO's' dat werkt aan een raamwerk voor verslaglegging waarin alle aspecten van bedrijfsvoering worden samengebracht. Het gaat dus om het integreren van financiële en niet-financiële verantwoordingsinformatie. Kernbegrip in Integrated Reporting (IR) is 'value creation'. In het voorjaar van 2013 is de 'Consultation Draft of the International <IR> Framework' verschenen.

IR berust op zes uitgangspunten voor de verslaglegging:

- De strategie centraal en oriëntatie op de toekomst
- Samenhang van informatie
- Ontvankelijkheid voor stakeholders
- Informatie is kort, krachtig en 'to the point'
- Informatie is betrouwbaar en volledig
- Informatie is vergelijkbaar door de tijd heen en met andere organisaties

Naar de inhoud bezien - hoofdstuk 4 in het Consultation Draft - gaat het om een betoog rond de 'unique value creation story' van een organisatie. Dit verhaal wordt verteld aan de hand van zeven vragen waarbij geen vast rapportagestramien wordt voorgeschreven. De vragen zijn:

- Wat doet de organisatie, onder welke omstandigheden?
- Hoe zorgt de besturing van de organisatie er voor dat waarde kan worden gecreëerd?
- Wat zijn specifieke kansen en risico's voor waardecreatie en hoe gaat de organisatie daar mee om?
- Wat zijn de strategische doelen, welke resources zijn daar voor nodig en wat is het beleid om deze te verwerven?
- Wat is het business model en hoe flexibel is dit?
- In hoeverre heeft de organisatie strategische bereikt en wat zijn de resultaten in termen van 'capitals'?
- Wat zijn kansen en onzekerheden in de uitvoering van de strategie en wat betekent dat voor het business model en prestaties in de toekomst?

Er zijn koplopers die al een tijd bezig zijn met het ontwikkelen van IR. Dat zijn meestal ook koplopers op MVO-gebied. Volgens gegevens van het ministerie van Economische Zaken had in 2011 4% van de bedrijven/organisaties een geïntegreerd jaarverslag. In 2012 was dit 24% (117 bedrijven/organisaties), maar er zijn verschillende graden van integratie. In de interviews met bedrijven in het kader van dit onderzoek is IR beperkt genoemd als standaard.

3.5 Rankings en benchmarks

Er bestaan enkele internationale systemen van ranking of benchmarking waar bedrijven mee te maken (kunnen) krijgen. Voorbeelden zijn de CR Magazines 100 Best Corporate Citizens List en de Global 100 van Corporate Knights. De belangrijkste indicator is de Dow Jones Sustainability Index (DJSI).

De DJSI bestaat sinds 1999 en wordt gemaakt door RobecoSAM en S&P Dow Jones Indices, met als meetinstrument het Corporate Sustainability Assessment (CSA) van RobecoSAM. In de CSA wordt het beleid op circa 40 MVO-thema's gemeten.

Beargumenteed wordt dat aandacht voor MVO-thema's van belang is voor de financiële prestaties van een bedrijf en dat deze thema's dienen terug te komen in de bedrijfsstrategie voorzien van te bereiken resultaten. De DJSI ziet aandeelhouders als de voornaamste doelgroep. De DJSI omvat mede een aantal regionale / sectorale indices.

Naast de CSA vindt ook een media- en stakeholderanalyse plaats die uitwijst hoe een bedrijf omgaat met externe communicatie inzake MVO-thema's. Tezamen leidt dit tot scores per bedrijf en vervolgens een rangordening. In 2012 zijn 30 Nederlandse ondernemingen beoordeeld via de DJSI. Daarmee is het een benchmark met een beperkt bereik in Nederland in termen van het aantal genoemde bedrijven. De impact is voor deze kleine groep bedrijven wel groot en er wordt ook veel belang door deze bedrijven gehecht aan de plaatsing op de ranking.

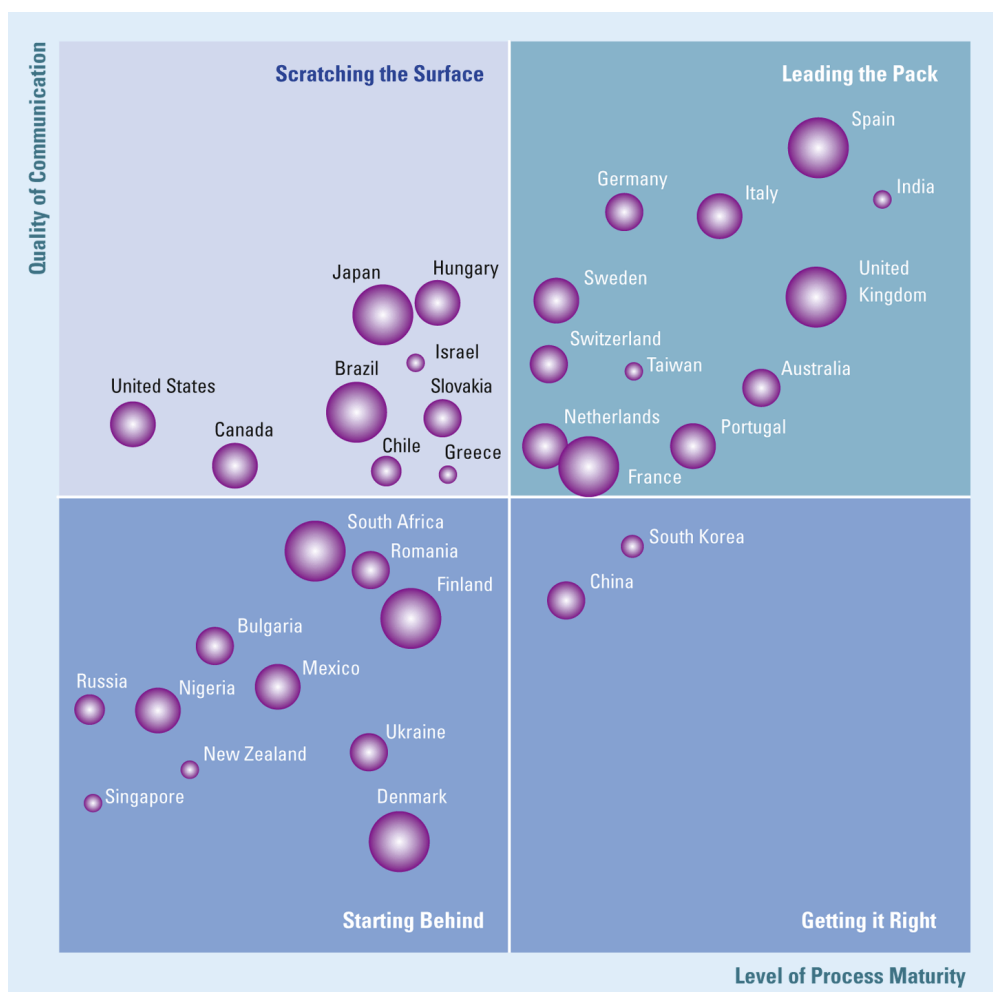
3.6 Internationale positie van Nederland

KPMG doet tweejaarlijks onderzoek naar de mondiale ontwikkelingen inzake 'corporate responsibility reporting'. In de uitgave van 2011 - verslag van een onderzoek onder 3.400 bedrijven - wordt de relatieve positie van Nederland in beeld gebracht. Dit wordt gedaan aan de hand van een assenstelsel. De horizontale as gaat over 'Level of process maturity', met als aspecten 'information systems & processes', 'assurance' en 'restatements'; de verticale as gaat over 'quality of communication' met als aspecten 'multiple channel communications', 'use of GRI standards' en 'integrated reporting'.¹⁵

De positie van Nederland is grafisch weergegeven in Figuur 3.1.

¹⁵ Dit is wat KPMG over de methodiek openbaar maakt.

Figuur 3: Posities van 34 landen op de assen 'level of proces maturity' en 'quality of communications'

Bron: KPMG International Survey of Corporate Responsibility Reporting 2011.

Nederland neemt een middenpositie in temidden van de 34 landen: een plaats in het kwadrant 'Leading the pack', nabij de oorsprong van het assenstelsel en vergelijkbaar met Frankrijk, Portugal, Zwitserland, Griekenland en Slowakije. In het kwadrant 'Leading the pack' bevinden zich voornamelijk West-Europese landen (Spanje, Engeland, Duitsland, Italië en anderen).

Ruim 70 procent van de in Europa gevestigde bedrijven rapporteert over Corporate Responsibility, op de voet gevolgd door bedrijven gevestigd in Amerikaanse landen. Nederland neemt hier een tiende plaats (van 34 landen) in. Voor wat betreft Europa neemt Nederland de 6e plaats in van 16 landen. Van 2008 naar 2011 vertonen enkele Europese landen een zeer snelle groei van percentages, beduidend sneller dan de ontwikkeling in Nederland: Frankrijk, Denemarken, Finland, met meer dan verdubbelingen van het percentage bedrijven dat rapporteert over hun corporate responsibility initiatives. In Nederland is de ontwikkeling meer geleidelijk (van 63 naar 82 procent in drie jaar tijd), vergelijkbaar met de dynamiek in Italië, Spanje en Zweden.

3.7 Beantwoording onderzoeksvraag

Doel van dit hoofdstuk is antwoord geven op de onderzoeksvraag: wat zijn verschillen en overeenkomsten tussen TB enerzijds en anderzijds ISO 26000, GRI, overige benchmarks en het voorstel van de Europese Commissie?

In onderstaande tabel zijn de verschillen en overeenkomsten weergegeven en wordt de vraag beantwoord.

Tabel 3.2: Verschillen en overeenkomsten Transparantiebenchmark en andere ontwikkelingen

Instrument / voorstel	Reikwijdte	Doelgroep	Functie	Benchmark
TB	Transparantie	500 bedrijven (incl. universiteiten)	Rapportage	Ja
ISO 26000	Transparantie + resultaat MVO	Alle bedrijven en organisaties	Implementatie en zelfverklaring	Nee
GRI	Transparantie + resultaat MVO	Alle bedrijven	Rapportage	Nee
IR	Transparantie + resultaat MVO als integraal onderdeel van de verslaglegging over de bedrijfsvoering en -resultaten	Alle bedrijven	Rapportage	Nee
Richtlijn 400	Transparantie + resultaat MVO	Niet-beursgenoteerde ondernemingen die een verslagleggingsplicht hebben	Implementatie en rapportage	Nee
DJSI	Duurzaamheidsresultaten	Nu: top 30 – 40 beursgenoteerde ondernemingen in Nederland	Rapportage	Ja
Voorstel EU	Transparantie + resultaat MVO	600 bedrijven (excl. semi-publieke sector)	Rapportage	Nee

De kolom functie bevat twee varianten: het instrument of voorstel is bedoeld voor rapportage over MVO (transparantie en/of MVO-resultaten) en/of het instrument/voorstel is bedoeld ter implementatie van MVO-beleid en –verslaglegging. Samenvattend kan worden gesteld dat de belangrijkste overeenkomst tussen de TB en de andere instrumenten is dat instrumenten/voorstellen zich allen richten op transparantie. De verschillen tussen de TB en de andere instrumenten/voorstellen zitten in:

- De reikwijdte: de TB richt zich alleen op transparantie, terwijl de andere instrumenten zich ook richten op behaalde MVO-resultaten.
- De doelgroep: de TB, het EU-voorstel en de DJSI richten zich op specifieke doelgroepen, terwijl de andere instrumenten een generieke doelgroep hebben.

- De ISO 26000 en Richtlijn 400 zijn ook implementatie-instrumenten, terwijl de andere instrumenten uitsluitend een rapportagefunctie hebben, al dan niet in de vorm van een zelfverklaring.

4 Effectiviteit en efficiëntie

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden effectiviteit en efficiëntie van de TB behandeld. In paragraaf 4.2. wordt de effectiviteit van de TB besproken – dat wil zeggen dat gekeken wordt naar de vraag of de transparantie in de verslaglegging van ondernemingen is verbeterd en of deze verbetering is toe te schrijven aan de TB. Daarnaast wordt onderzocht of de aandacht in het bedrijfsleven voor MVO-beleid is toegenomen. Tot slot wordt de uitvoering van de TB onder de loep genomen en wordt een uitspraak gedaan over de efficiëntie waarmee de TB wordt uitgevoerd.

De volgende onderzoeksvragen worden in dit hoofdstuk beantwoord:

Effectiviteit

A1. Resultaten TB op transparantie:

- Is er sprake van toename van de transparantie in de maatschappelijke verslaglegging in de periode 2004 - 2012?
- Welke factoren liggen hieraan ten grondslag en in welke mate heeft de TB hieraan bijgedragen?
- Aannemende dat de TB hieraan positief bijdraagt: wat maakt dat de TB van invloed is?

A2. Oordeel stakeholders:

- Hoe oordelen stakeholders over stand van zaken en ontwikkeling hierover en in welke zin maken zij gebruik van de resultaten van de TB?
- Wordt hierover met bedrijven/bedrijfsorganisaties een dialoog gevoerd (bevordert de TB de stakeholderdialoog)?

A3. Oordeel ondernemingen:

- Welke belangen hebben bedrijven bij een hoge/lage plaats in de rangordening, publiciteit hierover en de Kristalprijs?
- Welke gevolgen zijn hieraan, naar eigen perceptie, voor bedrijven verbonden en vormen die een verklaring voor een actieve deelname aan de TB?
- Wordt de TB als zinvol ervaren door ondernemingen?

A4. Resultaten op MVO-beleid:

- Wat zijn directe en indirecte gevolgen van TB-resultaten op het MVO-beleid van bedrijven?

Efficiency

B1. Efficiëntie overheid:

- Hoe efficiënt (effectiviteit afgezet tegen kosten) is het TB-proces gezien vanuit het ministerie van Economische Zaken? Welke verbeteringen zijn mogelijk?

B2. Efficiëntie bedrijven:

- Hoe efficiënt is het TB-proces gezien vanuit de (meewerkende) bedrijven? Welke verbeteringen zijn mogelijk?

4.2 Effectiviteit

4.2.1 Effecten TB op de transparantie

De transparantie neemt toe

Het verloop van de scores uit de TB over de periode 2004 - 2012 wijst uit dat bedrijven in hun verslaglegging in de afgelopen tien jaar gemiddeld genomen transparanter zijn geworden.

In Tabel 4.1 zijn gemiddelde scores¹⁶ uit de TB opgenomen; deze zijn in vier korte tijdreeksen opgenomen vanwege wijzigingen in de opzet van de TB. Daarom is niet één lange ontwikkelingslijn zichtbaar, maar wel dynamiek per twee of drie jaar. Met als uitzondering de TB 2009 laten alle metingen een jaarlijkse toename zien van de gemiddelde scores. Vooral de laatste drie jaar (2010 - 2012) is een sterke toename zichtbaar. Het is belangrijk om op te merken dat de criteria in de loop der jaren veranderen en scherper worden gesteld waardoor verwacht mag worden dat er een dempend effect heeft plaatsgevonden op de gemiddelde scores.

Tabel 4.1. Gemiddelde scores TB 2004-2012

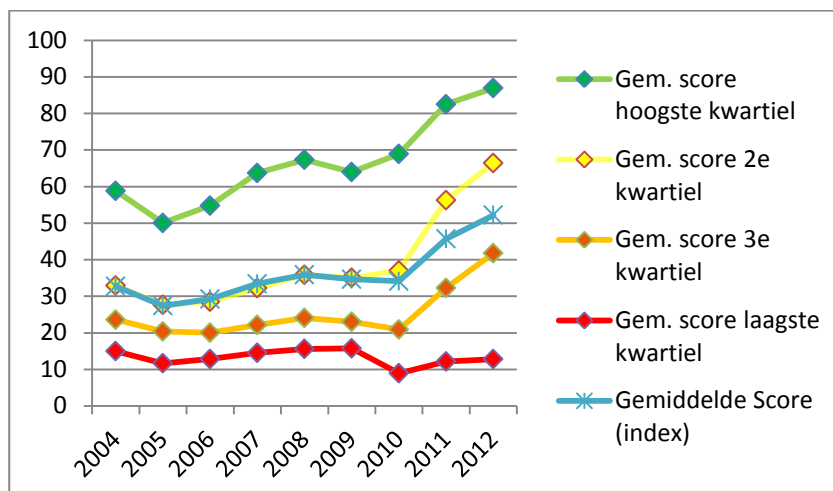
	Gemiddelde score			N 0-scores	N populatie
2004	44,6			23	175
2005	45,0	38,2		27	179
2006		40,8		21	174
2007		43,3	29,4	21	171
2008			30,6	24	170
2009			29,4	27	183
2010				34,5	237
2011				46	236
2012				52	242

Bron: TB

We kunnen de ontwikkeling van de transparantie ook beschouwen door de gemiddelde scores per kwartiel per jaar te laten zien. Dit is gedaan in Figuur 4.1.

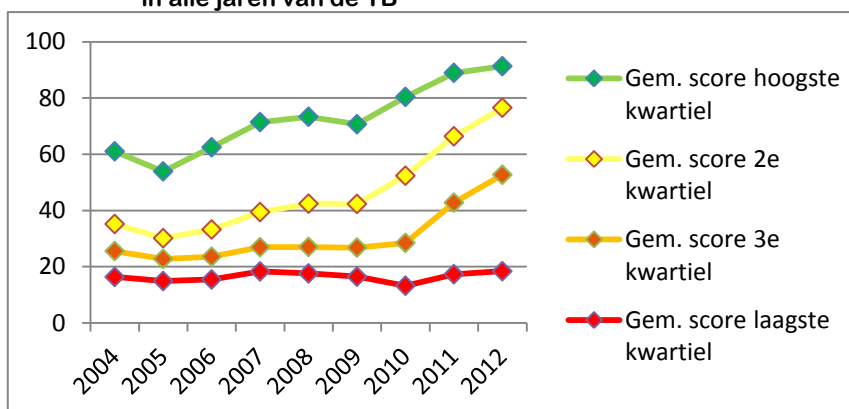
¹⁶ De scores zijn op een schaal van 100 weergegeven. In de verschillende jaren is met andere maxima in puntenaantal gewerkt. In de tabel zijn de scores gecorrigeerd naar een schaal van 0 tot 100 punten. In de jaarlijks rapportages wordt gesproken over de plaats van een bedrijf op de ranglijst.

Figuur 4.1. Gemiddelde score per kwartiel per jaar, alle ondernemingen met een score

De grafiek laat in alle kwartielen, behalve de laagste, een duidelijk stijgende lijn zien. Met name in de laatste jaren zijn de gemiddelden toegenomen. Dat dit effect niet is toe te schrijven aan de wijze van puntentelling bewijst het laagste kwartiel dat de gehele periode van negen jaar vrijwel constant is gebleven. Bij bovenstaande figuur moet er wel rekening mee worden gehouden dat de gemiddelden mogelijk zijn toegenomen als gevolg van de uitbreiding van de doelgroep in 2010. Het is immers mogelijk dat de nieuwe ondernemingen van meet af aan transparanter waren en meer zijn gestegen qua puntentelling. Om op dit punt duidelijkheid te krijgen is Figuur 4.2. opgesteld voor alleen de scores van ondernemingen die in alle metingen tussen 2004 en 2012 een score hebben gekregen.

Figuur 4.2. Gemiddelde score per kwartiel per jaar, alle ondernemingen met een score in alle jaren van de TB

Het beeld in figuur 4.2. is vrijwel identiek aan het beeld in Figuur 4.1. De toename van het gemiddelde na 2010 is dus niet alleen het gevolg van nieuwe toestroom. Uit deze grafiek blijkt ook dat de toename van transparantie in het hoogste kwartiel enigszins afzwakt. De ondernemingen benaderen steeds meer het maximum van 200 punten.

De spreiding rond de gemiddelde scores is groot, zoals in Tabel 4.2. duidelijk wordt. De bedrijven zijn in min of meer gelijke mate verdeeld over de vier kwartielen van het

puntentotaal¹⁷. De trend door de jaren heen is dat het aantal bedrijven met een nulscore in relatieve zin niet afneemt; er kan worden gesproken van een ‘betonnen bestand’ omdat het vaak jaar na jaar dezelfde bedrijven zijn.

Tabel 4.2. Aantal bedrijven per puntencategorie, in procenten, 2012

Puntencategorie	Aantal bedrijven (%)
150 – 200	13
100 – 150	12
50 – 100	11
0 – 50	11
Nul score	52

Hoewel de transparantie in de afgelopen negen jaar aantoonbaar is verbeterd, wijst de situatie in 2012/2013 op een gevarieerd beeld binnen het bedrijfsleven:

- de ene helft heeft geen publiek toegankelijke verantwoording, de andere helft wel;
- er is maximale spreiding van de scores over de bandbreedte van 1 tot 200.

Voor 25 procent van de in de TB betrokken bedrijven kan met redelijke zekerheid verondersteld worden dat men zich doelbewust inzet voor een transparante verslaglegging en daar blijkt de scores ook in slaagt (de score ligt boven 100). Voor 11 procent geldt dat men niet hoog scoort maar wel een behoorlijk stijging heeft meegemaakt. Voor meer dan 11 procent geldt dat men laag scoort en dat geen stijging te verwachten is gezien het verloop van de score in de afgelopen 9 jaar.

Aan de andere kant van het spectrum bevindt zich 52 procent van de in de TB opgenomen bedrijven die om verschillende (niet bekende) redenen geen openbaar toegankelijke verslaglegging hebben. Het is aannemelijk dat voor een flink deel van deze groep bedrijven - maar zeker niet voor alle - transparantie geen rol van betekenis speelt en wellicht ook MVO niet.

Resumerend: de transparantie van ondernemingen die tot de doelgroep behoren is gestegen en de TB heeft daarop een zekere stimulerende werking gehad. Echter, de TB heeft niet geleid tot meer transparantie in het laagste kwartiel van ondernemingen met een score en waarschijnlijk evenmin in de grote categorie ondernemingen met een nulscore. Tot slot vlakt de verbetering van de transparantie onder het hoogste kwartiel af omdat deze ondernemingen steeds meer de maximale score benaderen.

4.2.2 Oordeel stakeholders

Vrijwel alle stakeholders die in het kader van deze evaluatie zijn geïnterviewd, zijn van mening dat transparantie nu veel meer dan tien jaar geleden bij ondernemers op de kaart staat. Van de zijde van NGO's wordt gesignaleerd dat - los van TB en de wijze van verslaglegging - het de afgelopen jaren gebruikelijker is geworden dat er rechtstreekse contacten zijn tussen bedrijven en NGO's. Meermalen kwam in interviews ter sprake dat transparantie bij bedrijven langzamerhand is geïnternaliseerd: ook in de huidige periode van economische crisis verslapt de aandacht voor transparantie niet. In dit kader is door een enkele NGO melding gemaakt van de opkomst in de afgelopen jaren

¹⁷ Gekozen is om Tabel 4.2. volgens deze indeling op te stellen en niet in de vorm van een historische reeks langs de indeling van koplopers, achtervolgers, peloton en achterblijvers. De klassenbreedtes en klassengrenzen van deze categorieën veranderen door de jaren heen zodat deze vergelijking in de tijd niet mogelijk is.

van vormen van periodiek overleg tussen bedrijven en NGO's. Het is niet zonder meer duidelijk wat de drijvende krachten zijn achter deze ontwikkeling naar meer transparantie volgens de gesproken stakeholders. En dus ook niet wat de specifieke invloed van de TB op deze ontwikkeling is geweest. Stakeholders hebben hierover uiteenlopende percepties. De ene partij wijst op de enigszins onbepaalde 'ontwikkeling van de tijd' in de richting van toenemende transparantie (ofwel: de doorgaande ontwikkeling in de richting van de vermaatschappelijking van het bedrijfsleven), de andere is er stellig over dat ondernemers (in het algemeen) waarde hechten aan hoge klasseringen in benchmarks. Er zijn stakeholders die de invloed van de TB als zeer beperkt bestempelen en er zijn stakeholders die de TB zien als één van de instrumenten die van doorslaggevende betekenis zijn geweest in het op gang brengen en houden van deze ontwikkeling.

Van de uitkomsten van de TB wordt op verschillende wijzen gebruik gemaakt. Sommige stakeholders, zoals beleggingsadviseurs, nemen de TB-score standaard op in dossiers en analyses van specifieke ondernemingen waarmee de TB-score rechtstreeks gebruikt wordt als maat voor de beoordeling van transparantie van de verslaglegging. Anderen, zoals belangenorganisaties, gebruiken de TB als startpunt om ondernemingen te inventariseren waarmee de discussie over MVO zou moeten worden aangegaan: het begin van een stakeholderdialoog.

Van de gegevens die de TB oplevert wordt ook op andere manieren gebruik gemaakt. Een voorbeeld is het gebruik als statistische informatie door de SER in het kader van - rapportages in het kader van - het IMVO-project¹⁸. Enkele stakeholders zijn van mening dat de lijst met criteria, onderdeel van de TB, voor bedrijven informatief is, omdat het duidelijk maakt waar MVO over gaat. De criteria zijn dan een concrete richtingwijzer voor bedrijven voor MVO- en transparantiebeleid.

Een aantal stakeholders meldt in het geheel geen gebruik te maken van de TB-resultaten. De TB gaat over transparantie en niet over de inhoud van de verschillende aspecten van MVO, terwijl voor de betreffende stakeholders het juist informatie over de MVO-prestatie is die gebruikswaarde heeft. Dat wil zeggen informatie over het beleid en de resultaten van door bedrijven gevoerd beleid op MVO-thema's. Bovendien zijn sommige stakeholders thematisch gespecialiseerd; de kans is hierdoor vrij groot dat een breed MVO-instrument, op themaniveau onvoldoende diepgaande informatie oplevert. Men raadpleegt dan veelal jaarverslagen van ondernemingen en andere (openbare) bronnen en niet de TB.

Er bestaat geen goed inzicht bij stakeholders over de mate waarin op bedrijfsniveau transparantie en inhoudelijk MVO-beleid samenhangen; dat wil zeggen of inzet op transparantie samengaat met inzet op MVO-beleid. Een enkele stakeholder is van mening dat transparantie doorgaans leidt tot meer aandacht voor MVO-thema's. Anderzijds zijn er ook stakeholders, waaronder NGO's, die hierover sceptisch zijn: men ziet transparantie en MVO-beleid als betrekkelijk los van elkaar. Dit geeft voor hen aanleiding tot het bovenstaande pleidooi om van informatie over transparantie de overstap te maken naar informatie over MVO-beleid en resultaten.

¹⁸ Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.

4.2.3 Oordeel ondernemingen

De SER concludeert in 2012 als volgt over de ontwikkeling van transparantie:

'De verslaglegging over MVO ontwikkelt zich positief. De Transparantiebenchmark (over de 500 grootste bedrijven van Nederland) en andere onderzoeken laten een beeld van verbetering over de gehele linie zien. Wel lopen de scores tussen de koplopers en achterblijvers nog uiteen. Ook het percentage bedrijven dat een verslag heeft waarin een toelichting wordt gegeven op ketenbeheer is gestegen. De uitdaging is vooral dat de voortgang en diepgang zich de komende jaren doorzet, waarin bedrijven een passende vorm van verificatie en stakeholderbetrokkenheid zoeken.'¹⁹

Het is niet nauwkeurig vast te stellen in welke mate de verbetering van het algemene niveau van transparantie kan worden toegeschreven aan de TB. Ook andere, samenhangende, factoren zullen hierop effecten hebben gehad, zoals de toenemende betekenis van en publiciteit over MVO, het feit dat een aantal beeldbepalende Nederlandse bedrijven duurzaamheid tot een belangrijk onderdeel van hun *branding* heeft gemaakt, de in het BW opgenomen verplichting voor verslaglegging over niet-financiële informatie, de sterk toegenomen betekenis voor beursgenoteerde bedrijven van de DJSI en de wijze waarop NGO's zich bemoeien met duurzaamheidsaspecten in de bedrijfsvoering van (sommige) bedrijven. Maar het is wel zeer aannemelijk *dat* de TB invloed heeft gehad, ondermeer omdat het in de achterliggende periode vrijwel het enige instrument was dat zich expliciet en gedurende lange tijd op transparantie richtte, omdat de TB redelijk wat publiciteit heeft gekregen, omdat VNO-NCW prominent bij de TB betrokken was en omdat een deel van het bedrijfsleven gevoelig is voor benchmarking.

Een aanwijzing voor de werking van de TB ten aanzien van de verbetering van transparantie vinden we in de enquête. In de enquête is aan ondernemingen die de self-assessment hebben ingevuld (53% van de totale respons) gevraagd waarom zij de self-assessment invullen: zie tabel 4.3.

Tabel 4.3. Overwegingen om de self-assessment in te vullen

Overweging	Percentage
1. Omdat EZ het vraagt	33%
2. Transparantie is onderdeel MVO-beleid	17%
3. Externe reputatie/imago	14%
4. Ranking (vergelijking met anderen)	12%
5. Zelf invullen verhoogt score	6%
6. Overig en anders	18%
Totaal	100%

Uit de resultaten blijkt dat meerdere motieven een rol spelen bij de keuze van ondernemingen om actief aan de TB deel te nemen. Een aantal heeft te maken met de wens transparant te zijn (2, 3, 4 en 5). Echter, de meest genoemde reden is dat het ministerie het vraagt. Blijkbaar is het voor ondernemingen belangrijk dat het Rijk zich voor transparantie inzet en ondernemingen uitdrukkelijk vraagt te participeren.

¹⁹ Bron: SER 2012 Persbericht SER-commissie; Bedrijven maken meer werk van Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen.

Andersom is aan ondernemingen die de self-assessment niet hebben ingevuld gevraagd waarom zij dit niet hebben gedaan: tabel 4.4.

Tabel 4.4. Overwegingen om de self-assessment niet in te vullen

Overwegingen	Percentage
1. Geen beleidsprioriteit	26%
2. Geen gegevens beschikbaar	15%
3. Geen verslag MVO beschikbaar in NL	13%
4. Proces TB sluit niet aan op proces verslaglegging	10%
5. Concurrentiegevoeligheid gegevens	6%
6. Overige	24%
Totaal	100%

Bij de niet-invullers (47% van de respons) geldt voor 26% dat transparantie geen beleidsprioriteit is. Van de niet-invullers verklaart 38% niet aan het deelnameprotocol van de TB te voldoen (geen gegevens, geen verslag van de Nederlandse activiteiten en het niet aansluiten van de TB op het proces van verslaglegging) en men laat het daarbij.

De resultaten van de enquête laten zien dat bedrijven het belang van transparantie verschillend wegen. In een deel van het bedrijfsleven wordt aan transparantie in de verslaglegging - vrijwel - geen waarde toegekend, in een deel wordt daar veel waarde aan toegekend. Verder is duidelijk dat de overheid, i.c. het Ministerie van EZ, met de TB een bijdrage levert in het over de streep trekken van ondernemingen.

Uit de enquête onder ondernemingen komt naar voren dat de TB in de optiek van een klein deel van het bedrijfsleven van betekenis is voor de ontwikkeling van de stakeholderdialoog: zie tabel 4.5.

Tabel 4.5. Effecten van de TB op stakeholderdialoog

Antwoord	Percentage
Aanzienlijk	12%
Beperkt	18%
Geen	70%
Totaal	100%

Van de respondenten is 30% van mening dat er in aanzienlijke of beperkte mate sprake is van effecten van de TB op de stakeholderdialoog, verhoudingsgewijs iets meer bij bedrijven in het peloton (15% aanzienlijk) dan bij bedrijven in de kopgroep of achtervolgers (10% aanzienlijk).

4.2.4 Oordeel Kristalprijs

Uit interviews met verschillende typen ondernemers en stakeholders komt een wisselend oordeel over de Kristalprijs naar voren. Enerzijds is er de mening dat een gedeelte van het bedrijfsleven gevoelig is voor benchmarking, ranking en de daaraan verbonden prijs. Anderzijds is ook opgemerkt dat de Kristal alleen relevant is voor de kopgroep.

Uit de enquête blijkt dat met name de kopgroep en de achtervolgers de Kristal en het werk van de jury waarderen. Het peloton en lager vindt de prijs niet belangrijk voor

achterblijvers en kleine bedrijven, vindt de prijs weinig impact hebben en verklaart dat de prijs, vanuit de kenmerken van de onderneming (familiebedrijf/universiteit) niet te winnen is. Tot slot noemt een aantal respondenten het feit dat de Kristal over transparantie gaat en niet over MVO-prestaties als reden om de Kristal niet belangrijk te vinden.

4.2.5 Effecten op MVO-beleid

In de bedrijfsenquête is nagegaan in welke mate de TB heeft doorgewerkt op het MVO-beleid binnen bedrijven. De uitkomsten staan in tabel 4.6.

Tabel 4.6. Effecten vanuit de TB op aandacht voor MVO en MVO-beleid in bedrijven

Antwoord	Percentage
1. Ja, er is aanzienlijk meer aandacht	18%
2. Ja, aandacht is beperkt toegenomen	25%
3. Neen	57%
Totaal	100%

Uit de tabel blijkt dat in meer dan 40% van de bedrijven sprake is van aanzienlijk of beperkte toename van de aandacht voor MVO en MVO-beleid. Dit beeld geldt in min of meer gelijke mate voor koplopers, achtervolgers en peloton.

Er is ook gevraagd of de TB binnen de sector waarin een onderneming werkzaam is tot meer aandacht voor MVO-beleid heeft geleid. Het antwoord op deze vraag wordt in tabel 4.7. gegeven.

Tabel 4.7. Effecten vanuit de TB op aandacht voor MVO en MVO-beleid in de sector waarin de onderneming actief is

Antwoord	Percentage
1. Ja, er is aanzienlijk meer aandacht	29%
2. Ja, aandacht is beperkt toegenomen	24%
3. Neen	49%
Totaal	100%

Op sectorniveau is de aandacht voor MVO en MVO-beleid sterker toegenomen, aldus de opvatting van een deel van de respondenten.

Uit bovenstaande gegevens volgt dat de Transparantiebenchmark volgens ondernemers werkt of heeft gewerkt. De meest positieve reacties komen uit de categorieën 'kopgroep en achtervolgers'²⁰ en peloton; in beide categorieën verklaart bijna een kwart van de respondenten dat de aandacht voor MVO-beleid bij de eigen onderneming aanzienlijk is vergroot. Bij de categorieën achterblijvers en nulscore is dit percentage 6%.

De veronderstelling is dat de werking van de TB verloopt volgens drie opeenvolgende stappen: transparantie > stakeholderdialoog > MVO-beleid. Maar zo werkt het veelal niet. In de categorie kopgroep en achtervolgers en peloton heeft 24% de opvatting dat aandacht voor MVO-beleid door de TB is vergroot, maar niet meer dan 10% van de

²⁰ De kopgroep bestaat uit slechts 20 ondernemingen en dat is een te gering aantal voor statistische uitspraken. In de analyse van de enquête zijn de TB categorieën kopgroep en achtervolgers bij elkaar gevoegd tot de categorie 'kopgroep en achtervolgers', zie bijlage 2.

categorie kopgroep en achtervolgers ervaart een effect op de stakeholderdialoog. De TB heeft blijkbaar bij veel ondernemingen effect gehad maar niet langs de weg van de stakeholderdialoog. Met andere woorden: de TB heeft geleid tot meer transparantie en de transparantie heeft geleid tot meer aandacht voor MVO-beleid bij ondernemingen. De stakeholderdialoog in deze oorzaak-en-gevolg-keten is minder relevant geweest dan is verondersteld. Deze bevinding ligt in lijn met de bevindingen uit de gesprekken met stakeholders. Ook zij noemen de toename van aandacht voor MVO-beleid zonder een verwijzing naar een toename van stakeholderdialoog.

4.3 Efficiëntie en uitvoering

4.3.1 Efficiëntie

In onderstaande tabel (tabel 4.8.) zijn de jaarlijkse kosten - voor EZ - voor de inhuur van een accountantsbureau voor inhoudelijke en organisatorische werkzaamheden weergegeven. De kosten verschillen per jaar om verschillende redenen:

- De doelgroep (aantal bedrijven dat deelneemt) varieert (er is sprake van een toename)
- Door de uitvoeringsjaren heen vindt een taakverschuiving plaats tussen wat EZ doet en wat het accountantsbureau doet.

Tabel 4.8. Uitvoeringskosten TB²¹

Jaar	Uitvoeringskosten accountantskantoor ²²	Ontwikkelingen die van invloed zijn op de kosten
2008	€ 160.000	Invoering online interface
2009	€ 160.000	Geen
2010	€ 215.000	Uitbreiding van ± 170 bedrijven naar 470 bedrijven, invoering self-assessment
2011	€ 215.000 ²³	Geen
2012	€ 225.000	Geen
2013	€ 255.000	Geen

Bron: Ministerie EZ

In 2012 zijn de volgende uurtarieven toegepast door het uitvoerend accountantskantoor (zie tabel 4.9.).

²¹ Van de jaren 2004 tot en met 2007 zijn geen gegevens voorhanden.

²² Afgerond op € 5.000.

²³ In 2011 is naast de aanneemsom € 100.000 aan meerwerk in rekening gebracht.

Tabel 4.9. Toegepast uurtarief in TB 2013

Functie	Uurtarief
Director	€ 200
Senior adviseur	€ 150
Adviseur	€ 100
Analist	€ 52

Ter vergelijking, volgens Consultancy.nl²⁴ was in 2012 het gemiddelde uurtarief in de consultancy € 100, met € 225 als gemiddelde voor een senior van een gerenommeerd bureau. De uurtarieven van de uitvoerder van de TB liggen in lijn met gemiddelden in de markt.

Naast de kosten voor de inzet van het accountantskantoor, wordt er ook inzet gepleegd vanuit het ministerie (en MVO Nederland). Deze inzet is in dagen per week weergegeven.

Tabel 4.10. Ambtelijke tijdbesteding aan TB

Jaar	Ambtelijke inzet EZ in dagen per week	Overige inzet
2004	6 dagen per week	Geen
2005	6 dagen per week	Geen
2006	6 dagen per week	Geen
2007	6 dagen per week	Geen
2008	6 dagen per week	Geen
2009	6 dagen per week	Geen
2010	3 dagen per week	1 dag per week MVO-Nederland (i.v.m. vertrek collega naar andere directie)
2011	3 dagen per week	1 dag per week MVO-Nederland
2012	3 dagen per week	1 dag per week MVO-Nederland
2013	3 dagen per week	1 dag per week MVO-Nederland

Bron: Ministerie EZ

Tot 2010 waren twee EZ-medewerkers voor elk 3 dagen per week actief rondom de TB. Bij het vertrek van één van de ambtenaren is MVO-Nederland gevraagd om delen van de werkzaamheden uit te voeren.

In totaal bedragen de jaarlijkse kosten voor de overheid voor de huidige wijze van uitvoering circa € 350.000.

4.3.2 Efficiëntie bedrijven

De belasting voor bedrijven bestaat uit het invullen van een vragenlijst van circa 50 vragen. In de enquête is gevraagd hoeveel tijd en eventueel aanvullende kosten (veelal inhuur derden) zij kwijt zijn aan het invullen van de vragenlijst.

Iets meer dan de helft van de bedrijven vult de self-assessment in; 11% besteedt de invulling van de self-assessment uit. Koplopers en achtervolgers vullen voor meer dan 80% de self-assessment in.

²⁴ Website van een netwerk van circa 50 adviesbureaus.

Tabel 4.11. bevat de gegevens over de tijdbesteding voor de invulling van de self-assessment.

Tabel 4.11. Gemiddelde tijdbesteding in uren

Categorie	Respons
Kopgroep en achtervolgers	27 uur
Peloton	15 uur
Achterblijvers	8 uur
Nulscore	8 uur
Nieuw 2013	16 uur
Gemiddelde	17 uur

Er is een duidelijke samenhang tussen de omvang van de tijdbesteding en de score-categorieën. Het oorzakelijke verband zal vermoedelijk lopen via het relatieve belang dat bedrijven hechten aan transparantie in de verslaglegging respectievelijk een goede positie in de benchmark. Voor bedrijven die de self-assessment niet invullen is de belangrijkste overweging (26%) dat dit niet als beleidsprioriteit wordt gezien.

Voor zover stakeholders bekend zijn met de wijze van gegevensverzameling, zijn zij van mening dat de belasting voor bedrijven niet groot kan zijn. Voor het invullen van de vragenlijst is alleen het jaarverslag nodig en de lengte van de vragenlijst wordt als beperkt gezien. Bij werkgeversorganisaties zijn geen klachten of anderszins berichten ontvangen van een te zware administratieve belasting in verband met de TB.

Uitgaande van 242 (53%) ondernemingen die de self-assessment invullen, een gemiddelde inspanning van iets meer dan twee dagen per onderneming om de self-assessment in te vullen en gemiddelde personeelskosten van € 100.000 per fte, komen de jaarlijkse kosten voor het bedrijfsleven uit op circa € 260.000 per jaar, iets meer dan € 1.000 per onderneming. Uiteraard geldt hierbij weer de opmerking dat het gaat om de situatie in 2013, met het daarbij horende aantal actieve deelnemers.

De totale kosten voor de uitvoering van de TB - kosten voor bedrijven en overheid bijeen genomen - bedragen circa € 610.000 per jaar (overheid circa € 350.000 en bedrijfsleven circa € 260.000).

4.3.3 Kwaliteit van de uitvoering

De door bedrijven ervaren kwaliteit van de uitvoering van werkzaamheden rondom de TB door EZ, het accountantsbureau en het panel is weergegeven in Tabel 4.12.

Tabel 4.12. Kwaliteitsoordelen TB door bedrijven, range 1 - 10

Kwaliteitskenmerk	Score	N(*)
Communicatie door EZ	7,1	
Communicatie door PwC	6,9	
Communicatie door MVO-Nederland	6,9	15
Gebruiksvriendelijkheid e-tool	6,5	
Bereikbaarheid en efficiëntie helpdesk	7,2	
Relevantie van de vragen voor responderende organisatie	6,2	
Website van de TB	6,5	
Inloopochtenden en workshops	7,1	12
Invulling assessment door PwC	6,7	
Werkwijze panel	6,7	29
Bezwaarmogelijkheden	7,3	

(*) Alleen opgenomen bij een kleine N.

De kwaliteitskenmerken van de uitvoering van de TB worden allen beoordeeld met een gemiddelde tussen 6,2 en 7,3. De minst hoog scorende elementen zijn de relevantie van de vragen, de gebruiksvriendelijkheid van de webtool (e-tool) en de website van de TB. Deze bevinding komt ook terug in de antwoorden op de laatste - open - vraag van de enquête waarin om aanbevelingen is gevraagd. Meest genoemde aanbeveling is het opnemen van sectorspecifieke vragen in de self-assessment (30 maal genoemd door respondenten) en verbetering van de e-tool en de vraagstelling (14 maal genoemd door respondenten). Ook de verbetering van de communicatie rond de TB is genoemd.

Voor bedrijven die de self-assessment niet invullen, vult PwC de vragenlijst in. Van de bedrijven waarbij dit het geval is, is bijna de helft (48% van de niet-invullers) niet bekend met de door PwC gegeven invulling. Van bedrijven die daar wel mee bekend zijn, beoordeelt de helft (26% van de niet-invullers) deze invulling als goed en de helft als niet goed.

4.4 Beantwoording onderzoeksvragen

Effectiviteit

A1. Resultaten TB op transparantie:

- Is er sprake van toename van de transparantie in de maatschappelijke verslaglegging in de periode 2004 - 2012?

Ja, er is sprake van toename van de transparantie in de maatschappelijke verslaglegging. Deze bevinding geldt voor ruim een derde van de doelgroep.

- Welke factoren liggen hieraan ten grondslag en in welke mate heeft de TB hieraan bijgedragen?

Aan dit resultaat liggen diverse factoren ten grondslag, zoals de toenemende betekenis van en publiciteit over MVO, het feit dat een aantal beeldbepalende Nederlandse bedrijven duurzaamheid tot een belangrijk onderdeel van hun *branding* heeft gemaakt, de in het BW opgenomen verplichting voor verslaglegging over niet-financiële informatie, de sterk toegenomen betekenis voor beursgenoteerde bedrijven van de DJSI en de wijze waarop NGO's zich bemoeien met duurzaamheidsaspecten in de

bedrijfsvoering van (sommige) bedrijven. De mate waarin de TB van invloed is geweest kan niet scherp afgebakend worden. Het is echter aannemelijk dat de betekenis van de TB aanzienlijk geweest is, onder andere omdat de TB sinds 2004 een constante beïnvloedende factor is.

- Aannemende dat de TB hieraan positief bijdraagt: wat maakt dat de TB van invloed is?

In een deel van het bedrijfsleven wordt aan transparantie in de verslaglegging - vrijwel - geen waarde toegekend, in een deel wordt daar juist veel waarde aan toegekend. Als gezegd, het is een reële aanname dat de TB een positieve invloed heeft gehad op de ontwikkeling van de transparantie omdat de TB sinds 2004 een continue factor is. Saillant is dat het ministerie van EZ veel genoemd wordt als bedrijven gevaagd wordt naar de motivatie om aan de TB deel te nemen. Enquêtegegevens wijzen uit dat de TB op tenminste 30 procent van de doelgroep direct van invloed geweest is; daarnaast zal er sprake zijn van indirecte invloed maar dit is in dit onderzoek niet gemeten.

A2. Oordeel stakeholders:

- Hoe oordelen stakeholders over stand van zaken en ontwikkeling hierover en in welke zin maken zij gebruik van de resultaten van de TB?

Stakeholders zijn van mening dat transparantie nu veel meer dan tien jaar geleden bij ondernemers op de kaart staat. Transparantie bij bedrijven is langzamerhand geïnternaliseerd: ook in de huidige periode van economische crisis verslapt de aandacht voor transparantie niet.

Van de uitkomsten van de TB wordt in beperkte mate gebruik gemaakt. Sommige stakeholders nemen de TB-score standaard op in dossiers en analyses van specifieke ondernemingen. Anderen gebruiken de TB als startpunt om ondernemingen te inventariseren waarmee de discussie over MVO zou moeten worden aangegaan: het begin van een stakeholderdialoog.

- Wordt hierover met bedrijven/bedrijfsorganisaties een dialoog gevoerd (bevordert de TB de stakeholderdialoog)?

Er zijn stakeholders die de invloed van de TB op de stakeholderdialoog als zeer beperkt bestempelen en er zijn stakeholders die de TB zien als één van de instrumenten die van doorslaggevende betekenis zijn geweest in het op gang brengen en houden van deze ontwikkeling.

Van de ondernemingen is 30% van mening dat er in aanzienlijke of beperkte mate sprake is van effecten van de TB op de stakeholderdialoog.

A3. Oordeel ondernemingen:

- Welke belangen hebben bedrijven bij een hoge/lage plaats in de rangordening, publiciteit hierover en de Kristalprijs?

Het blijkt dat meerdere belangen een rol spelen bij de keuze van ondernemingen om actief aan de TB deel te nemen. Zo worden motieven als reputatie/imago en ranking genoemd alsmede het gegeven dat transparantie een integraal onderdeel van het MVO-beleid is. De meest genoemde reden om actief aan de TB deel te nemen is het feit dat het ministerie van EZ ondernemingen uitdrukkelijk uitnodigt. Blijkbaar is het voor

ondernemingen belangrijk dat het Rijk zich voor transparantie inzet en ondernemingen vraagt te participeren.

- Welke gevolgen zijn hieraan, naar eigen perceptie, voor bedrijven verbonden en vormen die een verklaring voor een actieve deelname aan de TB?

Ondernemingen die MVO-beleid en transparantie hoog in het vaandel hebben, zijn graag bereid om de self-assessment in te vullen en daar tijd en moeite aan te besteden. Ondernemingen waarvoor MVO-beleid en transparantie geen beleidsprioriteit is, vullen de self-assessment niet in en hechten geen waarde aan een lage- of nulscore.

Er zijn ook ondernemingen die van te voren verwachten niet aan het deelnameprotocol te voldoen, ongeacht of zij wel of niet een MVO-beleid voeren en daarom besluiten niet de self-assessment in te vullen.

Voor een beperkt aantal (grote en internationaal opererende) ondernemingen geldt dat deze vooral op de DJSI zijn geïntereerd en minder op de Nederlandse TB.

- Wordt de TB als zinvol ervaren door ondernemingen?

Ja, de TB wordt door een flink deel van de ondernemingen als zinvol ervaren. Dit geldt voornamelijk voor ondernemingen in de categorieën kopgroep, achtervolgers en peloton. Met name een groot deel van de categorie met een nulscore hecht weinig waarde aan de TB.

A4. Resultaten op MVO-beleid:

- Wat zijn directe en indirecte gevolgen van TB-resultaten op het MVO-beleid van bedrijven?

De transparantie in de verslaglegging van ondernemingen die tot de doelgroep behoren is gestegen en de TB heeft zeker een stimulerende werking gehad. Maar de TB heeft niet geleid tot meer transparantie in het laagste kwartiel van ondernemingen met een score en in de grote categorie ondernemingen met een nulscore. Daarnaast wordt er op gewezen dat de verbetering van de transparantie onder het hoogste kwartiel afvlakt, omdat deze ondernemingen steeds meer de maximale score benaderen.

De verbeterde transparantie heeft geleid tot meer aandacht voor MVO-beleid bij ondernemingen. Volgens 43% van de ondernemingen is het MVO-beleid van de eigen onderneming beperkt tot aanzienlijk verbeterd. Een groter percentage, 53%, is van mening dat het MVO-beleid in de sector waarin men werkzaam beperkt tot aanzienlijk is verbeterd. De stakeholderdialog in deze 'oorzaak en gevolg'-keten is minder relevant geweest dan van te voren werd verwacht.

Efficiency

B1. Efficiëntie overheid:

- Hoe efficiënt (effectiviteit afgezet tegen kosten) is het TB-proces gezien vanuit het ministerie van Economische Zaken? Welke verbeteringen zijn mogelijk?

B2. Efficiëntie bedrijven:

- Hoe efficiënt is het TB-proces gezien vanuit de (meewerkende) bedrijven? Welke verbeteringen zijn mogelijk?

De kosten van de TB bedragen de laatste twee jaar voor de overheid ongeveer € 350.000 en voor het bedrijfsleven ongeveer € 260.000. De totale kosten bedragen ten hoogste € 610.000 per jaar. Het betreft een inschatting van de kosten in de huidige situatie met een doelgroep van 460 ondernemingen.

Deze kosten staan in redelijke verhouding tot de opbrengsten. De opbrengst is een zekere verbetering van de transparantie bij ondernemingen en een significante toename van de aandacht voor MVO-beleid in het Nederlandse bedrijfsleven. De kosten zijn laag in vergelijking met andere denkbare strategieën waarvoor de overheid had kunnen kiezen in 2004, zoals een permanente bewustwordingscampagne of een stimuleringsubsidie voor het bedrijfsleven.

Er zijn wel verbeteringen in de uitvoering mogelijk. Verbeteringen die in de enquête zijn genoemd en op korte termijn kunnen worden gerealiseerd zijn:

- **Verbetering gebruiksvriendelijkheid e-tool**
 - Gemakkelijker opslaan en uploaden
 - Gemakkelijker maken om commentaar te leveren
 - Verbetering overzichtelijkheid en leesbaarheid, interactiever met voorbeelden etc.
- **Verbetering uitleg vraagstelling:**
 - Concretere en duidelijkere vragen
 - Minder complexere vragen
 - Vragen meer binair en voor één interpretatie vatbaar
- **Invoeren meer sectorspecificiteit; een volgende stap in dit proces kan eenvoudig worden gezet door toepassing van de 'Concept criteria Transparantiebenchmark 2013'.**
- **Verbetering communicatie rond de Transparantiebenchmark**

5 Toekomstscenario's

5.1 Inleiding

In hoofdstuk 3 is de context van de TB beschreven langs de lijnen van (1) beleid, wetgeving en richtlijnen (2) de standaarden verslaglegging en (3) andere benchmarks en rankings naast de TB. In hoofdstuk 4 zijn de resultaten van het onderzoek onder stakeholders en ondernemingen gepresenteerd en is ingegaan op de effectiviteit en efficiency van de TB. Dit vijfde hoofdstuk geeft antwoord op de volgende onderzoeksvragen.

C1. TB en de context (paragraaf 5.2)

- Wat zijn de gevolgen wanneer elementen uit andere benchmarks en het voorstel van de Europese Commissie worden ingebracht in de TB, zoals de opschaling naar 600 bedrijven?

C2. Mogelijke ambities: (paragraaf 5.3)

- In welke mate kan de huidige vorm van de TB leiden tot verbetering van transparantie en zal de groep bedrijven met een nulscore kleiner worden?
- Welke ambities passen bij een volgende stap in het transparantie-beleid, gelet op het Rijksbeleid, het voorstel van de Europese Commissie en de opvattingen van de relevante stakeholders?

C3. Scenario's (paragraaf 5.4):

- Welke realistische scenario's voor de vormgeving en inbedding van een TB zijn mogelijk?

C4. Beoordeling scenario's (paragraaf 5.5):

- Hoe worden deze scenario's beoordeeld op effectiviteit, efficiëntie, uitvoerbaarheid en draagvlak?

In paragraaf 5.2 is de betekenis van deze context voor de toekomst van de TB geduid. In paragraaf 5.3 zijn de mogelijke dimensies van een toekomstige invulling en uitvoering van de TB beschreven. Mede op basis van de dimensies en de betekenis van de context is in paragraaf 5.4 een uitwerking gegeven aan verschillende scenario's. Die scenario's worden in paragraaf 5.5 beoordeeld aan de hand van een beoordelingskader. In paragraaf 5.6 bundelen we de scenario's tot een overall aanbeveling. In paragraaf 5.7 worden de onderzoeksvragen beantwoord.

5.2 Betekenis context voor de toekomst van de TB

Uit de documentenanalyse en de interviews kunnen drie factoren en/of ontwikkelingen worden onderscheiden die impact zullen hebben op de TB in de nabije toekomst;

- De beleidsbrief 'Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen loont'
- De aanpassingen in de EU-richtlijnen
- Het toenemende gebruik van de GRI en in mindere mate IR (zie ook hoofdstuk 3)

In de navolgende subparagrafen worden deze drie factoren en/of ontwikkelingen verder geanalyseerd, waarna wordt afgesloten met een samenvattende analyse.

De overige facetten in de context zoals in hoofdstuk 3 beschreven, kunnen om verschillende redenen (beperkt gebruik van standaarden, beperkte deelname van Nederlandse bedrijven aan rankings en benchmarks of reeds geïmplementeerde

instrumenten en beleid) als weinig impactvol worden beschouwd voor de bepaling van de toekomststrategie rondom de TB.

5.2.1 Vigerend Rijksbeleid: beleidsbrief ‘Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen loont’

Het huidige kabinet heeft haar beleid ten aanzien van MVO recent opgetekend in de beleidsbrief ‘Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen loont’²⁵. Het kabinet zet in op een stimuleringsstrategie ter vergroting van de transparantie en ondersteunt de wijzigingen in de EU-richtlijnen. Dit betekent voor de toekomst van de TB dat deze zich (1) moet gaan verhouden tot de aangepaste EU-richtlijnen en (2) dat de stimuleringsstrategie (instrumenten die genoemd worden zijn ranglijsten en bedrijfsbenchmarks, zelfverklaring ISO 26000, de TB en sectorrisicoanalyses) wordt doorgezet.

5.2.2 Aangepaste EU-richtlijn 78/660/EEC en 83/349/EEC

In deze aan te passen richtlijnen wordt voorgesteld ondernemingen verplicht te stellen om in het jaarverslag te rapporteren over een aantal MVO-thema's. De rapportage dient een beschrijving van het door de onderneming gevoerde beleid op deze thema's te bevatten, evenals de resultaten van dat beleid en de met de verschillende thema's samenhangende risico's te beschrijven. Nadere uitleg is vereist wanneer een bedrijf op een of meer van deze thema's geen beleid voert. Naar schatting zullen 600 bedrijven onder de werkingssfeer van deze richtlijnen gaan vallen. Dit zijn niet allemaal de bedrijven die nu deelnemen aan de TB. De consequentie van deze richtlijn is dat de lidstaten wetgeving moeten ontwikkelen waarmee tot realisatie van deze richtlijnen wordt gekomen. Een mogelijke consequentie voor de TB kan zijn, dat mits gekozen wordt om de richtlijn mede via dit instrument te implementeren, deze ook inzicht zou moeten bieden in de behaalde resultaten en risico's. En dat de TB zich op een iets andere doelgroep zou moeten richten.

5.2.3 Global Reporting Initiative (GRI): G4 Sustainability Reporting Guidelines en Integrated Reporting (IR)

Het Global Reporting Initiative is een standaard die grote bekendheid geniet bij bedrijven (bron: interviews en rapportage TB 2012) en ook in hoge mate qua thematiek aansluit bij de TB. Circa 4.000 organisaties in 60 landen gebruiken GRI voor hun rapportage. Van de grootste ondernemingen ter wereld gebruikt ongeveer 75% de GRI-richtlijnen. Van de bedrijven die deelnemen (en geen nulscore hebben) aan de TB maakt de helft gebruik van GRI. Zoals blijkt uit onderstaande tabel.

Tabel 5.1: Toepassing GRI onder deelnemers TB

% GRI	2010	2011	2012
Koplopers	90%	100%	100%
Achternvolgers	100%	90%	100%
Peleton	65%	50%	50%
Achterblijvers	1%	5%	5%
Totaal	35%	50%	50%

²⁵ Beleidsbrief Maatschappelijk verantwoord ondernemen loont, 28-06-2013.

Bij de bedrijven uit de TB die behoren tot de koplopers en achtervolgers is het gebruik van GRI de standaard. Als de nulscorende bedrijven die deelnemen aan de TB worden meegerekend, dan maakt 27 procent gebruik van GRI. Het gebruik van IR is minder wijdverspreid: 4% in 2011 en 24% in 2012.

Veel van de geïnterviewde bedrijven geven aan volgens deze standaard de jaarverslagen vorm te geven. Een mogelijk gevolg voor de toekomst van de TB en het streven naar transparantie in de verslaglegging is dat aansluiting wordt gezocht bij de GRI. Dat kan op meerdere manieren, bijvoorbeeld door die standaard te adviseren of wellicht zelfs verplicht te stellen. Overigens, internationale rankings en benchmarks (zoals de Dow Jones Sustainability Index, ruim 30 Nederlandse bedrijven worden daarin meegenomen) zijn op dermate weinig Nederlandse bedrijven van toepassing, dat deze niet als concurrerend of vervangend ten opzichte van de TB kunnen worden gekwalificeerd.

5.2.4 Samenvatting consequenties ontwikkelingen in de context van de TB

De consequenties van de ontwikkelingen in de context van de TB liggen op de volgende aspecten:

- Een verschuiving van de focus op transparantie over MVO, naar transparantie over MVO-doelen, resultaten en risico's (invloed van aanpassing EU-richtlijnen);
- Een door de verscherpte eisen aan de verslaglegging meer 'dwingend' karakter van de aan te passen EU-richtlijnen, waardoor van lidstaten een inspanning wordt gevraagd om erop toe te zien dat bedrijven die vallen onder de werkingssfeer aan de eisen van de richtlijnen, hieraan voldoen;
- Een verschuiving in de doelgroep of deelnemers aan de TB (invloed aanpassing EU-richtlijnen);
- Een toenemend gebruik van de GRI als internationaal gebruikte verslagleggingsstandaard. Deze autonome ontwikkeling (los van wetgeving en richtlijnen) kan gebruikt worden in de strategiebepaling rondom de toekomst van de TB.

5.3 Dimensies

Het beleid, de wetgeving, de richtlijnen, de hulpmiddelen voor verslaglegging en de rankings en benchmarks (anders dan de TB) beschouwend, kunnen vier dimensies worden onderscheiden als het gaat om de toekomstige invulling van de TB:

De dimensie doelgroep: op welke bedrijven moet de TB worden toegepast?

De dimensie functie: TB als stimulerings- of monitoringsinstrument?

De dimensie reikwijdte van de TB: gaat de TB alleen over de transparantie over MVO-beleid of ook over transparantie over de bereikte MVO-resultaten? En op welke MVO-thema's wordt nagegaan of een bedrijf transparant is over beleid en resultaten?

De dimensie verantwoordelijkheid, publiek-privaat: Wie voert de TB uit? De Rijksoverheid (via een accountantskantoor) of een private partij (al dan niet in opdracht van bijvoorbeeld een koepelorganisatie)?

In navolgende paragrafen zijn de verschillende dimensies beschreven. Steeds zijn op basis van de interviews en de enquête onder bedrijven en stakeholders de opvattingen over deze dimensies weergegeven.

5.3.1 Dimensie doelgroep

Beschrijving

De vraag is of (en hoe) stimulering van transparante verslaglegging aan de orde is voor andere groepen dan de 600 bedrijven die onder de EU-Richtlijn zouden vallen. Vanuit de gedachte dat transparantie bijdraagt aan de oriëntatie op MVO en dat de TB een nuttige stimulerende bijdrage daaraan levert.

Het zou kunnen betreffen de groep bedrijven tussen (globaal genomen) 250 en 500 werknemers, dus bedrijven waarvan in het wettelijk kader nog wel verslaglegging wordt verwacht, met inbegrip van 'MVO-informatie'. Nu staat het deze vrij om wel of niet in de TB deel te nemen; het zijn weinig bedrijven die voor deelname kiezen.

De groep semi-publieke organisaties of bedrijven (bijvoorbeeld in het onderwijs, de zorg en de woningmarkt) is een groep die eveneens als aparte groep beschouwd kan worden. Deze groep heeft enige jaren wel en enige jaren niet deelgenomen aan de TB. Het zijn in de regel grote organisaties met een stevige impact, ook waar het gaat om MVO. Ze lijken echter buiten de werkingssfeer van de EU-Richtlijn te vallen.

Daarnaast kan vanuit dezelfde overwegingen de vraag worden gesteld of in het MKB (of bepaalde branches binnen het MKB) een ontwikkeling op gang zou moeten komen. Omdat het MKB (in overgrote meerderheid) geen jaarverslagen publiceert, zal stimuleringsbeleid op andere vormen van transparantie moeten zijn gericht (bijvoorbeeld keurmerken, Zelfverklaringen, et cetera); waarbij vervolgens een afgeleide vraag is of en hoe deze vorm in een benchmark betrokken kan worden.

Opvattingen bedrijven en stakeholders

Ondernemers die deelnamen aan de interviews vinden het EU voorstel duidelijk wat betreft de doelgroep; de TB zou zich in ieder geval op die groep moeten richten. Een onderscheid in doelgroepen tussen het grootbedrijf (bedrijven die onder de EU-richtlijn zullen vallen), middelbedrijf (250-500 medewerkers), semi-publieke sector en MKB wordt als vanzelfsprekend en logisch ervaren. Op de expertmeeting is aangegeven dat het een logische ontwikkeling op termijn zou kunnen zijn als het grootbedrijf en het middelgroot bedrijf onder hetzelfde MVO-verantwoordingsregime komen. Daarbij wordt geopperd dat voor de huidige groep laagscorende bedrijven in de TB en het middelgroot bedrijf de komende jaren een intensievere stimuleringsstrategie wenselijk is, alvorens tot eenzelfde MVO-verantwoordingsregime te komen.

Voor de semi-publieke bedrijven kan een zelfde redenering worden gevolgd, mits er meer sectorspecifieke elementen in de TB worden opgenomen. De opvatting om de TB uit te breiden met semi-publieke bedrijven volgt overigens niet uit het onderzoek maar is volgens de onderzoekers een logische stap, ten aanzien van MVO-beleid is er immers geen inhoudelijk verschil tussen louter commerciële bedrijven en semi-publieke bedrijven.

Van deelname van het MKB aan het TB wordt (bron interviews, enquête en expertmeeting) weinig toegevoegde waarde verwacht. Deelname van het MKB zou impliceren dat er duizenden ondernemingen bijkomen, bovendien hebben veel van deze ondernemingen geen jaarverslag. Wellicht is een sectorspecifieke stimulering van MVO relevant voor het MKB, maar transparantie over de jaarverslaggeving niet.

Stakeholders zijn van opvatting dat de meeste impact rondom MVO wordt bereikt bij grote bedrijven. Een andere optie is om voor het MKB een risicoprofiel van bedrijven naar sector en land op te stellen en op basis daarvan keuzes in een stimuleringsstrategie te maken.

5.3.2 Dimensie functie: stimulering - monitoring

Beschrijving

Bij dit dilemma is de functie van de TB aan de orde. De TB is nu bij uitstek een instrument om bedrijven te stimuleren tot maatschappelijk verantwoord ondernemen. Zo is het bedoeld en zo wordt het ook in het veld herkend. Hierin komt in zekere zin verandering wanneer de EU-Richtlijn van kracht wordt. Deze houdt in dat 600 grote bedrijven verplicht worden informatie te verstrekken over een aantal MVO-thema's. Nadat deze regeling is ingevoerd, kan het even duren voordat de naleving op een behoorlijk niveau ligt en wellicht het aantal bedrijven met een nulscore fors afneemt. Immers, voor een flink deel van de 600 bedrijven is de MVO-rapportage nieuw. In die periode kan wellicht de TB als stimuleringsinstrument een functie hebben (al dan niet in combinatie met een best practices-actie of iets dergelijks), maar dat zou niet langer hoeven te duren dan een of twee jaar. Daarna mag verwacht worden dat de regels op een goed niveau nageleefd worden.

Dan is vervolgens de vraag of de TB een rol kan vervullen als monitoringsinstrument. Op dit moment is er alleen sprake van civielrechtelijke handhaving. Het gaat om een verplichting om iets te vermelden in het jaarverslag. De aandeelhouders zullen het bestuur en de raad van commissarissen erop aanspreken indien zij van mening zijn dat de informatieverstrekking niet voldoet. Het jaarverslag hoort bij de jaarrekening. De jaarrekening wordt vastgesteld door de aandeelhouders. Indien de aandeelhouders niet tevreden zijn, kunnen zij afzien van vaststelling van de jaarrekening. Op basis van het huidige voorstel controleert de accountant de verenigbaarheid van het jaarverslag met de jaarrekening.

De aandeelhouders zullen de verklaring van de accountant meenemen bij hun oordeel over de jaarrekening. Echter als de overheid informatie wil verzamelen en verstrekken ten aanzien van het aantal ondernemingen dat zich aan de aangepaste EU-richtlijn houdt dan kan de TB daartoe dienen.

Voor het overige is het dilemma inzake stimulering – monitoring alleen actueel wanneer de doelgroep voor stimulering van de transparantie uitgebreid zou worden (zie vorige punt).

Opvattingen bedrijven en stakeholders

Bedrijven vinden dat zij ook (stelling: zonder TB doen we ook aan MVO, rapportcijfer 8,3, dit is het hoogste gemiddelde rapportcijfer dat bij alle stellingen is gegeven) zonder TB wel aan MVO zouden doen. Om daaruit de conclusie te trekken dat een stimuleringsstrategie in de vorm van de TB overbodig is, is te kort door de bocht. Er is, zo blijkt uit de interviews en de expertmeeting, nog een forse groep bedrijven (met een lage score en een nulscore) waar een stimuleringsstrategie nog effect kan hebben. De focus ligt nu op de koplopers, die krijgen nu de publiciteit. Dit terwijl deze bedrijven eigenlijk minder stimulering nodig hebben, terwijl in de groep bedrijven met een lage score weinig opwaartse beweging in termen van transparantie zichtbaar is. Wel wordt verwacht dat als de aangepaste EU-richtlijnen van kracht worden, de TB meer het karakter van een monitoringsinstrument kan hebben. Bedrijven vinden (blijkens de enquête) dat MVO een verplicht onderdeel van het jaarverslag moet worden (op één na hoogste gemiddelde rapportcijfer van 7,1 op deze stelling). In de expertmeeting is aangegeven dat deze verplichting logisch is gezien de ontwikkelingen in de EU-Richtlijnen.

Deelname aan de self-assessment moet altijd vrijwillig worden gehouden. Verplichten is slecht voor draagvlak, alhoewel dat wellicht wel verplicht kan worden voor de grotere bedrijven of bedrijven waarin de overheid participeert.

Stakeholders geven in de interviews aan dat voor het vergroten van de transparantie een stimuleringsstrategie voldoende kan werken, maar dringen tevens aan op een verplichting om ook de MVO-prestaties zichtbaar te maken. Dat zou de stakeholderdialoog pas goed op gang brengen. Stakeholders zijn stilliger over het invullen van de self-assessment: dat zou verplicht moeten worden als je het gebruik ervan wilt stimuleren.

5.3.3 Dimensie reikwijdte TB

Beschrijving

In de TB wordt een smalle definitie van transparantie gebruikt, namelijk de vraag of wel of niet wordt gepubliceerd over een aantal MVO-onderwerpen. Uit de rondgang langs een aantal handleidingen en benchmarks (hoofdstuk 3) is gebleken dat in de meeste gevallen de vraagstelling breder is: vaak is de vraag welk beleid het bedrijf voert op onderscheiden MVO-onderwerpen en wat de MVO-prestaties daarop zijn. En ook het richtlijnvoorstel van de EU vraagt om meer dan de informatie die de TB bevat. Het gaat ook over bedrijfsbeleid, prestaties en risico's.

Een tweede aspect is de vraag in hoeverre de TB meer sectorspecifiek moet worden ingericht. Een legitimatie daarvoor kan worden gevonden in het feit dat de risico's (de materialiteit) per sector verschillen en dat bij een generieke benadering bedrijven op bepaalde risico's niet scoren omdat die zich niet of in zeer beperkte mate voordoen in hun bedrijfsvoering.

Een ander aspect van de reikwijdte wordt gevormd door de MVO-thema's die in de TB betrokken worden. Er kunnen zich (lichte) verschillen voordoen tussen bijvoorbeeld het EC-richtlijnvoorstel, de TB en het veel gebruikte ISO 26000 en GRI. De vraag is of (lichte) verschillen een probleem zijn en zo ja, hoe daarin voorzien kan worden.

Opvattingen bedrijven en stakeholders

Het generieke karakter van de huidige TB heeft als groot voordeel dat sectoren vergelijkbaar zijn. Die waarde moet volgens bedrijven en stakeholders niet verloren gaan²⁶. Er is echter wel een roep om een meer sectorspecifieke invulling (bron interviews, enquête²⁷ en expertmeeting), juist ook omdat de risico's per sector verschillen. Een oplossingsrichting die bij de expertmeeting is aangedragen, bestaat uit het bepalen van de risico's per sector (voorgesteld wordt om die te putten uit de uit te voeren sectorrisicoanalyses) en per sector meer specifiek in te gaan op de wijze waarop de bedrijven met die sectorspecifieke risico's omgaan. Een andere oplossingsrichting die daarbij wordt genoemd, is dat het ministerie jaarlijks actuele thema's (als voorbeeld is het bonussen- en beloningsbeleid genoemd) toevoegt aan de TB. Thema's waarvan het ministerie vindt dat deze extra onder de aandacht moeten worden gebracht.

Er is geen eenduidige opvatting bij bedrijven over de vraag of de TB zich ook meer richting transparantie over MVO-beleid, resultaten en risico's moet ontwikkelen (op basis van de interviews, de enquête en de expertmeeting). Kanttekeningen die daarbij

²⁶ Het gemiddelde rapportcijfer in de enquête onder bedrijven op de stelling "het is belangrijk om generieke criteria te hanteren i.v.m. de vergelijkbaarheid" is 6,6.

²⁷ Het gemiddelde rapportcijfer in de enquête onder bedrijven op de stelling "de impact van de TB zou verbeteren als de vragen sectorspecifiek zouden zijn" is 6,9.

geplaatst worden is dat het lastig is om normen op te stellen waaraan bedrijven of sectoren moeten voldoen. En een tweede kanttekening is dat de discussie over de MVO-beleid juist in de stakeholderdialoog moet plaatsvinden en niet via een benchmark. Andere bedrijven zijn echter van mening dat een ontwikkeling richting meer verantwoording over MVO-beleid onvermijdelijk is (EU-Richtlijn) en ook gewenst is, juist om de stakeholderdialoog goed te kunnen voeren. Stakeholders onderschrijven dat.

In de discussie over de vraag hoe bij de laagscorende bedrijven in de TB en de nulscorende bedrijven (het betonnen bestand) een opwaartse beweging kan worden bereikt, lijkt een meerderheid het er over eens te zijn dat de focus meer op die groep bedrijven moet komen te liggen in plaats van zoals nu de koplopers. Bovendien wordt aangegeven dat een behoorlijk deel van de groep bedrijven met een nulscore wel een score zou krijgen als nog eens goed zou worden gekeken naar de deelnamevereisten. Het zou voor een deel bedrijven betreffen die wel aan MVO doen, maar niet voldoen aan de criteria om daarop beoordeeld te worden.

5.3.4 Dimensie verantwoordelijkheid: publiek - privaat

Beschrijving

Op dit moment wordt de TB uitgevoerd onder publieke verantwoordelijkheid en financiering. De vraag is of dat zo moet of kan blijven. In de optie waarin de TB zich ontwikkelt naar een monitoringsinstrument, ligt voor de hand dat het onder publieke verantwoordelijkheid blijft. Maar zeker in een optie waarin voor gebruik in het MKB een TB wordt doorontwikkeld, is denkbaar dat een branche-organisatie verantwoordelijk wordt en wellicht (mede)financiert.

Opvattingen bedrijven en stakeholders

Geïnterviewde bedrijven en stakeholders zijn van mening dat de TB een publieke verantwoordelijkheid is. Uit de enquête onder bedrijven die deelnemen aan de TB ontstaat een genuanceerder beeld: het gemiddelde rapportcijfer voor de stelling de TB is een taak van de overheid is 5,9 en de betrokkenheid van koepel- en brancheorganisaties wordt met een 6,3 gewaardeerd. Tijdens de expertmeeting zijn verschillende argumenten aangevoerd om de TB onder een publieke verantwoordelijkheid te laten uitvoeren: het gaat ten principale om een overheidstaak die volgt uit de MVO-visie van het kabinet, de objectiviteit en kwaliteit van het proces zijn bij de overheid beter gewaarborgd, de overheid kan ondernemingen beter stimuleren om mee te doen dan brancheorganisaties en men wijst op het relatieve succes dat de TB ten deel is gevallen. Private verantwoordelijkheid zou bovendien leiden tot veel meer discussie over de criteria en de normen waaraan ondernemingen zouden moeten voldoen. Met name de stakeholders voorzien ongewenste onderlinge discussies. Stakeholders verwachten bovendien dat NGO's niet samen tot een benchmark kunnen komen. De positie van EZ staat niet ter discussie bij de ondernemers.

Er zijn twee ontwikkelingen genoemd door bedrijven en stakeholders die op termijn zouden leiden tot meer private verantwoordelijkheid ten aanzien van de TB. Ten eerste is gewezen op de autonome ontwikkelingen in de wijze van verslaglegging. Het gaat daarbij om het EU-voorstel en de invoering van GRI en IR bij ondernemingen. Deze ontwikkelingen kunnen er op den duur voor zorgen dat accountants steeds meer over de MVO-prestaties van ondernemingen zullen rapporteren. De TB zal daarmee over een jaar of 10 overbodig kunnen worden, zeker in zijn huidige vorm.

Daarnaast wijzen bedrijven en stakeholders op het MKB. Het zal ondoenlijk zijn de TB in te voeren in het MKB vanwege het aantal ondernemingen. Bovendien zal dan ook de inhoud van de TB moeten wijzigen. Daarom zou de overheid ten aanzien van transparantie en MVO-beleid in het MKB veel meer gebruik moeten maken, c.q. moeten samenwerken met branche- en koepelorganisaties in het MKB. Dit zou kunnen leiden tot benchmarks die zijn afgestemd op de MKB-praktijk of andere vormen van stimulering zoals certificering.

5.4 Toekomstscenario's

Vanuit de vier dimensies kunnen theoretisch zestien verschillende scenario's worden opgesteld. Op basis van de bevindingen uit de interviews en de ontwikkelingen in de Europese Richtlijnen is een beperkter aantal scenario's uitgewerkt. Daarbij is als start een onderscheid gemaakt tussen doelgroepen. Dit vanuit praktische overwegingen, omdat bijvoorbeeld in het midden- en kleinbedrijf veelal geen sprake is van verslaglegging. En het dus lastiger is om de transparantie in de verslaglegging over het MVO-beleid langs deze weg te bepalen. Aldus ontstaan er drie 'doelgroepen':

1. Het grootbedrijf (top 600): uitbreiding van de huidige doelgroep
2. Bedrijven tussen de 250 en 500 medewerkers (bedrijven waarvan in het wettelijk kader nog wel verslaglegging wordt verwacht) en semi-publieke bedrijven.
3. Het midden- en kleinbedrijf: (minder dan 250 medewerkers)

Per doelgroep is een ontwikkelingsrichting voor de TB beschreven, met daarin verschillende (deel)scenario's.

5.4.1 Toekomstscenario's grootbedrijf

Voor het 'grootbedrijf' geldt op dit moment dat zij meedoen aan de TB. Tevens geldt er een wettelijk kader voor verslaglegging en naar verwachting moeten zij in de toekomst na aanpassing van de betreffende Europese richtlijnen verslag doen over het MVO-beleid. Uit de interviews blijkt dat de grote, vaak internationaal opererende, bedrijven serieus bezig zijn met transparantie over hun MVO-inspanningen. Deelname aan de TB wordt door hen als vanzelfsprekend ervaren. Wel wordt door meerdere bedrijven aangegeven dat voor hen de TB inmiddels geen stimulans meer is om MVO-inspanningen te leveren. MVO is inmiddels onderdeel van de bedrijfsvoering. Veel bedrijven maken gebruik van de GRI of IR bij hun verslaglegging, wat als een stap wordt gezien in het proces van toenemende transparantie die verder gaat dan deelname aan de TB. In die zin is een verdergaande afstemming van de TB-criteria met de criteria van GRI4 een logische ontwikkeling. Waar het grootbedrijf een kans zien ter verbetering van de transparantie in de verslaglegging over MVO, is het onderkennen van sectorspecifieke risico's en in mindere mate over het rapporteren over behaalde MVO-prestaties. Dat laatste is in lijn met de voorgestelde aanpassingen in de Europese Richtlijnen en de opvattingen van de stakeholders en een gedeelte van de bedrijven (bron interviews en expertmeeting). De reikwijdte van de TB zou dan vergroot worden (naar transparantie over behaalde MVO-doelen, resultaten en risico's). Dit zou praktisch kunnen worden vormgegeven door met de koplopers en achtervolgers ter voorbereiding op de EU-Richtlijn te experimenteren met de opname van beoordelingscriteria voor MVO-beleid. Het Panel van Deskundigen zou hierin een voortrekkersrol kunnen vervullen.

Discussiepoint is de vraag of het vergroten van de transparantie in de verslaglegging over MVO bereikt wordt via stimulering (huidige doel van de TB) of dat de TB (op termijn) voor deze groep bedrijven een monitoringsinstrument moet worden. Tijdens de

expertmeeting is aangedrongen op een specifieke stimuleringsstrategie voor de grote groep ($\pm 63\%$ van het totaal aantal deelnemende bedrijven) laag- en nulscorende bedrijven alvorens de ontwikkeling richting een monitoringsinstrument in te zetten. Met een praktische aanpassing zou de TB toegankelijk worden voor een groep bedrijven met een nulscore. Bijvoorbeeld door de eis te laten vallen dat internationale MVO-verslaglegging (bijvoorbeeld van moederbedrijven) ook een expliciete beschrijving van de Nederlandse activiteiten moet bevatten. Dit vanuit de gedachte dat MVO-activiteiten niet grensgebonden zijn en juist betrekking moeten hebben op internationale ketenverantwoordelijkheid.

Een ander onderdeel van de stimuleringsstrategie voor de laagscorende bedrijven zou kunnen bestaan uit het opzetten van ondersteuningsstrategie via brancheorganisaties voor die sectoren met veel laagscorende bedrijven. Een andere mogelijkheid is om samen met stakeholders tot een benaderingsstrategie te komen. Bijvoorbeeld door met stakeholders in een sector het thema MVO op de kaart te zetten. Als de Europese richtlijn van kracht wordt zoals nu beoogd, dan zou een traject van enige jaren kunnen worden ingezet waarin de betreffende bedrijven hun verslaglegging over MVO in de gewenste richting ontwikkelen. De TB zou zich dan kunnen ontwikkelen van een stimuleringsinstrument gedurende dit traject tot een monitoringsinstrument aan het einde van het traject.

In de monitoringsvariant (in combinatie met specifieke stimuleringsstrategie voor laag- en nulscorende bedrijven) is het waarschijnlijker dat er een hogere actieve deelname van bedrijven ontstaat. Daarmee kan wellicht de relatief grote groep laagscorende bedrijven verkleind worden.

Een andere variant is het via wetgeving verplicht stellen van het rapporteren over MVO-beleid en resultaten als onderdeel van de verslaglegging (bijvoorbeeld voldoen aan GRI of IR), waarbij de naleving wordt gelegd bij de accountantskantoren die de jaarverslagen voorzien van een goedkeurende verklaring.

Voor het grootbedrijf zou bovenstaande samengevat tot de volgende ontwikkelingsrichting leiden.

Tabel 5.2: Ontwikkelingsrichting grootbedrijf

Jaar	Voorgestelde ontwikkelingsrichting
2014	<p><i>Functie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Handhaven stimuleringsstrategie <p><i>Reikwijdte</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Afstemming criteria TB aan GRI4 <p><i>Doelgroep</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Uitbreiden naar doelgroep EU-richtlijn (600 bedrijven) ▪ Voor nulscorende bedrijven procedure criteria (internationaal MVO-verslag) versoepelen <p><i>Verantwoordelijkheid</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Publiek
2014-2016	<p><i>Functie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Stimuleringsstrategie laagscorende bedrijven: <ul style="list-style-type: none"> – Actief benaderen (bv via brancheorganisaties) – Ondersteuning bij invullen self-assessment – Stakeholders in positie brengen <p><i>Reikwijdte</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Ontwikkelstrategie koplopers en achtervolgers: <ul style="list-style-type: none"> – Ontwikkelen criteria ter beoordeling van MVO-resultaten met rol voor Panel van Deskundigen – Ontwikkelen sectorspecifieke risico's op basis van sectorrisicoanalyses. Deze incorporeren in TB. <p><i>Doelgroep</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Conform EU-Richtlijn <p><i>Verantwoordelijkheid</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Publiek
2016-2018	<p><i>Functie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Keuze maken tussen: <ul style="list-style-type: none"> – continuering TB maar dan als monitoringsinstrument gericht op 'naleving' van EU-Richtlijn – Einde TB, MVO-jaarverslag verplicht stellen, controle door accountants <p><i>Reikwijdte</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sectorspecifieke risico's onderscheiden ▪ Op basis van sectorspecifieke risico's MVO-prestaties monitoren <p><i>Doelgroep</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Conform EU-Richtlijn <p><i>Verantwoordelijkheid</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Publiek of privaat (uitvoering accountants)

Samengevat betekent deze ontwikkelingsrichting dat vanaf 2018 een keuze gemaakt moet worden tussen (1) het scenario handhaven TB, maar dan als monitoringsinstrument en (2) het scenario afschaffen TB, verplicht stellen MVO-jaarverslag met controle door accountants.

5.4.2 Bedrijven met 250 tot 500 medewerkers en semi-publieke bedrijven

Waarschijnlijk is dat semi-publieke bedrijven (bedoeld worden onder andere zorginstellingen, woningcorporaties en onderwijsinstellingen) niet onder de reikwijdte van de Europese Richtlijn vallen. Dat rechtvaardigt om deze organisaties, tezamen met

bedrijven tussen de 250 en 500 medewerkers (omvang op basis van gegevens van VNO-NCW is 1.540 bedrijven) te beschouwen. Tevens zijn beide doelgroepen verantwoordingsplichtig, maar niet over de MVO-resultaten (vooruitlopend op de Europese Richtlijn). Vanwege het diverse karakter (semi-publieke bedrijven en diverse bedrijven) van deze groep organisaties lijkt het voor de hand te liggen om in de dimensie 'doelgroep' een onderscheid te maken. In de historie van de ontwikkeling van de TB hebben (semi-)publieke bedrijven op wisselende (apart, geïntegreerd) deel uitgemaakt van de TB. Uit de interviews blijkt dat semi-publieke bedrijven vaker een signaal afgeven dat de thema's van de TB niet altijd geheel aansluiten bij hun bedrijfsvoering. Er is weliswaar een nationaal wettelijk kader voor de verslaglegging voor deze bedrijven en organisaties, maar minder specifiek op het thema MVO, dan bij bijvoorbeeld het 'grootbedrijf'. In die zin ligt een stimuleringsstrategie meer voor de hand, dan een monitoringsstrategie. Voor deze doelgroep lijkt het eerst vrijwillig en wellicht later verplicht toepassen van de TB (met branche- of sectorspecifieke verbijzonderingen op basis van sectorrisicoanalyses) opportuun in een stimuleringsstrategie, die past in het vigerende Rijksbeleid. Tijdens de expertmeeting is wel aangegeven dat op de langere termijn wellicht een gelijkschakeling tussen het grootbedrijf en deze groep bedrijven tot de mogelijkheden behoort. De keuze voor een dergelijke ontwikkelingsrichting is een fundamentele: er is een beperkt huidig en geen toekomstig te verwachten wettelijk kader, de omvang van het aantal bedrijven dat in deze doelgroep valt is groot en er is nog veel ontwikkelings- en zendingswerk te verrichten. Daarmee zal deze ontwikkelingsrichting veel energie, capaciteit en middelen vragen. Overwogen kan worden om deze ontwikkelingsrichting pas over enige jaren in te zetten, als het 'grootbedrijf' min of meer uitontwikkeld is.

Voor deze doelgroep zou bovenstaande samengevat tot de volgende ontwikkelingsrichting leiden.

Tabel 5.2: Ontwikkelingsrichting middelgroot bedrijf en semi-overheid

Jaar	Voorgestelde ontwikkelingsrichting
2014	<p><i>Functie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Keuze voor en uitwerken van stimuleringsstrategie op vrijwillige basis, met actief uitnodigingsbeleid <p><i>Reikwijdte</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Synchronisatie criteria TB met GRI4 <p><i>Doelgroep</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Onderscheid maken naar sectoren op basis van sectorrisicoanalyse. Bijvoorbeeld door stapsgewijs jaarlijks een sector toe te voegen. <p><i>Verantwoordelijkheid</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Publiek
2014-2016	<p><i>Functie</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Toepassen stimuleringsstrategie op vrijwillige basis, met actief uitnodigingsbeleid <p><i>Reikwijdte</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Opstellen sectorspecifieke risico's op basis van sectorrisicoanalyses. Focus is transparantie <p><i>Doelgroep</i></p> <ul style="list-style-type: none"> Stapsgewijs jaarlijks een sector toe te voegen.

Jaar	Voorgestelde ontwikkelingsrichting
	<i>Verantwoordelijkheid</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Publiek
2016-2018	<i>Functie</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Keuze maken tussen: <ul style="list-style-type: none"> – continuering TB als stimuleringsinstrument – TB als monitoringsinstrument voortvloeiend uit verscherpte nationale wetgeving – Einde TB, MVO-jaarverslag verplicht stellen, controle door accountants <i>Reikwijdte</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Sectorspecifieke risico's onderscheiden <i>Doelgroep</i> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Onderscheid naar sectoren <i>Verantwoordelijkheid</i> Publiek of privaat (uitvoering accountants)

Samengevat betekent deze ontwikkelingsrichting dat in 2014 een fundamentele keuze gemaakt wordt om voor deze groep bedrijven een stimuleringsstrategie op te stellen met gebruikmaking van de TB. Mocht die keuze niet gemaakt worden, dan vervallen de verdere stappen zoals beschreven. Mocht die keuze wel gemaakt worden, weliswaar door stapsgewijs deelnemers toe te voegen (om inhoudelijke, procesmatige en budgettaire redenen), dan volgt vanaf 2018 een keuze om de TB als stimuleringsinstrument of monitoringsinstrument in te zetten, dan wel een route te kiezen voor verplichte MVO-verslaglegging met accountantscontrole.

5.4.3 Het midden- en kleinbedrijf

Voor het midden- en kleinbedrijf geldt dat er een nationaal noch een Europees wettelijk kader is voor de verslaglegging (over MVO). Dit betekent dat voor deze doelgroep een stimuleringsstrategie het meest voor de hand ligt. In de diverse bijeenkomsten die het ministerie heeft georganiseerd rondom het thema MVO is de deelname van het MKB aan de TB onderwerp van discussie geweest. De afdrank van die discussies is dat MKB-bedrijven zich konden aanmelden voor deelname aan de TB, maar dat de TB niet werd aangepast ten behoeve van het MKB. Die strategie heeft niet geleid tot vergroting van deelname. De belangrijkste hobbels voor deelname van het MKB zitten enerzijds in het ontbreken van verslaglegging (als voorwaarde die de TB stelt) en anderzijds het inhoudelijk niet aansluiten van de vragen bij de bedrijfsvoering van het MKB. Een sectorspecifieke aanvliegroute lijkt gezien de diversiteit van het MKB en de benadering ervan in verband met het grote aantal bedrijven opportuun. De ontwikkeling van instrumentarium daartoe kan publiek worden gefinancierd, de uitvoering verloopt idealiter via koepelorganisaties of brancheorganisatie om zodoende tot een voldoende bereik te komen. Een andere stimuleringsstrategie kan bestaan uit de continuering van het huidige beleid betreffende bedrijfsbenchmarks en keurmerken en certificering. Hierbij kan worden gedacht aan de ISO 26000 die ook bedoeld is voor het midden- en kleinbedrijf.

Uit het voorgaande kunnen twee scenario's worden onderscheiden.

4. Continuering van de huidige generieke stimuleringsstrategie zoals geformuleerd in het Rijksbeleid.
5. Een stimuleringsstrategie die bestaat uit het ontwikkelen instrumentarium ter bevordering van MVO en transparantie over MVO geschikt voor het MKB, waarbij een sector- of branchespecifieke ontwikkel- en uitvoeringsroute wordt gekozen.

5.5 Beoordelingskader scenario's

In deze paragraaf wordt de laatste onderzoeksvraag (C4. Beoordeling scenario's) beantwoord:

- Hoe worden deze scenario's beoordeeld op effectiviteit, efficiëntie, uitvoerbaarheid en draagvlak?

De scenario's kunnen enerzijds worden getoetst aan de opvattingen van stakeholders en bedrijven (interviews, enquêtes en expertmeeting), maar dienen anderzijds te worden getoetst aan het beleid (beleidsbrief kabinet) en een kosten-batenanalyse. De kosten-batenanalyse bestaat uit een afweging tussen de kosten (inclusief efficiëntie) en baten (efficiëntie en effectiviteit). Aldus ontstaat een volgende schets van het beoordelingskader. Het overall-oordeel geeft een ranking weer (1 is meest optimaal, 3 is minst optimaal).

Tabel 5.3: Overzicht scenario's

Scenario	Doelbereik / effectiviteit	Draagvlak stakeholders	Draagvlak bedrijven	Aansluiting bij beleidsbrief	Kosten-baten verhouding	Overall-oordeel
Grootbedrijf						
1. Huidige TB voor grootbedrijf (voor 600 bedrijven EU-Richtlijn)	+ (weinig effect laagscorende bedrijven)	+/- (draagt weinig bij aan stakeholderdialoog)	+ (met name hoger scorende bedrijven)	++ (stimulerings-strategie)	Kosten laag, baten middel, met name door grote aantal laagscorende bedrijven	3
2. TB grootbedrijf monitoringsvariant	+ (meer deelname laagscorende bedrijven)	+ (MVO-prestaties dragen bij aan stakeholderdialoog)	+ + (strategie om focus te verleggen naar laagscorende bedrijven wordt gedragen)	+/- (minder stimulans, meer monitoren)	Kosten hoger, baten hoger, met name door verwacht effect laagscorende bedrijven	2
3. TB grootbedrijf op termijn wetgeving / accountant variant	+ + (veel effect laagscorende bedrijven)	++ (draagt bij aan MVO-bewustzijn)	+ /- (sterk wisselende opvattingen)	+/- (sluit aan bij steun voor EU-Richtlijn)	Kosten laag voor Rijk en hoog voor bedrijven, baten hoog	1
Middelgroot bedrijf / semi-publieke bedrijven						
4. TB middelgroot bedrijf + semi-publiek stimuleringsvariant	+ (weinig effect laagscorende bedrijven)	+/- (draagt weinig bij aan stakeholderdialoog)	+ (met name bij koplopers)	+ (stimulerings-strategie)	Kosten hoog, baten niet goed in te schatten	1
5. TB middelgroot bedrijf + semi-publiek monitoringsvariant	+ (meer deelname laagscorende bedrijven)	+ (MVO-prestaties dragen bij aan stakeholderdialoog)	+ /- (de vraag is in welk ontwikkelstadium deze bedrijven zich bevinden als het gaat om MVO)	+ (stimulerings-strategie)	Kosten hoog, baten niet goed in te schatten	2
6. TB middelgroot bedrijf + semi-publiek op lange termijn wetgeving / accountant variant	+ + (veel effect laagscorende bedrijven)	++ (draagt bij aan MVO-bewustzijn)	- (zijn bedrijven hier wel aan toe)	- (sluit niet aan bij stimulerings-strategie)	Kosten Rijk laag, bedrijven hoog, baten hoog	3
MKB						
7. MKB generiek	-	- (draagt weinig bij aan stakeholderdialoog)	+ (weinig impact voor bedrijven)	+ (stimulerings-strategie)	Kosten laag, baten laag	2
8. MKB branchespecifiek	+ (maatwerk per branche)	+ (draagt bij aan stakeholderdialoog)	+ /-	++ (stimulerings-strategie)	Kosten middel, baten niet goed in te schatten	1

Voor het grootbedrijf komt het scenario “op termijn naar verplichte MVO-verslaglegging met controle door accountant” als meest (kosten)effectieve scenario naar boven. Voor het middelgroot bedrijf en de semi-publieke bedrijven komt het scenario “toegroeien naar een stimuleringsvariant” als meest effectieve scenario naar voren, maar er zijn wel hoge kosten aan verbonden, omdat deze bedrijven op dit moment geen specifiek instrumentarium wordt ingezet anders dan het generieke beleid van EZ. Voor het MKB geldt het scenario “branchespecifieke stimuleringsstrategie” als meest effectief.

5.6 Overall advies

Uitgaande van de bovenstaande scenario's per categorie onderneming komen wij tot het volgende overall advies ten aanzien van de toekomst van de Transparantiebenchmark.

Deelname van MKB-bedrijven aan de TB anders dan de huidige vrijwillige mogelijkheid wordt niet voorzien. Daarvoor is de populatie te groot en te divers en is de animo onder de doelgroep beperkt gebleven. Wel zijn er initiatieven van de overheid mogelijk, bij voorkeur in samenwerking met koepelorganisaties. In dit advies zal het MKB geen deel uitmaken van de Transparantiebenchmark.

Ten aanzien van het MKB wordt volstaan met:

- Continuering van de huidige generieke stimuleringsstrategie zoals geformuleerd in het rijksbeleid.
- Een stimuleringsstrategie die bestaat uit het ontwikkelen van een instrumentarium ter bevordering van MVO en transparantie over MVO geschikt voor het MKB, waarbij een sector- of branchespecifieke ontwikkel- en uitvoeringsroute wordt gekozen (bijvoorbeeld met behulp van ISO 26000).

2014

Op korte termijn, in 2014, kunnen een aantal verbeteringen en beperkte aanpassingen aan de benchmark en de procedures worden ingevoerd. Daarbij wordt gedacht aan verbetering van de gebruiksvriendelijkheid van de e-tool en verbetering van de uitleg bij de vraagstelling. Uit de interviews met ondernemingen en de enquête volgt dat hier wel een paar slagen te maken zijn. Zo zou het op prijs worden gesteld als direct een overzicht van ingevulde antwoorden zou kunnen worden gegeven (als pdf) en de directe gevolgen van antwoorden voor de puntentelling. Daarnaast is een vaak gehoorde klacht dat vragen en voorbeelden te veel zijn toegesneden op industriële ondernemingen en niet op dienstverlenende ondernemingen zoals universiteiten. In 2013 heeft het ministerie van EZ gewerkt aan meer sectorspecificiteit met de 'Concept-criteria Transparantiebenchmark 2013'. Deze zijn om uiteenlopende redenen nog niet toegepast in 2013 maar kunnen voor de meting van 2014 worden geïmplementeerd.

Daarnaast kan de communicatie rond de TB worden verbeterd. Zo zijn er nog behoorlijk veel ondernemingen die er niet van op de hoogte zijn dat zij tot de doelgroep behoren en de mogelijkheid hebben aan de self-assessment deel te nemen. Dit blijkt uit de enquête maar ook uit het feit dat van het adressenbestand dat in 2013 is gebruikt om ondernemingen te bereiken van 74 ondernemingen geen contactpersoon, e-mailadres of telefoonnummer bekend was. Deze bedrijven hebben wel een uitnodigingsbrief van het Ministerie van EZ ontvangen maar het is de vraag of een brief voldoende is om ondernemingen op de hoogte te brengen van het gegeven dat zij tot de doelgroep behoren en de mogelijkheid hebben de self-assessment in te vullen.

Hoewel er geen directe relatie zou moeten bestaan tussen het al dan niet invullen van de self-assessment en de score die ondernemingen ontvangen, immers als ondernemingen de self-assessment niet invullen dan vult de uitvoerder van de TB de gegevens in die tot een score leiden, blijkt die relatie uit de enquête wel degelijk aanwezig. Van alle ondernemingen met een score had 86% de self-assessment ingevuld (of laten invullen), slechts 14% van de ondernemingen met een score heeft die score gekregen op basis van onderzoek door PwC. Sowieso is het voor ondernemingen die hoog willen scoren van belang om de self-assessment in te vullen en daar dan ook de tijd voor te nemen. Zo blijkt dat ondernemingen die tot de categorie kopgroep of achtervolgers behoren gemiddeld 27 uur (meer dan drie dagen) aan de self-assessment besteden, terwijl de achterblijvers daar gemiddeld maar een dag mee bezig zijn. Dit heeft uiteraard ook te maken met het feit dat beter scorende bedrijven meer informatie hebben in te vullen in de self-assessment aangezien ze een beter uitgewerkt MVO-beleid hebben. Bedrijven met een lagere score vinden het waarschijnlijk minder belangrijk en nemen dus minder tijd. Rekeninghoudend met bovenstaande is het de moeite waard om de categorie nulscorers in een deelonderzoek nog eens een keer aandachtig te bekijken. Een dergelijk onderzoek zou inzicht kunnen geven in de vraag waarom de ondernemingen niet aan het deelnameprotocol voldoen. Dit inzicht is belangrijk om er voor te zorgen dat de nulscorers, het betonnen bestand, in de toekomst afneemt.

Tot slot zou in 2014 het middelgroot bedrijf (250-500 werknemers) kunnen worden benaderd en zou de lijst deelnemers uit de categorie semi-overheid kunnen worden uitgebreid. Omdat uitbreiding met 1.600 deelnemers binnen een jaar niet voor de hand ligt, zou de uitbreiding in stappen, sectorgewijs, moeten plaatsvinden. Daarnaast wordt gewezen met de kosten die met de uitbreiding gemoeid zijn. Bij een uitbreiding tot 2.000 ondernemingen (huidige TB doelgroep en middelgroot bedrijf) wordt een verviervoudiging van de kosten verwacht.

2014-2016

Op middellange termijn, in de komende drie jaar, zou de Transparantiebenchmark zich volgens de onderzoekers van B&A als volgt moeten ontwikkelen:

Stimuleringsstrategie laag- en nulscorende bedrijven

Ondanks de successen van de TB in de afgelopen 10 jaar valt niet te ontkennen dat meer dan de helft van de ondernemingen uit de doelgroep een nulscore heeft, dat wil zeggen niet voldoet aan het deelnameprotocol. Hun transparantie is volgens de definitie van de TB nihil. Deze categorie ondernemingen zou op middellange termijn moeten worden verkleind. Dat is goed voor het MVO-beleid van het kabinet, goed voor de ondernemingen die wel aan MVO doen maar dit niet in hun verslaglegging benoemen en het is goed voor het draagvlak van de TB. Het resultaat van het hiervoor genoemde deelonderzoek naar de oorzaak van het hoge aantal nulscorers kan als start dienen voor een stimuleringsstrategie om de nulscorende ondernemingen, maar ook de achterblijvers te benaderen. Onderdelen van de stimuleringsstrategie zijn:

- Ondernemingen ondersteunen bij het behalen van een score (aanpassing deelnamecriteria)
- Actief benaderen (bijvoorbeeld via brancheorganisaties)
- Ondersteuning bij invullen self-assessment
- Stakeholders in positie brengen

Ontwikkelstrategie koplopers en achtervolgers

De koplopers en achtervolgers hebben in de afgelopen jaren aangetoond een transparant beleid te voeren op het vlak van MVO. Verwacht wordt dat deze ondernemingen de komende jaren steeds meer de maximale score van 200 zullen benaderen. Voor deze ondernemingen lijkt de tijd rijp om ook naar MVO-beleid, resultaten en risico's te gaan kijken binnen de TB. Dit past ook bij een steeds verdere afstemming tussen de TB en de GRI4. Elementen in deze ontwikkelingsstrategie zijn:

- Ontwikkelen criteria ter beoordeling van MVO-prestaties met rol voor Panel van Deskundigen;
- Ontwikkelen sectorspecifieke risico's op basis van sectorrisicoanalyses. Deze incorporeren in TB;
- Afstemming met GRI4.

Daarnaast zullen in de komende drie jaar steeds meer ondernemingen uit het middelgroot bedrijf (250-500 werknemers) op vrijwillige basis worden uitgenodigd deel te nemen aan de TB. Tot slot wordt ook deelnemersveld uit de semi-overheid uitgebreid.

2016-2018

Verwacht mag worden dat over drie à vier jaar de landen in de EU een beleid zullen hebben ontwikkeld in lijn met EU-richtlijn 78/660/EEC en 83/349/EEC. Voorgesteld wordt de TB in het kader van de aanpassing van de richtlijn aan wijzigen. Dit betekent dat de TB zal worden uitgebreid tot 600 ondernemingen. Hierbij zitten ook ondernemingen die in de periode tot 2016 vrijwillig aan de TB zijn gaan deelnemen.

Daarnaast zou de TB kunnen fungeren als monitor ten behoeve van de informatievoorziening ten behoeve van de EU en stakeholders mocht daartoe een politiek wens bestaan. Het is nu nog niet bekend of, en op welke manier de Nederlandse overheid de aanpassing van de richtlijn gepaard zal laten gaan met een wijze van informatievoorziening. Wel mag worden verwacht dat landen op enigerlei wijze een uitspraak zouden willen doen ten aanzien van de compliance van ondernemingen aan de richtlijn. De TB kan, met de toevoegingen van relevante criteria uit de richtlijn worden aangewend als monitorinstrument. Dit zou in het begin met name kunnen gelden voor koplopers, achtervolgers en het peloton omdat van deze ondernemingen de scores bekend zijn. In eerste instantie wordt gedacht aan een lichte vorm van monitoring, zonder wetgeving of handhavingsregime.

Daarnaast gaat de uitbreiding van de doelgroep van de TB ten aanzien van de categorie middelgroot bedrijf en semi-overheidsbedrijf in deze periode gestaag door.

2018-2022

Als gevolg van de ontwikkelingen tot 2018 verwachten we dat in 2018 circa 2.000 ondernemingen tot de doelgroep van de TB behoren. Dit zijn de EU-600 ondernemingen en het middelgroot bedrijf met een personeelsbestand van 250-500 personeelsleden.

Aanvullend neemt een nog onbekend aantal semi-overheidsbedrijven (woningcorporaties, zorginstellingen, universiteiten en HBO's) deel aan de TB. Verwacht mag worden dat deze uitbreiding gepaard gaat met een evenredige verhoging van de kosten (voor EZ en het bedrijfsleven als geheel).

Daarnaast verwachten we dat door invloed van de EU-richtlijn en de toepassing van GRI4 uitgangspunten in de verslaglegging en de controle daarop door accountants dat alle ondernemingen die tot de doelgroep van de TB behoren op MVO-beleid, even transparant zijn als op financiële kenmerken. Ook verwachten we dat MVO-resultaten tot de standaard kenmerken behoren waar accountants op zullen controleren.

Voor te stellen is dat het karakter van de TB in het nieuwe decennium wijzigt van een benchmark waarin bedrijven door middel van een self-assessment aangeven dat zij transparant zijn op MVO-beleid naar een monitorinstrument waarin accountantsverklaringen worden geïntegreerd. De controle op de transparantie van MVO-resultaten gebeurt immers in de geïntegreerde accountantscontrole.

2022

Op het moment dat bovenstaande ontwikkelingen zijn voltooid, is het de vraag of een monitorinstrument als de Transparantiebenchmark nog noodzakelijk is om transparantie en MVO-beleid van ondernemingen te bevorderen. Mogelijk zijn de ontwikkelingen op dit vlak dusdanig geweest dat MVO-beleid is geïnternaliseerd in het functioneren van ondernemingen en is transparantie op dit vlak daarmee geen maatschappelijk issue meer.

In de onderstaande tabel worden de aanbevolen ontwikkelingen puntsgewijs opgesomd.

Tabel 5.1: Toekomst Transparantiebenchmark

Jaar	Voorgestelde ontwikkeling
2014	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verbetering gebruiksvriendelijkheid e-tool ▪ Verbetering uitleg vraagstelling ▪ Verbetering communicatie rond de Transparantiebenchmark ▪ Invoeren sectorspecificiteit door toepassing van de 'Concept criteria Transparantiebenchmark 2013' ▪ Analyse van de oorzaak van het grote aantal nulscorers ▪ Uitbreiding doelgroep naar 600 ondernemingen ▪ Op vrijwillige basis uitnodigen middelgroot bedrijf (250-500 werknemers) en uitbreiden deelnemers semi-overheid, bij voorkeur per sector
2014-2016	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stimuleringsstrategie laag- en nulscorende bedrijven: <ul style="list-style-type: none"> – Ondernemingen ondersteunen bij het behalen van een score – Actiever benaderen – Meer ondersteuning bieden bij invullen self-assessment – Stakeholders sectorspecifiek in positie brengen om bedrijven te bewegen stappen te zetten op het gebied van MVO ▪ Ontwikkelstrategie koplopers en achtervolgers: <ul style="list-style-type: none"> – Ontwikkelen criteria ter beoordeling van de resultaten van MVO beleid met mogelijke rol voor Panel van Deskundigen – Ontwikkelen sectorspecifieke risico's op basis van sectorrisicoanalyses en deze incorporeren in TB – Afstemmen waar mogelijk en relevant met GRI4 ▪ Doorgaan met het op vrijwillige basis uitnodigen middelgroot bedrijf (250-500 medewerkers) en uitbreiden deelnemers semi-overheid per sector
2016-2018	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aanpassen criteria aan EU-richtlijn ▪ Overgangperiode Transparantiebenchmark naar monitorinstrument (in ieder geval voor koplopers, achtervolgers en peloton)
2018-2022	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gelijk regime middelgroot bedrijf en semi-overheid aan EU-600 ondernemingen ▪ Gelijk laten lopen aan de dan geldende richtlijnen GRI <ul style="list-style-type: none"> – MVO-prestaties – Sectorspecifiek ▪ Accountantskantoor voorziet jaarverslag van goedkeurende verklaring ▪ TB monitort accountantsverklaringen
2023	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Herwaardering van de Transparantiebenchmark

5.7 Beantwoording onderzoeksvragen

C1. De TB en de context

- *Wat zijn de gevolgen wanneer elementen uit andere benchmarks en het voorstel van de Europese Commissie worden ingebracht in de TB, zoals de opschaling naar 600 bedrijven?*

De consequenties van de ontwikkelingen in de context van de TB liggen op de volgende aspecten:

- Een verschuiving van de focus op transparantie over MVO, naar transparantie over de MVO-doelen, resultaten en risico's (invloed van aanpassing EU-richtlijnen)
- Een door de verscherpte eisen aan de verslaglegging meer 'dwingend' karakter van de aan te passen EU-richtlijnen, waardoor van lidstaten een inspanning wordt gevraagd om erop toe te zien dat bedrijven die vallen onder de werkingssfeer aan de eisen van de richtlijnen, hieraan voldoen.
- Een verschuiving in de doelgroep of deelnemers aan de TB (invloed aanpassing EU-richtlijnen)
- Een toenemend gebruik van de GRI als internationaal gebruikte verslagleggingsstandaard. Deze autonome ontwikkeling (los van wetgeving en richtlijnen) kan gebruikt worden in de strategiebepaling rondom de toekomst van de TB (bijvoorbeeld het synchroniseren van de TB met GRI4).

C2. Mogelijke ambities:

- *In welke mate kan de huidige vorm van de TB leiden tot verbetering van transparantie en zal de groep bedrijven met een nulscore kleiner worden?*

De huidige vorm en inhoud van de TB kan op basis van de opgaande lijn (zie ook hoofdstuk 4) in de transparantie een bijdrage leveren aan de verbetering van transparantie. Dit is echter alleen van toepassing op de bedrijven die behoren tot het peloton en de achtervolgers. De groep bedrijven met een nulscore is al jaren constant en zal naar verwachting niet kleiner worden met een uitvoering van de TB in de huidige vorm. Een aantal maatregelen kan de groep bedrijven met een nulscore mogelijk verkleinen zoals het aanpassen van de procedurele criteria (toelaten internationale MVO-verslagen) en het verleggen van de focus op de koplopers (Kristalprijs) naar de laagscorende bedrijven via een intensieve benaderingswijze en stimuleringsstrategie in samenwerking met brancheorganisaties en stakeholders.

- *Welke ambities passen bij een volgende stap in het transparantie-beleid, gelet op het Rijksbeleid, het voorstel van de Europese Commissie en de opvattingen van de relevante stakeholders?*
 - Het uitbreiden van de huidige doelgroep van 460 bedrijven naar 600 bedrijven die onder de EU-Richtlijn gaan vallen.
 - Het op korte termijn meer samen laten lopen van de TB aan de GRI4.
 - Het opstellen van sectorspecifieke risico's (materialiteit) op basis van sectorrisicoanalyses en deze incorporeren in de TB.
 - Het samen met koplopers en achtervolgers ontwikkelen van criteria voor transparantie over MVO-prestaties, met een voortrekkersrol voor het Panel van Deskundigen.
 - Het maken van een onderscheid tussen het grootbedrijf (top 600 ondernemingen conform EU-Richtlijn), middelgroot bedrijf (250-500 medewerkers), semi-publieke bedrijven en het MKB.

C3. Scenario's:

- *Welke realistische scenario's voor de vormgeving en inbedding van een TB zijn mogelijk?*

Voor elk van de te onderscheiden doelgroepen (grootbedrijf, middelgroot bedrijf, semi-publieke bedrijven en het MKB) geldt een andere ontwikkelingsrichting. Bij het grootbedrijf geldt een scenario van de TB als monitoringsinstrument, met een sectorspecifieke invulling wat betreft de materialiteit en MVO-prestaties en verder generiek qua karakter. Dit in combinatie met een intensieve stimuleringsstrategie gericht op laagscorende bedrijven. Deze ontwikkelingsrichting kan mogelijk eindigen met een keuze voor verplichte MVO-verslaglegging met een controle door de accountant.

Bij zowel het middelgroot bedrijf als semi-publieke bedrijven dient een keuze te worden gemaakt of de TB als stimuleringsinstrument (en sectorspecifiek) wordt ingezet. Mocht dat zo zijn, dan zal er veel ontwikkelings- en zendingswerk moeten worden verricht dat mogelijk uitmondt in een monitoringsinstrument of wetgeving zoals genoemd bij het grootbedrijf.

Voor het MKB dient een keuze te worden gemaakt voor het continueren van het huidige generieke stimuleringsbeleid of een meer sector- of branchespecifieke benadering in samenwerking met brancheorganisaties.

C4. Beoordeling scenario's:

- *Hoe worden deze scenario's beoordeeld op effectiviteit, efficiency, uitvoerbaarheid en draagvlak?*

Voor het grootbedrijf komt het scenario "op termijn naar verplichte MVO-verslaglegging met controle door accountant" als meest (kosten)effectieve scenario naar boven.

Voor het middelgroot bedrijf en de semi-publieke bedrijven komt het scenario "toegroeien naar een stimuleringsvariant" als meest effectieve scenario naar voren, maar er zijn wel hoge kosten aan verbonden omdat deze bedrijven op dit moment geen specifiek instrumentarium wordt ingezet anders dan het generieke beleid van EZ.

Voor het MKB geldt het scenario "branchespecifieke stimuleringsstrategie" als meest effectief. Dit betekent dat er geen acties worden ondernomen om het MKB bij de TB te betrekken en dat de MKB-prijs kan vervallen.

6 Conclusies en aanbevelingen

Inleiding

In de zomer van 2013 is in opdracht van het Ministerie van Economische zaken de Transparantiebenchmark geëvalueerd. Vanaf 2004 laat het Ministerie van Economische Zaken jaarlijks de Transparantie-benchmark (TB) uitvoeren. In de TB wordt beoordeeld in welke mate bedrijven verantwoording afleggen in hun jaarverslagen over hun activiteiten op het terrein van Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO). De centrale hypothese van de TB is dat de TB bedrijven aanspoort om transparant te zijn over hun beleid en beleidsresultaten en zorgt voor meer en betere maatschappelijke verslaglegging.

Context

De Transparantiebenchmark is niet de enige benchmark op het terrein van MVO-beleid van bedrijven en ten aanzien van de verslaglegging van MVO-beleid bestaan ook handreikingen en hulpmiddelen. In de volgende tabel wordt een overzicht gegeven van relevante benchmarks en handreikingen. Met het overzicht wordt de context van de Transparantiebenchmark gegeven.

Tabel 6.1: Verschillen en overeenkomsten Transparantiebenchmark en andere ontwikkelingen

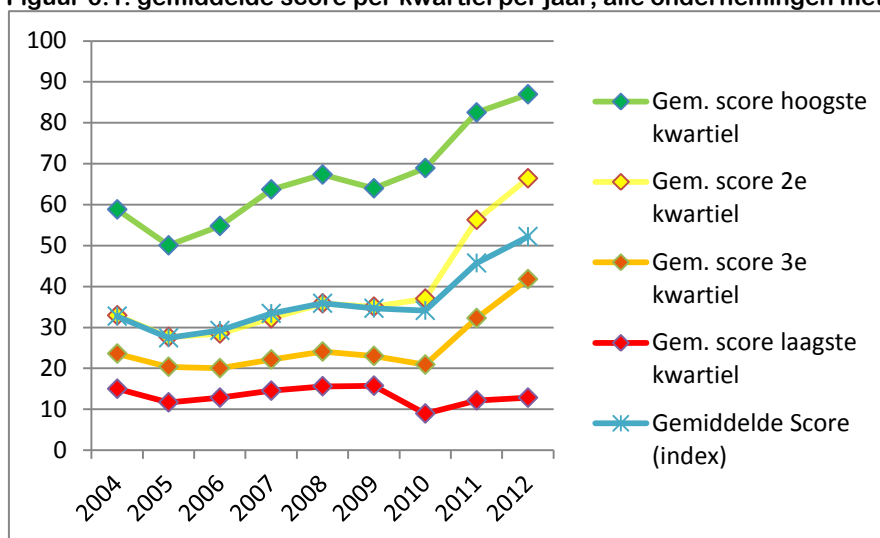
Instrument / voorstel	Reikwijdte	Doelgroep	Functie	Benchmark
TB	Transparantie	500 bedrijven (incl. universiteiten)	Rapportage	Ja
ISO 26000	Transparantie + resultaat MVO	Alle bedrijven en organisaties	Implementatie	Nee
GRI	Transparantie + resultaat MVO	Alle bedrijven	Rapportage in de vorm van een zelfverklaring	Nee
IR	Transparantie + resultaat MVO als integraal onderdeel van de verslaglegging over de bedrijfsvoering en -resultaten	Alle bedrijven	Rapportage	Nee
Richtlijn 400	Transparantie + resultaat MVO	Niet-beursgenoteerde ondernemingen die een verslagleggingsplicht hebben	Implementatie en rapportage	Nee
DJSI	Duurzaamheidsresultaten	Nu: top 30 – 40 beursgenoteerde ondernemingen in Nederland	Rapportage	Ja
Voorstel EU	Transparantie + resultaat MVO	600 bedrijven (excl. semi-publieke sector)	Rapportage	Nee

De kolom functie bevat twee varianten: het instrument of voorstel is bedoeld voor rapportage over MVO (transparantie en/of MVO-resultaten) en/of het instrument/voorstel is bedoeld ter implementatie van MVO-beleid en –verslaglegging. Samenvattend kan worden gesteld dat de belangrijkste overeenkomsten tussen de TB en de andere instrumenten zijn: De instrumenten/voorstellen richten zich allemaal op transparantie.

Effectiviteit

De Transparantiebenchmark wordt vanaf 2004 jaarlijks uitgevoerd. In de volgende grafiek wordt een overzicht gegeven van het scoreverloop per kwartiel. Daarbij moet rekening worden gehouden met het gegeven dat vanaf de uitbreiding van de doelgroep in 2010 ongeveer de helft van de ondernemingen geen score heeft.

Figuur 6.1: gemiddelde score per kwartiel per jaar, alle ondernemingen met een score

De figuur toont aan dat er sprake is van toename van de transparantie in de maatschappelijke verslaglegging in de afgelopen negen jaar. Echter deze bevinding geldt voor ongeveer 36% van de doelgroep.

Er zijn diverse factoren die hebben bijgedragen tot de toename, zoals de toenemende betekenis van en publiciteit over MVO, het feit dat een aantal beeldbepalende Nederlandse bedrijven duurzaamheid tot een belangrijk onderdeel van hun *branding* hebben gemaakt, de in het BW opgenomen verplichting voor verslaglegging over niet-financiële informatie, de sterk toegenomen betekenis voor beursgenoteerde bedrijven van de DJSI en de wijze waarop NGO's zich bemoeien met duurzaamheidsaspecten in de bedrijfsvoering van (sommige) bedrijven.

Op basis van het aantal ondernemingen met een nulscore of een lage score (64%) kan de conclusie worden getrokken dat een deel van het bedrijfsleven aan transparantie in de verslaglegging geen of weinig waarde toekent. Daartegenover staat een categorie (36%) die juist veel waarde toekent aan een transparante verslaglegging. We zien ook dat de overheid, dat wil zeggen het Ministerie van EZ, met de TB een bijdrage heeft geleverd aan het over de streep trekken van ondernemingen. Sterker nog EZ wordt het meest genoemd als gevraagd wordt naar de motivatie om aan de TB deel te nemen. Stakeholders zijn van mening dat transparantie nu veel meer dan tien jaar geleden bij ondernemers op de kaart staat. Transparantie bij bedrijven is langzamerhand

geïnternaliseerd: ook in de huidige periode van economische crisis verslapt de aandacht voor transparantie niet. Van de uitkomsten van de TB wordt gebruik gemaakt. Sommige stakeholders nemen de TB-score standaard op in dossiers en analyses van specifieke ondernemingen. Anderen gebruiken de TB als startpunt om ondernemingen te inventariseren waarmee de discussie over MVO zou moeten worden aangegaan, het begin van een stakeholderdialoog.

Er zijn stakeholders die de invloed van de TB als zeer beperkt bestempelen en er zijn stakeholders die de TB zien als één van de instrumenten die van doorslaggevende betekenis zijn geweest in het op gang brengen en houden van deze ontwikkeling. Van de ondernemingen is overigens bijna een derde van mening dat er in aanzienlijke of beperkte mate sprake is van effecten van de TB op de stakeholderdialoog. De verbeterde transparantie heeft geleid tot meer aandacht voor MVO-beleid bij ondernemingen. Volgens 43% van de ondernemingen is het MVO-beleid van de eigen onderneming beperkt tot aanzienlijk verbeterd. Een groter percentage, 53% is van mening dat het MVO-beleid in de sector waarin men werkzaam beperkt tot aanzienlijk is verbeterd. De stakeholderdialoog in deze 'oorzaak en gevolg'-keten is minder relevant geweest dan van te voren verwacht.

Actieve deelname aan de TB

Het blijkt dat meerdere belangen een rol spelen bij de keuze van ondernemingen om actief aan de TB deel te nemen. Zo worden motieven als reputatie/imago en ranking genoemd alsmede het gegeven dat transparantie een integraal onderdeel van het MVO-beleid is. Echter de meest genoemde reden om actief aan de TB deel te nemen is het feit dat het ministerie van EZ ondernemingen uitdrukkelijk uitnodigt. Blijkbaar is het voor ondernemingen belangrijk dat het Rijk zich voor transparantie inzet en ondernemingen vraagt te participeren. Ondernemingen die MVO-beleid en transparantie hoog in het vaandel hebben zijn graag bereid om aan de self-assessment deel te nemen en daar tijd en moeite aan te besteden. Ondernemingen waarvoor MVO-beleid en transparantie geen beleidsprioriteit is nemen niet deel aan de TB en hechten geen waarde aan een lage- of nulscore.

Er zijn ook ondernemingen die van te voren verwachten niet aan het deelnameprotocol te voldoen, ongeacht of zij wel of niet een MVO beleid voeren en daarom besluiten niet aan de self-assessment deel te nemen.

De TB wordt door ondernemingen als zinvol ervaren. Maar dit geldt voornamelijk voor ondernemingen in de categorieën kopgroep en achtervolgers en peloton. Met name een groot deel van de categorie nulscore hecht weinig waarde aan de TB.

Efficiency

De kosten van de TB bedragen de laatste twee jaar voor de overheid ongeveer € 350.000 en voor het bedrijfsleven ongeveer € 260.000. Tellen we de kosten voor het bedrijfsleven op bij de kosten van de overheid dan komen we uit op een totale rekening van ten hoogste € 610.000 per jaar voor de Nederlandse samenleving als geheel. Het betreft een inschatting van de kosten in de huidige situatie met een doelgroep van 460 ondernemingen.

Deze kosten staan in redelijke verhouding tot de opbrengsten. De opbrengst is een zekere verbetering van de transparantie bij ondernemingen en een significante toename van de aandacht voor MVO-beleid in het Nederlandse bedrijfsleven. De kosten zijn laag in vergelijking met andere denkbare strategieën waarvoor de overheid had kunnen kiezen in 2004, zoals een permanente bewustwordingscampagne of een stimuleringsubsidie voor het bedrijfsleven.

Verbeteringen op korte termijn

Er zijn wel verbeteringen in de uitvoering mogelijk. Verbeteringen die op korte termijn mogelijk kunnen worden gerealiseerd zijn:

- Verbetering gebruiksvriendelijkheid e-tool
- Invoeren meer sectorspecificiteit; een volgende stap in dit proces kan eenvoudig worden gezet door toepassing van de 'Concept Criteria Transparantiebenchmark 2013'
- Verbetering uitleg vraagstelling
- Verbetering communicatie rond de Transparantiebenchmark

De toekomst van de Transparantiebenchmark

In grote lijnen kunnen er drie factoren en/of ontwikkelingen worden onderscheiden die impact zullen hebben op de TB in de nabije toekomst;

- De beleidsbrief 'Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen loont'
- De aanpassingen in de EU-richtlijnen
- Het toenemende gebruik van de GRI en in mindere mate IR

De consequenties van de ontwikkelingen in de context van de TB liggen op de volgende aspecten:

- Een verschuiving van de focus op transparantie over MVO, naar transparantie over de MVO-prestaties (invloed van aanpassing EU-richtlijnen)
- Een door de verscherpte eisen aan de verslaglegging meer 'dwingend' karakter van de aan te passen EU-richtlijnen, waardoor van lidstaten een inspanning wordt gevraagd om erop toe te zien dat bedrijven die vallen onder de werkingssfeer aan de eisen van de richtlijnen, hieraan voldoen.
- Een verschuiving in de doelgroep of deelnemers aan de TB (invloed aanpassing EU-richtlijnen)
- Een toenemend gebruik van de GRI als internationaal gebruikte verslagleggingsstandaard. Deze autonome ontwikkeling (los van wetgeving en richtlijnen) kan gebruikt worden in de strategiebepaling rondom de toekomst van de TB (bijvoorbeeld het synchroniseren van de TB met GRI4).

Huidig functioneren van de TB en verkleinen groep bedrijven met nulscore

De huidige vorm en inhoud van de TB kan op basis van de opgaande lijn (zie ook hoofdstuk 4) in de transparantie een bijdrage leveren aan de verbetering van transparantie. Dit is echter alleen van toepassing op de bedrijven die behoren tot de achtervolgers en het peloton. De kopgroep zit bijna aan de top en kan nauwelijks stijgen op de ranglijst. De groep bedrijven met een nulscore is al jaren constant en zal naar verwachting niet kleiner worden met een uitvoering van de TB in de huidige vorm. Een aantal maatregelen kan de groep bedrijven met een nulscore mogelijk verkleinen zoals het aanpassen van de procedurele criteria (toelaten internationale MVO-verslagen) en het verleggen van de focus op de koplopers (Kristalprijs) naar de laagscorende bedrijven via een intensieve benaderingswijze en stimuleringsstrategie in samenwerking met brancheorganisaties en stakeholders.

Ambities transparantiebeleid

Gelet op het Rijksbeleid, het voorstel van de Europese Commissie en de opvattingen van stakeholders passen de volgende ambities bij een volgende stap in de ontwikkeling van het transparantiebeleid van EZ:

- Het uitbreiden van de huidige doelgroep van 460 bedrijven naar 600 bedrijven die onder de EU-Richtlijn gaan vallen.
- Het op korte termijn synchroniseren van de TB aan GRI4.
- Het opstellen van sectorspecifieke risico's (materialiteit) op basis van sectorrisicoanalyses en deze incorporeren in de TB.
- Het samen met koplopers en achtervolgers ontwikkelen van criteria voor transparantie over MVO-prestaties, met een voortrekkersrol voor het Panel van Deskundigen.
- Het maken van een onderscheid tussen het grootbedrijf (top 600 ondernemingen conform EU-Richtlijn), middelgroot bedrijf (250-500 medewerkers), semi-publieke bedrijven en het MKB.

Mogelijke scenario's

Voor elk van de te onderscheiden doelgroepen (grootbedrijf, middelgroot bedrijf, semi-publieke bedrijven en het MKB) geldt een andere ontwikkelingsrichting. Bij het grootbedrijf geldt een scenario van de TB als monitoringsinstrument, met een sectorspecifieke invulling wat betreft de materialiteit en MVO-prestaties en verder generiek qua karakter. Dit in combinatie met een intensieve stimuleringsstrategie gericht op laagscorende bedrijven. Deze ontwikkelingsrichting kan mogelijk eindigen met een keuze voor verplichte MVO-verslaglegging met een controle door de accountant.

Bij zowel het middelgroot bedrijf als semi-publieke bedrijven dient een keuze te worden gemaakt of de TB als stimuleringsinstrument (en sectorspecifiek) wordt ingezet. Mocht dat zo zijn, dan zal er veel ontwikkelings- en zendingswerk moeten worden verricht dat mogelijk uitmondt in een monitoringsinstrument of wetgeving zoals genoemd bij het grootbedrijf.

Voor het MKB dient een keuze te worden gemaakt voor het continueren van het huidige generieke stimuleringsbeleid of een meer sector- of branchespecifieke benadering in samenwerking met brancheorganisaties.

Beoordeling scenario's

Voor het grootbedrijf komt het scenario "op termijn naar verplichte MVO-verslaglegging met controle door accountant" als meest (kosten)effectieve scenario naar boven.

Voor het middelgroot bedrijf en de semi-publieke bedrijven komt het scenario "toegroeien naar een stimuleringsvariant" als meest effectieve scenario naar voren, maar er zijn wel hoge kosten aan verbonden omdat deze bedrijven op dit moment geen specifiek instrumentarium wordt ingezet anders dan het generieke beleid van EZ.

Voor het MKB geldt het scenario "branchespecifieke stimuleringsstrategie" als meest effectief.

Bovenstaande aanbevelingen leiden tot de volgende overall aanbeveling voor de toekomst van de TB.

Tabel 6.2: Toekomst Transparantiebenchmark

Jaar	Voorgestelde ontwikkeling
2014	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Verbetering gebruiksvriendelijkheid e-tool ▪ Verbetering uitleg vraagstelling ▪ Verbetering communicatie rond de Transparantiebenchmark ▪ Invoeren sectorspecificiteit door toepassing van de 'Concept criteria Transparantiebenchmark 2013' ▪ Analyse van de oorzaak van het grote aantal nulscorers ▪ Uitbreiding doelgroep naar 600 ondernemingen ▪ Op vrijwillige basis uitnodigen middelgroot bedrijf (250-500 werknemers) en uitbreiden deelnemers semi-overheid, bij voorkeur per sector
2014-2016	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stimuleringsstrategie laag- en nulscorende bedrijven: <ul style="list-style-type: none"> – Ondernemingen ondersteunen bij het behalen van een score – Actiever benaderen – Meer ondersteuning bieden bij invullen self-assessment – Stakeholders sectorspecifiek in positie brengen om bedrijven te bewegen stappen te zetten op het gebied van MVO ▪ Ontwikkelstrategie koplopers en achtervolgers: <ul style="list-style-type: none"> – Ontwikkelen criteria ter beoordeling van de resultaten van MVO beleid met mogelijke rol voor Panel van Deskundigen – Ontwikkelen sectorspecifieke risico's op basis van sectorrisicoanalyses en deze incorporeren in TB – Afstemmen waar mogelijk en relevant met GRI4 ▪ Doorgaan met het op vrijwillige basis uitnodigen middelgroot bedrijf (250-500 medewerkers) en uitbreiden deelnemers semi-overheid per sector
2016-2018	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aanpassen criteria aan EU-richtlijn ▪ Overgangsperiode Transparantiebenchmark naar monitorinstrument (in ieder geval voor koplopers, achtervolgers en peloton)
2018-2022	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gelijk regime middelgroot bedrijf en semi-overheid aan EU-600 ondernemingen ▪ Gelijk laten lopen aan de dan geldende richtlijnen GRI <ul style="list-style-type: none"> – MVO-prestaties – Sectorspecifiek ▪ Accountantskantoor voorziet jaarverslag van goedkeurende verklaring ▪ TB monitort accountantsverklaringen
2023	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Herwaardering van de Transparantiebenchmark

Bijlage 1: Vragenlijst enquête

Volgnummer	
Naam respondent volgens PwC:	
Gesproken respondent	
Naam organisatie:	
Score 2012:	
E mailadres	
Telefoonnummer	
Score categorie TB	
Status contact	
Naam interviewer:	
Datum/Tijd:	
1. Vraag 1. Heeft uw onderneming in 2013 de self-assessment van de TB ingevuld (e-tool)? (één antwoord mogelijk)	<ul style="list-style-type: none"> a) Ja (ga verder naar 3) b) Ja, wij hebben dit uitbesteed aan een derde partij (ga door naar 2) c) Neen, wij hebben de self-assessment e-tool niet in ingevuld (ga door naar vraag 8) d) We hebben het geprobeerd maar het is niet gelukt: te tijdrovend en/of ingewikkeld (ga door naar vraag 8)
Waarom besteedt u het invullen van de self-assessment uit? (meerdere antwoorden mogelijk)	<ul style="list-style-type: none"> a) Kwaliteit&kennis van MVO is bij derde partij beter belegd b) Efficiency snelheid & kosten c) Capaciteit (tijdgebrek) d) Verwachting dat uitbesteding tot hogere score leidt e) Anders namelijk:
Hoeveel uur heeft het uw onderneming gekost om de self-assessment in te vullen? Zijn er bijkomende kosten?	<p>Aantal uur _____</p> <p>Overige kosten, euro _____</p>
Op welk niveau binnen uw organisatie wordt besloten om de self-assessment in te vullen? (één antwoord mogelijk)	<ul style="list-style-type: none"> a) Board, Raad van Bestuur, Directie b) MVO/Sustainability Officer c) Afdeling communicatie / Public Affairs d) Persoonlijk besluit e) Anders:
Welke overwegingen hebben een rol gespeeld bij de keuze om de self-assessment in te vullen? (meerdere antwoorden mogelijk)	<ul style="list-style-type: none"> a) Omdat EZ het vraagt b) Transparantie is onderdeel van ons MVO beleid c) Reputatie/Imago (extern) d) Interne positiebepaling binnen

		<p>bedrijf (MVO op hoger plan)</p> <p>e) Transparantie (over)/MVO levert toegevoegde waarde aan bedrijf</p> <p>f) Vooruitlopend op nieuwe wetgeving</p> <p>g) Ethische overweging</p> <p>h) Ranking (vergelijking met andere ondernemingen)</p> <p>i) Zelf invloed op de score willen uitoefenen</p> <p>j) Zelf het beste weten waar alle informatie is te vinden</p> <p>k) Anders:</p>
<p>Kunt u over de volgende onderdelen van het proces een rapportcijfer geven?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Communicatie door EZ (uitnodigingen en brieven) • Communicatie door uitvoerder PwC • Communicatie door MVO Nederland • De gebruiksvriendelijkheid e-tool • Bereikbaarheid en Efficiency van helpdesk • Relevantie van de vragen op uw type organisatie • Website Transparantie Benchmark • Inloopochtenden en Workshops 		<p>slecht uitstekend</p> <ul style="list-style-type: none"> • 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 of NVT • 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 of NVT • 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 of NVT • 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 of NVT • 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 of NVT • 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 of NVT • 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 of NVT • 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 of NVT
<p>Wat heeft het invullen van de self-assessment voor uw onderneming betekend? (ga door naar vraag 10)</p>		<p>Antwoord:</p>
<p>Waarom heeft u de self-assessment niet ingevuld? (meerdere antwoorden mogelijk)</p>		<p>a) Kost te veel tijd</p> <p>b) Te ingewikkeld</p> <p>c) Andere rankings of benchmarks zijn belangrijker</p> <p>d) Geen gegevens beschikbaar</p> <p>e) Concurrentiegevoeligheid</p> <p>f) Vragen sluiten niet aan bij onze</p>

		<p>onderneming</p> <p>g) Procesgang TB sluit niet aan op interne procesgang rondom rapportages</p> <p>h) Geen beleidsprioriteit</p> <p>i) Geen periodieke verantwoordingsinformatie/ maatschappelijk verslag beschikbaar c.q. alleen moederverslag zonder directe verwijzing naar NL-situatie beschikbaar</p> <p>j) Geen MVO beleid</p> <p>k) Anders:</p>
Indien u niet de self-assessment (e-tool) invult dan vult PwC op basis van uw jaarverslag de tool in en krijgt u een score van PwC. Wat vindt u van de score die uw organisatie in 2012 heeft gekregen van PwC? (één antwoord mogelijk) (ga door naar vraag 10)		<p>a) Niet bekend</p> <p>b) Goed, omdat:</p> <p>c) Niet goed, omdat:</p>
Voor de TB geldt een deelname protocol. Indien het jaarverslag niet aan bepaalde voorwaarden voldoet (niet kosteloos beschikbaar stellen, het refereren aan een buitenlands moederbedrijf, een internationaal verslag zonder Nederlandse entiteit, niet halen van de deadline) vindt geen inhoudelijke beoordeling plaats. Bent u bekend met het deelnameprotocol en zoja, wat vindt u hier van?		Antwoord:
Uw onderneming had de score ____ Wat vindt u van de score van uw onderneming in 2012? (als score 0 is, ga door naar 12)		Antwoord:
Is door de TB meer aandacht voor MVO en MVO-beleid in het bedrijf?		<p>Mate:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geen - Beperkt - Aanzienlijk - Hoog - Weet niet <p>Waarom?:</p>
Heeft de TB een bijdrage geleverd aan het vergroten van de transparantie		<p>Mate:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Geen - Beperkt - Aanzienlijk

over maatschappelijke verslaglegging in uw sector? (in welke mate en waarom)	- Hoog - Weet niet Waarom?:
Is door de TB de stakeholderdialoog verbeterd?	Mate: - Geen - Beperkt - Aanzienlijk - Hoog - Weet niet Waarom?:
Wat vindt u van de kwaliteit van PwC in de beoordeling en score van de benchmark?	slecht uitstekend • 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 of weet niet
In de scoretoekenning wordt een aantal controlemechanismen toegepast, kunt u hierover een rapportcijfer geven? • Werkwijze Panel • Bezwaarmogelijkheden	slecht uitstekend • 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 of weet niet • 1-2-3-4-5-6-7-8-9-10 of weet niet
Kent u de Kristalprijs? (één antwoord mogelijk)	a) Ja b) Neen (ga door naar vraag 19)
Wat is uw mening over het werk van de Jury van de Kristalprijs? (één antwoord mogelijk)	a) Goed, omdat b) Neutraal, omdat c) Niet goed, omdat:
Geef aan in elke mate (zeer oneens 0 - 10 zeer eens) u het eens bent met de volgende stellingen:	
<u>Dimensie Stimuleringsinstrument - Nalevinginstrument</u> ○ MVO dient een verplicht onderdeel van het jaarverslag te zijn.	Cijfer:
○ Door de TB krijgt MVO in jaarverslagen een plaats.	Cijfer:
○ Ook zonder de TB zou onze onderneming in de toekomst aandacht besteden aan MVO in het jaarverslag.	Cijfer:
○ Zolang rapporteren over MVO geen wettelijke verplichting is, is de TB nodig om transparantie te stimuleren.	Cijfer:
<u>Dimensie Doelgroep van de TB</u> ○ De TB is als instrument alleen relevant voor grote ondernemingen.	Cijfer:

<ul style="list-style-type: none"> ○ De deelname van MKB bedrijven zou de waarde van de TB vergroten. 		Cijfer:
<ul style="list-style-type: none"> ○ Deelname van MKB bedrijven aan de TB heeft waarde als de benchmark sectorspecifiek is. 		Cijfer:
<ul style="list-style-type: none"> ○ Betrokkenheid van brancheorganisaties zou de waarde van de TB vergroten 		Cijfer:
<p><u>Dimensie Publieke – Private uitvoering</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ Het organiseren en uitvoeren van de TB is een taak van de rijksoverheid. 		Cijfer:
<ul style="list-style-type: none"> ○ De uitvoering van de Transparantiebenchmark kan prima door koepelorganisaties in het bedrijfsleven zelf worden bepaald. 		Cijfer:
<p><u>Dimensie reikwijdte van de TB</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ○ De impact van de Transparantiebenchmark zou verbeteren als de vragen sectorspecifiek zouden zijn. 		Cijfer: Toelichting:
<ul style="list-style-type: none"> ○ Hoe belangrijk vindt u dat de criteria generiek zijn (waardoor de bedrijven en TB-resultaten vergelijkbaar zijn) 		Cijfer:
<ul style="list-style-type: none"> ○ De TB van de toekomst wordt een prestatiebenchmark die over niet over transparantie maar over de resultaten van MVO beleid gaat. 		Cijfer: Indien eens: wie zou de uitvoering dan op zich moeten nemen?
<p>Wat zijn uw aanbevelingen voor een meer effectieve benchmark in de toekomst:</p>		

Bijlage 2: Resultaten enquête

Inhoudsopgave

1	Respons	81
2	Invullen zelf-assessment	82
3	Bijdrage aan MVO-beleid	86
4	De toekomst van de Transparantiebenchmark	88

1 Respons

B&A heeft van PwC een bestand ontvangen met een omvang van 460 ondernemingen.

De respons is 194, dat wil zeggen 42%. De onbetrouwbaarheidsmarge is hiermee ongeveer 7%, dat wil zeggen dat percentages in de werkelijkheid 7% kunnen afwijken van de percentages gevonden in de respons.

De Respons is als volgt opgebouwd:

460	bedrijven in het bestand
194	bedrijven succesvol benaderd:
187	geslaagde tel. Enquêtes (kort + lang)
7	face-to-face
266	niet geslaagd, waarvan:
67	definitieve non-respons (weigering)
34	ge-e-mailed, op vakantie, terugbelnotitie, niet gelukt binnen looptijd onderzoek
91	geen antwoord (diverse redenen: contact niet aanwezig, niet opgenomen, contactgegevens onjuist, weet niet naar wie door te verbinden)
74	geen naam contactpersoon en geen direct telefoonnummer of e-mailadres in bestand PwC

In de rapportages over de TB wordt uitgegaan van de categorisering koplopers, achtervolgers, peloton, achterblijvers en bezemwagen. De term score is in dit verband enigszins verwarrend omdat het niet feitelijk gaat om de score maar om de plek op de ranglijst.

Categorie Transparantieladder	Score
Kopgroep	1-20
Achtervolgers	21-50
Peloton	51-180
Achterblijvers	181-230
Bezemwagen	231-473

Wij passen in deze rapportage een iets andere indeling toe. We hebben de kopgroep en achtervolgers bij elkaar gebracht omdat de kopgroep erg klein is. De bezemwagen betreft ondernemers die niet voldoen aan een van de knock-out criteria. Tot slot hebben we in dit onderzoek te maken met 99 nieuwe bedrijven. De categorisering die in dit rapport wordt toegepast is daarmee als volgt:

Categorie	Score
Kop groep en achtervolgers	1-48
Peloton	49-170
Achterblijvers	171-214
Nulscore	215-361
Nieuw 2013	361-460

Voor de goede orde: het bestand betreft de TB zoals die wordt uitgevoerd in 2013 maar de score is die van 2012.

Het blijkt dat met name de koplopers en achtervolgers hebben meegedaan aan de enquête:

Tabel: Respons per categorie

Categorie	Respons
Kop groep en achtervolgers	65%
Peloton	61%
Achterblijvers	33%
Nulscore	35%
Nieuw 2013	24%

In het vervolg van deze rapportage worden de resultaten steeds gepresenteerd volgens bovenstaande indeling.

2 Invullen self-assessment

Ten einde de informatie per onderneming over transparantie te inventariseren wordt aan ondernemingen gevraagd een self-assessment in te vullen met behulp van een e-tool op internet. Voor bedrijven die dit niet doen inventariseert PwC deze gegevens. In de enquête is gevraagd of ondernemingen in 2013 de self-assessment hebben ingevuld.

Tabel: Invullen self-assessment

Invullen self-assessment	Percentage
1. Ja, ingevuld	53%
2. Ja, en uitbested	11%
3. Niet ingevuld	36%
4. Begonnen maar gestopt	1%
Totaal	100%

Tabel: Invullen self-assessment naar score

	Kop en achtervolgers	Peloton	Achterblijvers	Nul score	Nieuw 2013
Ja	81%	68%	43%	24%	53%
Uitbested	16%	21%	0%	0%	11%
Neen	3%	11%	57%	76%	36%

De tabel maakt duidelijk dat met name ondernemingen die in 2013 tot de groep koplopers en achtervolgers en Peloton hoorden in 2013 de self-assessment hebben ingevuld. Ook onder ondernemingen die nieuw in de TB zijn opgenomen hebben in meerderheid de self-assessment ingevuld.

We hebben ook gekeken naar het gemiddeld aantal punten dat ondernemingen in 2012 hebben behaald (niet de score).

Tabel: Aantal punten naar al dan niet invullen self-assessment

Invullen self-assessment	Gemiddeld aantal punten in categorie
Ja	108
Uitbesteed	145
Neen	18

Hoewel het aantal punten is behaald in 2012 en de vraag over de self-assessment gaat over 2013 zou je, ervan uitgaande dat ook in 2012 dezelfde bedrijven het assessment hebben uitbesteed, de conclusie kunnen trekken dat uitbesteden loont. Volgens dezelfde redenering leidt het niet invullen van de self-assessment tot een laag aantal punten.

We hebben gevraagd hoeveel tijd met het invullen van de self-assessment is gemoeid. Gemiddeld besteden assessmentinvullers 17 uur aan de self-assessment. Er is ook gevraagd naar de kosten van de invulling maar op deze vraag zijn te weinig antwoorden verkregen om een gemiddelde te berekenen.

In de volgende tabel geven per score-categorie aan hoeveel tijd met het invullen van de self-assessment gemoeid was.

Tabel: Gemiddeld tijd invullen self-assessment per score-categorie

Categorie	Respons
Kop groep en achtervolgers	27 uur
Peloton	15 uur
Achterblijvers	8 uur
Nulscore	8 uur
Nieuw 2013	16 uur

Met de aantekening dat de categorie indeling is gemaakt op basis van scores in 2012 en de gerapporteerde tijd 2013 betreft kan de conclusie worden getrokken dat het loont om tijd te besteden aan de self-assessment.

Aan ondernemingen is gevraagd op welk niveau het besluit wordt genomen om al dan niet de self-assessment in te vullen.

Tabel: Niveau besluit

Besluit	Percentage
1. Board, RvB, Directie	74%
2. afdeling MVO/sustainability officer	9%
3. Communicatie/Public Affairs	6%
4. Persoonlijk besluit	3%
5. Combinatie of anders	8%
Totaal	100%

De tabel maakt duidelijk dat het besluit om al dan niet de self-assessment in te vullen in de meeste gevallen op het hoogste niveau wordt genomen.

Er is ook gevraagd wat de overwegingen waren bij het besluit om de self-assessment in te voeren.

Tabel: Overwegingen om de self-assessment in te vullen

Overweging	Percentage
1. Omdat EZ het vraagt	33%
2. Transparantie is onderdeel MVO-beleid	17%
3. Externe reputatie/imago	14%
4. Ranking (vergelijking met anderen)	12%
5. Zelf invullen verhoogt score	6%
6. Overig en anders	18%
Totaal	100%

Het feit dat EZ bedrijven vraagt de self-assessment in te vullen is de meest genoemde overweging.

Er is ook aan respondenten gevraagd een waardering te geven (cijfer 1-10) van enkele uitvoeringsaspecten van de Transparantiebenchmark.

Communicatie door EZ (uitnodigingen en brieven)

De communicatie door EZ krijgt van de respondenten gemiddeld een 7,1. Bijzonder is dat op de achterblijvers na (5,6), ook de nulscorers (7,15) en nieuwkomers (7,5) de communicatie door EZ waarderen.

Communicatie door PwC

De communicatie door uitvoerder PwC krijgt een iets lagere score dan die van EZ, met gemiddeld een 6,9. Bijzonder is dat met name de achterblijver (7,5), de nieuwkomers (7,2) en de nulscorers (7) de communicatie waarderen.

Communicatie door MVO-Nederland

Slechts 15 respondenten hebben deze vraag beantwoord. Zij gaven gemiddelde de score 6,9.

Gebbruiksvriendelijkheid e-tool

De gebruiksvriendelijkheid krijgt gemiddeld de score 6,5. Deze score geldt op een na voor alle categorieën (kopgroep en achtervolgers, peloton, achterblijvers en

nulscorers). De nieuwkomers zijn iets positiever dan de rest met een score van gemiddeld een 6,9.

Bereikbaarheid en efficiency helpdesk

De helpdesk bij de e-tool krijgt gemiddeld een 7,2, de hoogste waardering van het lijstje. Alleen de nulscorers zijn iets negatiever (6,13).

Relevantie van de vragen voor uw type organisatie

Dit item kreeg gemiddeld de laagste score, 6,2. Met name de achterblijvers 4,8 zijn negatief en dat geldt in iets mindere mate ook voor de nieuwkomers (5,6) en de nulscorers (5,6).

Website van de Transparantiebenchmark

Deze krijgt een gemiddelde score van 6,5. Bijzonder is dat de nieuwkomers (7,5), achterblijvers (7,3) en nulscorers (7,0) positiever zijn dan de kopgroep en achtervolgers (6,3) en het peloton (6,2).

Inloopochtenden en Workshops

Slechts 12 respondenten hadden ervaring met de inloopochtenden en workshops. Zij gaven een 7,1 als gemiddelde.

Aan ondernemingen die de self-assessment niet hebben ingevuld is gevraagd wat daarvan de reden was. Deze vraag is logischerwijs alleen gesteld aan de 69 ondernemingen die de self-assessment niet hebben ingevuld in 2013.

Tabel: Overwegingen om de self-assessment niet in te vullen

Overwegingen	Percentage
1. Geen beleidsprioriteit	26%
2. Geen gegevens beschikbaar	15%
3. Geen verslag MVO beschikbaar in NL	13%
4. Proces TB sluit niet aan op proces verslaglegging	10%
5. Concurrentiegevoeligheid gegevens	6%
6. Overige	24%
Totaal	100%

Voor de meeste ondernemingen is het invullen van de self-assessment en de Transparantiebenchmark geen beleidsprioriteit.

PwC vult op basis van het (maatschappelijk)jaarverslag van de betreffende onderneming het assessment in als de onderneming dat niet zelf doet. Aan deze ondernemingen is gevraagd wat zij van de score 2012 vinden.

Tabel: Waardering score bij invulling self-assessment door PwC

Waardering	Percentage
1. Goed	26%
2. Niet bekend	48%
3. Niet goed	26%
Totaal	100%

De meeste ondernemingen die de self-assessment in 2012 niet hebben ingevuld zijn niet bekend met de score die ze uiteindelijk hebben gekregen. De ondernemingen die er wel mee bekend zijn, zijn 50/50 verdeeld ten aanzien van de waardering.

Bij de Transparantiebenchmark geldt een deelnameprotocol in die zin dat ondernemingen die niet aan bepaalde voorwaarden voldoen (kosteloos beschikbaar stellen jaarverslag, niet alleen refereren aan buitenlands moederbedrijf, niet refereren aan international verslag zonder Nederlandse entiteit, halen van de deadline) automatisch de score nul krijgen. Aan ondernemingen is gevraagd wat ze hiervan vinden.

Tabel: Beoordeling protocol dat tot nulscore leidt

Beoordeling	Percentage
1. Goed	25%
2. Niet goed	12%
3. Niet bekend met nulscore	35%
4. Geen antwoord	28%
Totaal	100%

Het is opvallend dat veel ondernemingen niet bekend zijn met de voorwaarden die leiden tot de score nul (35%).

3 Bijdrage aan MVO-beleid

In de enquête is een aantal vragen gesteld over de mate waarin de Transparantiebenchmark leidt tot meer aandacht voor het MVO beleid.

De eerste vraag gaat hierover; is door de TB meer aandacht voor MVO en MVO-beleid in het bedrijf?

Tabel: Meer aandacht voor MVO en MVO-beleid in het bedrijf

Antwoord	Percentage
1. Ja, er is aanzienlijk meer aandacht	18%
2. Ja, maar beperkt	25%
3. Neen	57%
Totaal	100%

Het is opvallen dat de meest positieve reacties uit de categorieën kopgroep en achtervolgers en peloton komen, beiden 24%. Bij de categorieën achterblijvers en nulscore is dit percentage slechts 6%.

Er is ook gevraagd of de TB in de sector waarin het bedrijf werkzaam is tot meer aandacht voor MVO heeft geleid.

Tabel: Meer aandacht voor MVO in de sector

Antwoord	Percentage
1. Ja, er is aanzienlijk meer aandacht	29%
2. Ja, maar beperkt	24%
3. Neen	49%
Totaal	100%

Ondernemers hebben blijkbaar de opvatting dat de TB vooral heeft gewerkt in andere ondernemingen in de sector, 29% is van mening dat er meer aandacht is voor MVO in de sector door de TB. Deze mening vinden we met name terug bij de categorieën kopgroep en achtervolgers (45%) en peloton (28%). De categorieën achterblijvers (10%), nulscorers (5%) en achterblijvers (0%) zien dit effect niet.

Er is ook gevraagd naar het effect van de TB op de stakeholderdialoog. Dit effect is zoals blijkt uit de volgende tabel niet groot.

Tabel: Effect op de stakeholderdialoog

Antwoord	Percentage
Aanzienlijk	12%
Beperkt	18%
Geen	70%
Totaal	100%

Het effect op de stakeholderdialoog wordt meer onderkend door het peloton (15%) dan de kopgroep en achtervolgers (10%).

Uit de voorgaande drie tabellen kan men de conclusie trekken dat de TB zeker tot meer aandacht heeft geleid voor MVO en MVO beleid. Maar dit effect is maar beperkt het gevolg van de stakeholderdialoog.

Er is ook gevraagd naar de kwaliteit van de beoordeling en score van PwC. Deze krijgt het cijfer 6,7. De achterblijvers zijn het meest negatief (gemiddelde score 5,8).

Op de vraag hoe men de werkwijze van het panel beoordeeld hebben slechts 29 respondenten geantwoord, het gemiddelde cijfer is 6,7.

Op de vraag hoe men de bezwaarmogelijkheden beoordeeld hebben meer ondernemingen antwoord gegeven (83) en het gemiddelde cijfer is 7,3. Deze waardering vinden we terug in alle categorieën.

De meeste ondernemingen, 84% zijn bekend met de Kristalprijs. Gevraagd naar de mening over het werk van de jury antwoord 31% goed, 60% neutraal en 9% niet goed. Het peloton is het meest positief (36%).

Op de open vraag of men tevreden is met de score is als volgt geantwoord:

Kopgroep en achtervolgers

- Tevreden 12 keer genoemd
- Teleurgesteld (ook na bezwaren) 6 keer genoemd
- Tevreden dankzij panel 4 keer genoemd
- Hopen op hogere plek 3 keer genoemd
- Kunnen niet hoger gezien de sector 2 keer genoemd

Peloton en achterblijvers

- Tevreden 45 keer genoemd
- Teleurgesteld (correctie PwC) 18 keer genoemd
- Hopen op hogere plek 9 keer genoemd
- Geen prioriteit 6 keer genoemd
- Kunnen niet hoger gezien sector 4 keer genoemd

Nul scorers

- Jammer en onterecht 10 keer genoemd
- Jammer maar correct 9 keer genoemd
- Geen mening 2 keer genoemd
- Geen prioriteit 2 keer genoemd

4 De toekomst van de Transparantiebenchmark

De laatste batch vragen ging over de toekomst van de Transparantiebenchmark. Respondenten is gevraagd te reflecteren op 13 stellingen over 4 toekomstdimensies. De dimensies zijn:

- D1: Stimulering of monitoring
- D2: Doelgroep / wel of niet sectorspecifieke criteria
- D3: Waarover gaat de TB: transparantie tot MVO-prestaties (wat / hoe / performance)
- D4: Uitvoering TB: publiek of privaat

Ranking antwoorden op 13 stellingen (rapportcijfer):

- STIM OF MONIT: Zonder TB doen we ook aan MVO (8,3), hoogste score kopgroep en achtervolgers (8,9)
- STIM OF MONIT: MVO verplicht onderdeel jaarverslag (7,1), hoogste score kopgroep en achtervolgers (7,7), laagste score achterblijvers (4,4)
- SPECIFIEK: Meer sectorspecifiek = meer impact (6,9), hoogste score nieuwkomers (7,5)
- SPECIFIEK: Meer sectorspecifiek = toegevoegde waarde MKB (6,9), hoogste score nieuwkomers (7,5)
- SPECIFIEK: Belangrijk om generieke criteria te hanteren i.v.m. vergelijkbaarheid (6,6), hoogste score kopgroep en achtervolgers (7,1)
- SPECIFIEK: Deelname MKB vergroot waarde TB (6,4), hoogste score kopgroep en nieuwkomers (7,6)
- PUBL/PRIVAAT: Betrokkenheid brancheorganisaties is positief (6,3), hoogste score nieuwkomers (8,1)
- TRANS OF MVO: Slag maken naar MVO-prestaties i.p.v. transparantie (6,3), hoogste score nieuwkomers (6,7)
- PUBL/PRIVAAT: TB taak overheid (5,9), hoogste score nieuwkomers (6,5)
- PUBL/PRIVAAT: Wellicht uitvoering door koepelorganisaties (5,8), hoogste score nieuwkomers (6,3)
- STIM OF MONIT: Zelfs bij geen verplichting rapportage MVO, is toegevoegde waarde TB beperkt (5,2), hoogste score nieuwkomers (6,5)
- SPECIFIEK: TB alleen relevant voor grote ondernemingen (4,5), hoogste score achterblijvers (6,3)

Open antwoorden

Aan het eind van de enquête is respondenten gevraagd of zij nog aanbevelingen hebben ten aanzien van de TB.

Antwoorden categorie koplopers en achtervolgers:

▪ Meer sectorspecifiek	6 keer genoemd
▪ Meer aansluiten bij GRI	5 keer genoemd
▪ Meer aandacht voor performance (transparantie is ok)	4 keer genoemd
▪ Meer principle based/minder nadruk op Assurance	2 keer genoemd
▪ Uitbreiding doelgroep naar middelgrote bedrijven	2 keer genoemd
▪ Afschaffen self-assessment	1 keer genoemd
▪ Meer inzichtelijke overzichten	1 keer genoemd
▪ Toepassen bij aanbestedingen overheid	1 keer genoemd
▪ Verbetering e tool	1 keer genoemd

Antwoorden categorie Peloton

▪ Meer sectorspecifiek	22 keer genoemd
▪ Verbetering e-tool/vragenlijst	13 keer genoemd
▪ Meer aandacht voor performance (transparantie is ok)	8 keer genoemd
▪ Private uitvoering	3 keer genoemd
▪ Niet uitvoeren tijdens vakantie	2 keer genoemd
▪ Meer publiciteit	3 keer genoemd
▪ Maar aansluiten bij GRI	1 keer genoemd
▪ Afschaffen self-assessment	1 keer genoemd

Antwoorden categorie Achterblijvers

▪ Afschaffen TB, niet relevant	8 keer genoemd
▪ Meer aandacht voor performance	1 keer genoemd
▪ Meer publiciteit	1 keer genoemd

Antwoorden categorie nulscorers

▪ Aanpassen protocol zodat ondernemers wel scoren	6 keer genoemd
▪ Aanpassen protocol zodat internationale bedrijven niet meer mee hoeven doen	5 keer genoemd
▪ Afschaffen TB, niet relevant	5 keer genoemd
▪ Betere communicatie	4 keer genoemd
▪ Verplichting self-assessment	2 keer genoemd
▪ Aansluiten bij GRI	2 keer genoemd
▪ Meer aandacht voor performance	1 keer genoemd
▪ Verbetering e-tool	1 keer genoemd
▪ Meer sectorspecifiek	1 keer genoemd

Antwoorden categorie nieuw 2013

▪ Verbetering e-tool	4 keer genoemd
▪ Betere communicatie	3 keer genoemd
▪ Meer publiciteit	1 keer genoemd
▪ Sectorspecifiek	1 keer genoemd